

8. mednarodni kongres psihologov Slovenije: “Obrazi nasilja – izzivi psihologije”

8th International Congress of Psychologists of Slovenia: “Expressions of Violence – Challenges for Psychology

Zreče, Slovenija, 19. – 21. september 2019

Spoštovane kolegice in kolegi,

nasilje kot vodilna tema prihajajočega kongresa psihologov Slovenije zagotovo predstavlja nekaj, kar se pogosto in v mnogoterih odtenkih kaže v našem vsakdanu; kar zadeva posameznike, njihove medosebne odnose, skupine, medskupinske odnose, družbo in kulturo, pravzaprav celotno zgodovino človeštva. Kot temna plat človeka zadeva različne vidike psihologije, a kljub temu ostaja zadrega, da prave domovinske pravice kot nekakšna vodilna tema ne zaseda nikjer v razvejanosti psihologije. Je nasilje poglavitna tema obče ali bolje klinične psihologije? Kaj pa osebnosti ali morda socialne psihologije? Pa specifično pedagoške psihologije ali psihologije v organizacijah? Zdi se, da ima vsaka disciplina ali specialnost psihologije kaj za povedati ali dodati k temi agresivnega vedenja in nasilja, in prav je, da nas kot povezovalna tema združi na naslednjem kongresu.

Ko smo v programskem odboru kongresa razmišljali o vseh možnih »obrazih«, je idejno kar vrelo. Kot vodilne teme v pomoč potencialnim sodelujočim na kongresu so se pojavile npr. nasilje v šoli, nasilje na delovnem mestu, nasilje v zdravstvu, nasilje do starejših, nasilje na spletu, nasilje v medosebnih odnosih, primarna preventiva nasilja, psihološka travma in psihoterapija; do specifičnejših, kot je begunska in migrantska problematika, terorizem, izzivi medkulturne družbe, sovražni govor, lažne novice in vloga medijev v širjenju tovrstnih praks. In prav verjetno je, da ta nabor nikakor ni zaključen in bi mnogi izmed vas kaj dodali.

In če poskušam motivacijsko povzeti, kaj bi bilo tisto, kar bi nas v vsesplošni popularnosti pozitivne psihologije napeljevalo k temu, da se aktivno posvetimo nečemu, kar je bližje »negativni psihologiji«? Aktualnost in vsestranskost tematike zagotovo, vendar ob tem morda obstaja še povsem vsebinski razlog. Če namreč parafraziramo rek, ki ga pripisujejo indijskemu voditelju, svetovnemu mislecju in mirovniku Mahatmi Gandhiju, da nas na koncu »oko za oko pusti vse slepe«, je morda prav po saramagovsko slepota in doživetje slepote tisto, kar nam kontrastno da najboljši vpogled v to, kar smo in še posebej kaj smo lahko.

Naj ob tem navdihu do naslednjega septembra sklenem mir z vami,

izr. prof. dr. Bojan Musil
Predsednik Programskega odbora 8. mednarodnega kongresa psihologov Slovenije

Kazalo vsebine / Contents

Plenarna predavanja / Keynotes	55
Simpoziji / Symposia	57
Ustne predstavitve / Oral presentations	75
Posterji / Posters	91
Delavnice / Workshops	95
Okrogle mize / Round tables	97
Študentska sekcija / Student section	99

Plenarna predavanja / Keynotes

Psihosocialni dejavniki medvrstniškega nasilja: spodbujanje spoštljivih odnosov kot način preprečevanja nasilnega vedenja in viktimizacije

Katja Košir

Oddelek za psihologijo, Filozofska fakulteta, Univerza v Mariboru,
e-mail: katja.kosir@um.si

Na predavanju bodo predstavljeni sodobni modeli in raziskovalne ugotovitve, ki naslavlajo vprašanje, zakaj je v nekaterih razredih več, v drugih pa manj medvrstniškega nasilja ter katere značilnosti učencev povečujejo njihovo tveganje za vključenost v medvrstniško nasilje. Poleg ključnih ugotovitev sodobnih tujih raziskav bodo predstavljene tudi ugotovitve raziskave dejavnikov vrstniške viktimizacije in nasilnega vedenja pri slovenskih učencih višjih razredov osnovnih šol, ki jo je izvedla avtorica s sodelavci. Tako raziskave v tujini kot domača raziskava kažejo, da predstavljajo značilnosti vrstniških odnosov v razredu (razredna klima, dejavniki priljubljenosti v specifičnem razredu, norme v zvezi z medvrstniškim nasiljem, prevladujoči motivi za nasilno vedenje) enega ključnih dejavnikov medvrstniškega nasilja. Prav konstruktivno vlogo vrstnikov kot opazovalcev nagovarjajo tudi sodobni programi za preprečevanje medvrstniškega nasilja, ki so se v tujini izkazali kot učinkoviti (npr. finski KiVa): na predavanju bodo predstavljene ključne značilnosti tovrstnih programov ter predlogi, kako dobre prakse iz tujine učinkovito prenašati v slovensko šolsko okolje. Nagovorili bomo tudi spletno nasilje ter poskušali odgovoriti na vprašanje, ali predstavlja medvrstniško nasilje v virtualnem okolju le podaljšek vrstniške dinamike iz razreda ali so v ozadju drugačni motivi in drugačna dinamika.

Psihologija prepričevanja in medmrežje

David Modic

Fakulteta za računalništvo in informatiko, Univerza v Ljubljani,
e-mail: dm632@cam.ac.uk

Raziskave kažejo, da pripravljenost potencialne žrtve, da aktivno sodeluje v kiber-kriminalu pomembno vpliva na njeno dovzetnost. Vemo tudi, da na nivo aktivnega sodelovanja v lastni viktimizaciji vpliva več psiholoških mehanizmov. V tem predavanju bom najprej orisal nekatere psihološke mehanizme prepričevanja v kontekstu kiber-kriminalitete in se preko praktičnih primerov osredotočil na nedovoljene vdore v računalniške sisteme. Pokazal bom kako napadalci in branilci uporabljajo psihologijo pri svojih dejavnostih.

Socialno-kognitivni dejavniki agresivnega vedenja mladostnikov

Peter Janjušević

Svetovalni center za otroke, mladostnike in starše, Ljubljana,
e-mail: peter.janjusevic@scoms-lj.si

Zakaj se nekateri mladostniki ob provokacijah pogosteje odzivajo agresivno, drugi pa ne? V katerih vidikih kognitivnega procesiranja se ti razlikujejo? Zakaj se nekateri mladostniki, če le morejo, izognejo fizičnemu obračunavanju, medtem, ko se za nekatere zdi, da samo čakajo, kdaj bodo lahko pokazali svojo fizično moč? Predavanje bo agresivno in nasilno vedenje mladostnikov osvetlilo iz socialnega in kognitivnega zornega kota. Kot ključni dejavniki pri agresivnem vedenju bodo predstavljene zaznave in misli oz. interpretacije ter pomanjkljivosti na v veččinah samoregulacije in samoobvladovanja čustvovanja in vedenja. Obravnavani bodo naslednje tematike: procesiranje socialnih informacij, pomanjkljivosti in distorzije agresivnih mladostnikov, ki se kažejo v procesih in vsebinah zaznavanja, interpretiranja, odzivanja, samoobvladovanja. Socialno-kognitivni pogledi oz. modeli jeze in agresivnosti imajo več desetletno tradicijo, vendar se neprestano nadgrajujejo z dognanji novejših akademskih in kliničnih raziskav. Poleg sinteze tujih raziskovalnih izsledkov z uveljavljenimi modeli bodo predstavljene nekatere ključne ugotovitve raziskave, ki jo je avtor izvedel z mladostniki v slovenskem prostoru. Predlagane bodo tudi implikacije, ki jih imajo omenjeni modeli za prakso na področju psihologije in sorodnih disciplin v različnih okoljih, kjer poteka delo z mladostniki, ki izkazujejo agresivno ali nasilno vedenje.

Posledice sekuritizacije in militarizacije upravljanja z migracijami v Evropi: Primer begunskih migracij skozi Slovenijo 2015/16

Aleš Bučar Ručman

Fakulteta za varnostne vede, Univerza v Mariboru,
e-mail: Ales.Bucar@fvv.uni-mb.si

Sredi septembra 2015 so v Slovenijo prišli prvi begunci in drugi migranti, ki so potovali po t.i. Balkanski poti proti severnim delom Evrope. Do takrat razmere niso bile zaznane kot »naša težava«, vendar se je stanje drastično spremenilo po oktobru 2015, ko je prišlo večje število ljudi. To je bil trenutek, ko je avtor pričel s svojim terenskim raziskovanjem (opazovanjem z udeležbo, intervjuji/pogovori) v začasnih namestitvenih/registracijskih centrih in na mejnih prehodih v

Sloveniji v jeseni/zimi 2015. Kasneje je to dopolnil še z analizo političnega, medijskega in civilnodružbenega diskurza. Avtor zaključuje, da se je odnos in percepcija razmer spremenila iz humanitarne in demokratične v razumevanje razmer kot grožnjo varnosti Sloveniji. To sovпада tudi z uporabo restriktivnih in avtoritarnih ukrepov. Nadzor sta prevzela policija in vojska. Najbolj očitna demonstracija sekuritizacije in militarizacije humanitarnih migracij je namestitev rezilne žice na celotni meji s Hrvaško. Ukrepi in javni diskurz so vodili v moralno paniko pri delu javnosti. V zaključnem delu predstavitev se avtor naveže na predstavitev razmer skozi pogled različnih vključenih skupin: nadzornikov (policistov in vojakov), prostovoljcev, medijev, splošne (kibernetske) javnosti in seveda beguncev.

Obvladovanje agresije v psihiatričnih bolnišnicah

Metka Shawe-Taylor
Surrey and Borders Partnership Foundation NHS Trust,
Združeno kraljestvo, e-mail: Metka.Shawe-Taylor@sabp.nhs.uk

Epizode akutnih duševnih motenj so pogosto povezane s povečanim tveganjem fizične agresije do sebe, drugih pacientov in do bolnišničnega osebja. Ocenjevanje, preprečevanje in obvladovanje agresije in drugih nevarnih vedenj zato predstavlja zelo pomemben del oskrbe v psihiatričnih bolnišnicah. Večina pacientov na akutnih psihiatričnih oddelkih v bolnišnicah Angleške Državne Zdravstvene Službe (English National Health Service = NHS) imajo traumatične izkušnje medsebojnega nasilja in zlorabe. Njihova nasilna in agresivna vedenja do sebe in do drugih se lahko formulira znotraj konteksta teh izkušenj. Oskrba na psihiatričnih oddelkih mora biti bazirana na takih formulacijah. Predavanje bo predstavilo model bolnišnične psihiatrične oskrbe, ki je baziran na pozitivnem obvladovanju tveganj in upošteva pacientove travmatične izkušnje (Trauma-informed care). Ta model oskrbe se vse bolj uveljavlja v akutnih psihiatričnih oddelkih angleškega državnega zdravstva.

Simpoziji / Symposia

Novi testi za merjenje kognicije in metakognicije, razviti na Oddelku za psihologijo v Ljubljani

Vodja simpozija: Anja Podlesek
 Oddelek za psihologijo, Filozofska fakulteta, Univerza v Ljubljani,
 e-mail: anja.podlesek@ff.uni-lj.si

V simpoziju bomo predstavili teste, ki smo jih na Oddelku za psihologijo Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani razvili v zadnjih letih v okviru različnih raziskovalnih projektov. Predstavili bomo dve bateriji, ki ju lahko uporabljamo pri učencih osnovne šole, in sicer baterijo testov za merjenje številskih predstav (namenjeno učencem 1. triade) in baterijo testov za merjenje izvršilnih funkcij (namenjeno učencem od 2. triade dalje). S slovensko priredbo Vprašalnika o načinih dela za šolo lahko merimo samoregulacijske zmožnosti učencev, z Vprašalnikom učinkovitih strategij za učni nalogi in Nalogo metakognitivnega znanja pa metakognitivno znanje. Resno videoigro CCRacer smo razvili za merjenje izbranih izvršilnih funkcij pri različnih populacijah. Predstavili bomo namembnost in vsebino navedenih testov ter rezultate njihovih psihometričnih analiz. Razviti testi ponujajo nove možnosti raziskovanja kognitivnih in metakognitivnih procesov ter predstavljajo obogatitev slovenskega instrumentarija na področju kognitivne psihologije, nevropsihologije in psihologije v izobraževanju.

Prispevki znotraj simpozija

Baterija testov za merjenje številskih predstav pri učencih na začetku osnovne šole

Katja Depolli Steiner, Cirila Peklaj in Anja Podlesek

Učenci za uspešno usvajanje osnovnih aritmetičnih operacij potrebujejo ustrezno razvite številске predstave. Da bi omogočili zgodnjo identifikacijo učencev s slabše razvitimi številskimi predstavami, smo razvili baterijo testov za merjenje številskih predstav pri učencih na začetku osnovne šole, zasnovano za skupinsko izvedbo v razredu. Baterijo smo preizkusili v pilotni študiji spomladi 2018 na vzorcu približno 300 učencev 1., 2. in 3. razreda s petih slovenskih osnovnih šol. Baterija vključuje tri teste. Test ocenjevanja na številskih daljicah ima dva dela s po desetimi nalogami, ki se nanašajo na številsko daljico od 0 do 100: v prvem delu (pretvorba simbolnih številskih predstav v nesimbolne) učenci določijo mesto na številski daljici, na katerem se nahaja dano število, v drugem delu (pretvorba nesimbolnih številskih predstav v simbolne) pa označenemu mestu na daljici določijo pripadajoče število. Test ocenjevanja površine (nesimbolne številске predstave) sestavlja 48 nalog, v katerih učenci ocenjujejo, kateri del na dve različno obarvani področji razdeljenega kvadrata ima večjo površino. Test primerjave števil (simbolne številске predstave) sestavlja 20 nalog v obliki

enakostraničnih trikotnikov, pri katerih učenci brez računanja presodijo, katero od dveh števil, zapisanih v spodnjih kotih trikotnika, je po količini bližje številu v zgornjem kotu. Poleg te baterije testov so učenci v pilotni študiji reševali še test aritmetičnega znanja za svoj razred in nalogo zapisa dvo- in trimestnih števil. V prispevku bomo predstavili merske karakteristike testov v bateriji ter ugotovljene povezave med številskimi predstavami in aritmetičnim znanjem učencev.

Baterija testov za merjenje izvršilnih funkcij pri učencih osnovne šole

Sonja Pečjak, Anja Podlesek, Anka Slana in Grega Repovš

Predstavili bomo novo Baterijo testov za merjenje izvršilnih funkcij (BT-IF) pri osnovnošolcih, ki je delo domačih avtorjev. Baterija je bila oblikovana na osnovi teoretičnih spoznanj o povezanosti izvršilnih funkcij s samoregulacijskimi procesi pri učencih in pomembnem vplivu teh procesov na učno uspešnost učencev. Vključuje najpogosteje preučevane izvršilne funkcije, ki jih omenjajo različni teoretični modeli: delovni spomin, preklapljanje, inhibicijo, kontrolo pozornosti, hitrost in tekočnost procesiranja informacij ter kognitivno fleksibilnost oz. preklapljanje. Baterija obsega tri teste za merjenje delovnega spomina, in sicer dva klasična (Razpon števil naprej in Razpon števil nazaj) in nov, verbalni test Stavčni razpon, ter pet testov za merjenje drugih izvršilnih funkcij: (i) Test verbalne fluentnosti s tremi podtesti, in sicer za merjenje leksične in semantične fluentnosti ter preklapljanja v produkciji, (ii) Test sledenja, ki meri vidno pozornost in sposobnost preklapljanja, (iii) Test leksikalne odločitve, ki meri hitrost in učinkovitost prepoznavanja besed, (iv) Test vidnega iskanja, ki meri hitrost in učinkovitost vidne pozornosti, ter (v) prirejeni test stranskih dražljajev (*angl.* Flanker test), ki meri sposobnost inhibicije. Novost baterije je, da je primerna za merjenje izvršilnih funkcij pri osnovnošolcih, je tipa papir-svinčnik in omogoča skupinsko aplikacijo, kar olajšuje njeno uporabo v šolskem kontekstu. V prispevku bomo prikazali merske značilnosti instrumenta na vzorcu 363 učencev 4. in 5. razreda s 15 osnovnih šol in ga validirali z dvema področjema kompetenc – bralno zmožnostjo učencev ter njihovimi gibalnimi zmožnostmi.

CCRacer 2.0 – računalniška igra za merjenje izvršilnih funkcij

Anja Podlesek, Uroš Prosenik, Luka Komidar, Jure Demšar, Iztok Lebar Bajec, Lea Alič, Amadeja Lah in Marina Martinčević

Razvili smo resno računalniško igro, ki vključuje simulacijo vožnje avtomobila, med katero udeleženec rešuje različne kognitivne naloge. Pripomoček je namenjen merjenju izvršilnih funkcij, kot so inhibicija, posodabljanje informacij, fleksibilnost mišljenja in načrtovanje vedenja, ki so nujne za kognitivni nadzor vedenja. Namenjen je tudi izvajanju večkomponentnega in adaptivnega kognitivnega treninga teh

funkcij. Pri uporabi razvite igre lahko delno prilagajamo testne scenarije in izvedbo kognitivnih nalog. Udeleženci lahko za usmerjanje vozila in odgovarjanje na naloge uporabljajo bodisi volan bodisi tipke na tipkovnici in miško. V prispevku bomo predstavili igro CCRacer in kognitivne naloge, ki jih vključuje. Predstavili bomo tudi prve rezultate validacijske raziskave, ki smo jo izvedli na vzorcu hrvaških študentov psihologije ($N = 75$). Dosežke na nalogah CCRacerja, pri katerih so udeleženci uporabljali tipkovnico in miško, smo primerjali z dosežki na drugih pogosto uporabljanih testih izvršilnih funkcij iz baterij računalniških kognitivnih testov PEBL in PsyToolkit, tj. na testih preklapljanja (Switcher), inhibicije (Go/No-go), posodabljanja informacij (N-nazaj) in načrtovanja (Londonski stolp). Mere točnosti in reakcijskih časov pri različnih nalogah CCRacerja so v pričakovani smeri, a nizko korelirale med seboj in z merami, dobljenimi s klasičnimi računalniškimi kognitivnimi testi, ki merijo iste sposobnosti. Pri reševanju nalog CCRacerja so udeleženci poročali o večji motiviranosti kot pri reševanju enakih nalog v okviru klasičnih testov. V prispevku bomo razpravljali o uporabnosti CCRacerja za namene psihodiagnostike in kognitivnega treninga ter o njegovih prednostih in omejitvah v primerjavi s klasičnimi računalniškimi testi izvršilnih funkcij.

Vprašalnik o načinih dela za šolo

Sonja Pečjak, Tina Pirc, Anja Podlesek, Luka Komidar in Cirila Peklaj

V prispevku bomo predstavili slovenski prevod in priredbo vprašalnika za merjenje samoregulacijskih zmožnosti učencev, tj. Vprašalnika o načinih dela za šolo, ki so ga razvili belgijski avtorji Vandeveld, Van Keer in Roseel [*Contemporary Educational Psychology*, **38**, 407–425 (2013)]. Zmožnosti samoregulacije pri učenju (SRU) so povezane z večjo uspešnostjo posameznikov v šoli in izven nje, zato je pomembno ugotoviti te zmožnosti pri učencih, da jih lahko razvijamo. Pri tem je večina obstoječih instrumentov za merjenje teh zmožnosti namenjena starejšim učencem (dijakom in študentom), obstoječi instrument pa meri te zmožnosti tudi pri osnovnošolcih in v specifičnem kontekstu – pri delu za šolo doma. Vprašalnik meri zmožnosti SRU celostno in ima trdno teoretično podlago. Originalni vprašalnik ima 75 postavk in vključuje kognitivne (K), metakognitivne (MK) in motivacijske (M) vidike SRU, pri čemer jih raziskuje v posameznih delih procesa dela za šolo – pred, med in po delu za šolo. Deset postavk, vezanih na proces pred delom za šolo, vključuje analizo nalog (K) in načrtovanje dela (MK); 31 postavk, vezanih na proces med delom za šolo, vključuje površinske in globinske učne strategije (K), vztrajnost in spremljanje (MK) ter motivacijske strategije (M); 7 postavk, vezanih na proces po opravljenem delu za šolo, meri samoevalvacijo dosežka in procesa (MK). Z vprašalnikom ugotavljamo še zaznano samoučinkovitost za SRU (13 postavk - regulacijo [MK] in motivacijo za samoučinkovitost [M]) ter vrsto motivacije pri učencu (14 postavk: zunanjo, introjicirano, identificirano in notranjo [M]). V prispevku bomo predstavili rezultate empiričnega preverjanja merskih značilnosti instrumenta pri učencih 9. razreda osnovne šole.

Preizkusa za merjenje metakognitivnega znanja

Cirila Peklaj, Katja Depolli Steiner, Melita Puklek Levpušček in Alenka Gril

Za uspešno samostojno učenje sta potrebna tako metakognitivno znanje o sebi, nalogah in strategijah, ki jih lahko uporabljamo pri učenju, kot tudi dejanska uporaba tega znanja v učni situaciji. V raziskavi smo se osredotočili na ugotavljanje metakognitivnega znanja v e-učnem okolju. Razvili smo dva pripomočka in ju pilotno preizkusili. V obeh pripomočkih učencem najprej pokažemo primer e-učne enote, nato pa sledijo vprašanja o učenju take učne snovi. Prvi pripomoček vključuje vprašanje odprtega tipa o tem, kako naj bi se učili, če bi hoteli čim bolj znati tako snov. Drugi pripomoček pa vključuje dve učni nalogi: (i) učenje učne snovi za zapomnitev in razumevanje ter (ii) pisanje povzetka iz učne snovi. Pri vsaki nalogi so predstavljene štiri strategije, od tega dve učinkoviti in dve manj učinkoviti. Učenci na petstopenjski lestvici ocenijo, kako slaba oz. dobra je posamezna strategija za uspešno dokončanje naloge. Pripomočka smo spomladi 2019 preizkusili s 300 učenci 9. razreda. Učenci so poleg ene od nalog odgovorili tudi na nekaj demografskih vprašanj ter vprašanj o uspešnosti pri samouravnavanju šolskega dela. V prispevku bomo predstavili merske značilnosti preizkusov ter povezave med metakognitivnim znanjem učencev in njihovimi šolskimi ocenami ter samoocenami uspešnosti samouravnavanja pri šolskem delu.

Uporabnost in učinek kognitivnih treningov v različnih populacijah

Vodja simpozija: Karin Bakračević
 Oddelek za psihologijo, Filozofska fakulteta, Univerza v Mariboru,
 e-mail: karin.bakracevic@um.si

V okviru simpozija z naslovom "Uporabnost in učinek kognitivnih treningov v različnih populacijah" bomo z večih aspektov osvetlili uporabnost in učinkovitost kognitivnih treningov glede na razvojna obdobja in v različnih populacijah. Predstavili bomo raziskave, ki so evalvirale učinek različnih tipov kognitivnega treninga (računalniškega treninga virtualnih labirintov, treninga vidne pozornosti,...) na vzorcu aktivnih starejših oz. oseb v pozni odraslosti, kakor tudi na mlajših, to je na vzorcih osnovnošolcev in srednješolcev. Na mlajših bodo predstavljeni rezultati o učinkovitosti kognitivnega treninga na dijakih in učencih; tako pri nadarjenih kot tudi pri učencih z motnjami v duševnem razvoju. Rezultati so spodbudni, saj bodo vsi prispevki pokazali, da je možno trenirati kognitivne funkcije in da je prišlo do izboljšanja uspešnosti reševanja nalog, ki so zelo podobne tistim, ki so bile uporabljene v okviru treninga. Nekatere teh študij pa bodo tudi prikazale, da je prišlo do izboljšanja kognitivnega funkcioniranja prav tako pri netreniranih funkcijah - tako pri starejših odraslih, učencih s posebnimi potrebami, predvsem tistih z motnjami pozornosti, pa tudi nadarjenih učencih. Prispevki na simpoziju bodo nazorno pokazali, da je kognitivni trening uporaben tako pri učencih/dijakih kot pri starejših odraslih, kot tudi, da je učinkovit pri izboljšanju kognitivnih sposobnosti.

Prispevki znotraj simpozija

Učinkovitost računalniškega kognitivnega treninga pri učencih z lažjo motnjo v duševnem razvoju

Nastasija Mahne, Karin Bakračević in Vojko Kavčič

V raziskavi smo želeli preveriti, kakšne (če sploh kakšne) učinke ima kognitivni računalniški trening – virtualni labirint – na izvršilne funkcije in druge kognitivne funkcije, ki so z izvršilnimi funkcijami tesno povezane, pri učencih z lažjo motnjo v duševnem razvoju. Kognitivni trening se je izkazal kot učinkovit že pri nekaterih drugih skupinah otrok s posebnimi potrebami, medtem ko je bilo narejenih nekoliko manj študij kognitivnega treninga pri skupini otrok z motnjo v duševnem razvoju. Ugotovili smo, da je tovrstni trening pri otrocih z lažjo motnjo v duševnem razvoju izvedljiv ter da je večina testov, ki smo jih uporabili za preverjanje učinkov treninga, primerna za naš vzorec otrok. Pomembni učinki treninga so se pokazali pri nalogah AVLT – totalna pridobitev, AVLT-IV ter TMT-A del. Rezultat pa se je približal statistični pomembnosti tudi pri nalogi verbalne fluentnosti – živali na K in pri meri natančnosti izvedbe Testa asociativnega učenja parov. Tudi pri mnogih drugih spremenljivkah je eksperimentalna skupina statistično pomembno izboljšala rezultat s prvega na drugo testiranje, vendar se v primerjavi s kontrolno skupino izboljšanje ni izkazalo za statistično pomembno. Rezultati so zelo spodbudni, saj kažejo, da je torej do določene mere možno trenirati kognitivne funkcije pri otrocih z lažjo motnjo v duševnem razvoju.

Razvoj in preverjanje učinkovitosti kognitivnega treninga vidne pozornosti

Lea Alič in Anja Podlessek

V zadnjem času je zaslediti porast študij, ki preučujejo učinke kognitivnih treningov različnih kognitivnih funkcij. Veliko študij poroča o tem, da so kognitivni treningi učinkoviti, medtem ko so izsledki raziskav nekonsistentni glede prenosov učinkov na druge kognitivne funkcije. V pričujoči raziskavi sva razvili kognitivni trening vidne pozornosti in preverili njegovo učinkovitost pri mladostnikih kot tudi prenos učinkov na druge kognitivne funkcije. V eksperimentalni skupini ($n = 11$) so udeleženci sodelovali v računalniškem kognitivnem treningu pozornosti, ki je potekal trikrat na teden, vsakič po 20 minut, skupno pa je trajal približno 6 tednov. Trening pozornosti je bil sestavljen iz šestih nalog, ki so trenirale selektivno in deljeno pozornost ter preklapljanje pozornosti. Kontrolna skupina ($n = 10$) v tem času ni prejela nobene intervencije. Za preverjanje učinkov kognitivnega treninga so udeleženci obeh skupin tako pred kot tudi po treningu rešili različne kognitivne naloge. Merili sva reakcijske čase in točnost odzivov. Udeleženci so po koncu vsake naloge dobili povratno informacijo o uspešnosti in so spremljali svoj napredek. V primerjavi s kontrolno skupino, ki med merjenjema ni reševala takih nalog, so se v eksperimentalni skupini v večji meri izboljšali dosežki na testu selektivne

pozornosti in preklapljanja pozornosti, medtem ko pri drugih uporabljenih kognitivnih testih nisva zaznali konsistentnih učinkov treninga. Rezultati so torej pokazali, da razviti trening lahko izboljša izbrane vidike pozornosti, vendar je njegov učinek, skladno z večino ugotovitev o kognitivnih treningih v literaturi, omejen in se izboljša uspešnost reševanja le na nalogah, ki so zelo podobne tistim v treningu.

Učinek kognitivnega računalniškega treninga pri aktivnih starejših odraslih

Anja Knez, Veronika Horvat, Karin Bakračević in Vojko Kavčič

Naraščanje števila starejših odraslih s seboj prinaša tudi prizadevanja za odkrivanje načinov ohranjanja in krepitev kognitivnih sposobnosti, ki s starostjo upadajo, pri tem pa se kot pomemben kaže kognitivni računalniški trening (KRT). Namen naše raziskave je bil preveriti učinek KRT na različne kognitivne sposobnosti in samoocene kognitivnih sposobnosti ter povezanost z izhodiščnimi kognitivnimi sposobnostmi in zadovoljstvom z življenjem pri specifični populaciji aktivnih starejših odraslih. V raziskavi je sodelovalo 25 udeležencev v eksperimentalni skupini, ki so bili deležni KRT, in 21 udeležencev v pasivni kontrolni skupini. Obe skupini smo testirali s testno baterijo pred in po zaključeni intervenciji, ki je bila sestavljena iz demografskega vprašalnika, vprašalnika MASQ in objektivnih testov kognitivnih sposobnosti. Rezultati so pokazali statistično pomembne učinke KRT na vizualno spacialne sposobnosti, kratkotrajni in dolgotrajni spomin udeležencev, medtem ko se pomembne razlike niso pokazale pri verbalnih sposobnostih, kar je v skladu z našimi predvidevanji. Prav tako smo ugotovili, da ima KRT večji učinek pri posameznikih z nižjimi dejanskimi kognitivnimi sposobnostmi na področju vizualno spacialnih sposobnosti, kratkotrajnega spomina, verbalne fluentnosti in hitrosti procesiranja informacij ter pri posameznikih z nižjimi samoocenami na področju verbalnih in vizualno zaznavnih sposobnosti ter vizualnega spomina. Pri povezavi samoocen z dejanskimi sposobnostmi in zadovoljstva z učinkom KRT nismo ugotovili statistično pomembnih povezav. Kot dodatno mero smo izračunali še Cohenov d za učinek treninga, pri katerem se je velik učinek pokazal pri dejanskih vizualno spacialnih sposobnostih. Raziskava potrjuje učinkovitost KRT na določene sposobnosti in izpostavlja pomembnost upoštevanja metakognitivnega vidika udeležencev v prihodnje.

Učinek računalniškega kognitivnega treninga prostorske navigacije na kognitivne sposobnosti pri nadarjenih učencih

Barbara Slatenšek, Vojko Kavčič in Karin Bakračević

Prostorska navigacija je kompleksna kognitivna sposobnost, ki je nujna za vsakodnevno delovanje v okolju in je odvisna od širokega spektra kognitivnih sposobnosti (Moffat, 2009). Namen raziskave je bil preveriti učinek računalniškega kognitivnega treninga prostorske navigacije na nekatere kognitivne sposobnosti pri nadarjenih učencih. Bolj specifično

nas je zanimalo, ali lahko s kognitivnim treningom prostorske navigacije vplivamo na povečanje obsega kratkoročnega spomina, delovnega spomina, vizualno prostorskega spomina, besednega spomina, na izboljšanje hitrosti procesiranja informacij in izvršilnih funkcij. V raziskavi so sodelovali učenci 5. in 6. razreda osnovne šole, ki so bili identificirani kot nadarjeni učenci in so hkrati na testu inteligentnosti (SPM) dosegli vsaj nadpovprečen rezultat. Končni vzorec je obsegal 13 udeležencev v eksperimentalni skupini in 15 udeležencev v kontrolni skupini. Intervencija je zajemala 8 srečanj po 45 minut v razmiku enega tedna. Kontrolna skupina je bila med tem časom pasivna. Rezultati analize variance za mešan načrt so pokazali velik in statistično pomemben učinek interakcije med časom in skupino pri hitrosti procesiranja, prav tako se je pokazal velik učinek interakcije med časom in skupino pri takojšnjem priklicu vizualno prostorskega spomina. Pri ostalih odvisnih spremenljivkah učinek interakcije ni bil velik in statistično pomemben. Parni t-test je pri vseh odvisnih spremenljivkah pokazal statistično pomembno razliko med začetnim in končnim testiranjem pri eksperimentalni skupini, pri čemer so se vrednosti Cohenovega d gibale od srednjega do velikega učinka. Kognitivni trening prostorske navigacije se zdi uporaben kot oblika dela z nadarjenimi učenci, ki kažejo potenciale na intelektualnem področju.

Učinki kognitivnega treninga CogniFit na zdrave aktivne posameznike nad 60 let

Uroš Marušič in Vojko Kavčič

Nedavna meta-analiza je pokazala pozitiven vpliv kognitivnih intervencij na kontrolo hoje/lokomocije pri krhkih starejših odraslih (Marusic, Verghese in Mahoney, JAMDA 2018). Cilj naše raziskave je bil ugotoviti učinkovitost računalniško-podprtega kognitivnega treninga na zdravih, aktivnih in neodvisnih starejših odraslih. Štirideset članov (povprečna starost 66 let, MoCA 27) Centra dnevnih aktivnosti Koper (Slovenija) je bilo naključno razdeljenih v dve skupini: Eksperimentalna skupina (EKS) je opravila 24 kognitivnih treningov na CogniFit platformi v obdobju dveh mesecev, medtem ko je kontrolna skupina (KON) opravila le meritve pred in po zaključenem dvo-mesečnem obdobju. Primarne meritve so zaobjemale hitrost hoje brez in z dodatno kognitivno nalogo (odštevanja od naključno izbranega števila med 400 in 500). Uporabljena je bila RM ANOVA in interakcije smo spremljali pri p vrednosti $< 0,05$. Naši preliminarni rezultati so pokazali pomembno interakcijo le pri hoji z dvojno nalogo ($p = 0,009$). Pri navadni hoji interakcija ni bila pomembna ($p = 0,148$). Rezultati raziskave kažejo, da lahko kognitivni trening na CogniFit platformi izboljša parametre hoje, še posebno tiste elemente pri katerih so zahtevani višji kognitivni procesi. Novost raziskave je predvsem z vidika vključene populacije, ki je bila (gibalno) nadpovprečno aktivna. Nadaljnje analize in raziskave morajo preučiti nevronska ozadja adaptacij po tovrstni intervenciji ter dolgoročne učinke kognitivnega treninga.

Učinkovitost računalniškega kognitivnega treninga pri učencih s posebnimi potrebami

Samira Lah, Karin Bakračević in Vojko Kavčič

Študije, ki proučujejo učinkovitost kognitivnih treningov, naraščajo, manj pa je raziskav učinkovitosti računalniškega kognitivnega treninga pri otrocih s posebnimi potrebami. V naši raziskavi so sodelovali osnovnošolci s posebnimi vzgojno-izobraževalnimi potrebami. V raziskavo sta bili vključeni eksperimentalna in kontrolna skupina. Obe smo testirali pred in po intervenciji z baterijo nevropsiholoških testov tipa papir-svinčnik in računalniško baterijo CogState, s katerima smo ugotavljali, kako učinkovit je računalniški kognitivni trening. Testirali smo kratkotrajni, delovni in dolgotrajni spomin, pozornost, hitrost procesiranja informacij in izvršilne funkcije. Posebej smo analizirali napredek skupine učencev z motnjami pozornosti in učencev z dipraksijo. Rezultati so nam pokazali, da so učenci s posebni potrebami precej heterogena skupina otrok. Trenirana skupina je po intervenciji na večini področij pokazala večji napredek od kontrolne. Učenci z dipraksijo, ki so imeli na izhodiščnem testu največ težav, so po treningu najbolj napredovali. Pri učencih s težavami s pozornostjo smo opazili upočasnitev izvedbe nekaterih nalog v prid večji usmerjeni pozornosti. Nevropsihološki testni bateriji sta nam dali natančnejši vpogled v posameznikove kognitivne sposobnosti in bolj slikovito predstavo o pomembnosti in vlogi posameznih kognitivnih funkcij pri sprejemanju in usvajanju učne snovi.

Pojavnost medvrstniškega nasilja pri slovenskih osnovnošolcih in preventivni program NEON

Vodja simpozija: Sonja Pečjak

Oddelek za psihologijo, Filozofska fakulteta, Univerza v Ljubljani, e-mail: sonja.pecjak@ff.uni-lj.si

Medvrstniško nasilje se pojavlja na vseh šolah, pri čemer se nekatere šole s tem problemom ukvarjajo odprto, druge pa to nasilje prikrivajo in se z njim ukvarjajo le v primerih, ko to izbruhne v intenzivni obliki s hudimi posledicami za žrtve. Šolski psihologi lahko s kurativnim in preventivnim delovanjem prispevamo k oblikovanju varnega okolja za učenje in psihosocialni razvoj učencev. Za strokovno ukrepanje v zvezi z MVN pa je najprej potrebno poznati razširjenost tega pojava. Zato bomo v simpoziju predstavili pojavnost MVN pri učencih tretjega triletja osnovne šole. Pri izbiri starostne skupine so nas vodile ugotovitve raziskav, da MVN v šoli doseže kulminacijo v obdobju zgodnjega mladostništva (med 12. in 15. letom). V prvih treh prispevkih bomo predstavili razširjenost tako tradicionalnih oblik MVN kot tudi spletnega nasilja, pokazali na zastopanost učencev v posameznih vlogah ter na povezanost MVN z nekaterimi sociodemografskimi značilnostmi (starost, spol in učna uspešnost). Empirični podatki so zbrani na reprezentativnem vzorcu 4600 učencev,

ki omogočajo določene splošne zaključke. Te ugotovitve pa nakazujejo možnosti konkretnega psihološkega delovanja za zmanjševanje MVN na šolah in so hkrati lahko tudi izhodišče za načrtovanje politik spoprijemanja z MVN na sistemski ravni. V četrtem prispevku bomo predstavili preventivni program NEON, v katerega so bili vključeni otroci in mladostniki, strokovni delavci in starši. Cilj programa je bil senzibilirati vse udeležence za prepoznavanje nasilja in jih spoznati z strategijami spoprijemanja z njim. Predstavitev bo odgovorila na vprašanje ali je program dosegel zastavljene cilje, evalvirana pa bo tudi izvedbena plat programa s priporočili za njegovo izboljšanje.

Prispevki znotraj simpozija

Razširjenost tradicionalnega medvrstniškega nasilja med učenci tretjega triletja

Tina Pirc in Mateja Štirn

V prispevku bomo predstavili rezultate deskriptivne študije o razširjenosti različnih oblik tradicionalnega medvrstniškega nasilja med starejšimi osnovnošolci. Raziskava je potekala v okviru projekta NEON - Varni brez nasilja: Celostni program primarne preventive nasilja nad vrstniki in spolnega nasilja na škodo otrok in mladostnikov. Glavni cilj deskriptivne študije je bil ugotoviti, kako pogosto je medvrstniško nasilje prisotno med starejšimi osnovnošolci v Sloveniji. V reprezentativnem vzorcu je sodelovalo 4617 učencev s 70 šol (52 % deklet in 48 % fantov; 7. razred (36 %), 8. razred (35 %), 9. razred (29 %) iz vseh slovenskih regij. V sklopu različnih vprašalnikov smo v ta namen uporabili Lestvice medvrstniškega nasilja (Cheng et al., 2011) ter izbrane sociodemografske podatke. Kar 89 % vseh udeležencev je poročalo o tradicionalnem medvrstniškem nasilju vseh oblik na šoli – verbalnem, fizičnem in odnosnem. Rezultate raziskave bomo pri posameznih vrstah nasilja predstavili glede na različne vloge učencev pri tem nasilju (žrtve, izvajalci nasilja, hkrati žrtve in izvajalci nasilja ter opazovalci), pri čemer bomo prikazali njihovo razširjenost glede na sociodemografske značilnosti (starost, spol, učni uspeh in velikost šole). Rezultati bodo predstavljali izhodišče za načrtovanje razvoja, nadgradnje in izvedbe programov primarne preventive na področju medvrstniškega nasilja.

Vloga učencev-opazovalcev pri medvrstniškem nasilju

Sonja Pečjak in Tina Pirc

Učenci-opazovalci so prevladujoča skupina pri medvrstniškem nasilju z veliko socialno močjo, s katero lahko prispevajo k zmanjšanju nasilja. Raziskave v preteklosti so se osredotočale predvsem na preučevanje žrtev in nasilnežev ter učencev, ki so hkrati v obeh vlogah; v novejših raziskavah pa je pri medvrstniškem nasilju velik poudarek na raziskovanju vloge učencev-opazovalcev. V okviru študije, v kateri smo

ugotavljali razširjenost medvrstniškega nasilja pri starejših osnovnošolcih, nas je zanimalo, kako pogosto se učenci znajdejo v tej vlogi glede na sociodemografske značilnosti - spol, starost in učno uspešnost. Sodelovalo je 4619 učencev s 70 šol (52 % deklet in 48 % fantov; 36 % učencev 7., 35% učencev 8. in 29 % učencev 9. razreda) iz vseh slovenskih regij. S pomočjo Lestvice medvrstniškega nasilja (Cheng et al., 2011) smo določili njihovo vlogo učencev-opazovalcev. Rezultati so pokazali, da dekleta pomembno pogosteje kot fantje opazijo odnosno nasilje, fantje pa fizično in spletno. Starejši in učno bolj uspešni učenci pomembno pogosteje kot mlajši in učno manj uspešni učenci opazijo verbalno in odnosno nasilje. V prispevku bomo predstavili tudi razloge, zakaj učenci-opazovalci o tem nasilju ne poročajo ter komu povedo, kadar se odločijo, da bodo spregovorili. Na osnovi zbranih rezultatov bomo razpravljali o praktičnih implikacijah naših ugotovitev.

Pojavnost spletnega nasilja in značilnosti uporabe spleta ter mobilnih tehnologij pri učencih tretjega triletja

Katarina Kocbek

Elektronske naprave in splet vsakodnevno uporabljajo skoraj vsi mladi (97 % glede na rezultate naše deskriptivne študije). Rezultati tujih in domačih raziskav kažejo, da ima tudi do 50 % mladih izkušnje z različnimi oblikami spletnega nasilja in nadlegovanja, zato je pomembno, da se pri načrtovanju primarne preventive osredotočimo tudi na ta vidik. Rezultati naše študije so skladni z drugimi primerljivimi raziskavami, saj je približno polovica učencev (43 %) poročala, da so vsaj enkrat doživeli vsaj eno obliko spletnega nasilja, približno ena tretjina (31 %) pa da so sami vsaj enkrat izvajali vsaj eno obliko spletnega nasilja. Največ učencev ima izkušnje s tem, da so jih žalili preko sporočil ali o njih grdo govorili drugim (26 % oz. 24 %), najmanj pogosto pa poročajo o objavi njihovih osebnih podatkov ter spreminjanju fotografij/posnetkov, ki so jih objavili sami (3 %). Večina učencev, ki so doživeli ali izvajali spletno nasilje, je imela to izkušnjo samo enkrat ali dvakrat, v precej manjši meri gre za bolj redne izkušnje (največ učencev, tj. med 4 in 6 %, ima redne izkušnje z žaljenjem, obrekovanjem ter z izločitvijo iz skupine/ignoriranjem). Fantje opazijo ter izvajajo pomembno več spletnega nasilja, med doživljanjem spletnega nasilja ni razlik med spoloma. Doživljanje ter izvajanje spletnega nasilja se pomembno pozitivno povezuje s količino časa, preživetega na spletu in z uporabo mobilnega telefona. Starejši učenci doživljajo ter izvajajo pomembno več spletnega nasilja kot mlajši. V mestnih šolah učencih opazijo, ne pa tudi doživijo ali izvajajo, več spletnega nasilja. Učenci se glede na učni uspeh ne razlikujejo pomembno glede zaznavanja, doživljanja ali izvajanja spletnega nasilja. Rezultati kažejo na potrebo po izvajanju preventivnih aktivnosti na tem področju, glede na razširjenost nasilja pa je smiselno z aktivnostmi pričeti že v nižjih razredih.

Evalvacija Programa NEON – Celostnega programa primarne preventive vrstniškega nasilja in spolnega nasilja na škodo otrok in mladostnikov

Mateja Štirn, Tina Pirc in Katarina Kocbek

Primarna preventiva je nujna za zaščito otrok pred izkušnjami nasilja. S preventivnimi aktivnostmi delujemo s ciljem, da otroci ne bi doživeli izkušenj nasilja in ga ne bi povzročali. V prispevku bomo predstavili rezultate evalvacije Programa NEON, ki smo ga v obliki delavnic za otroke in mladostnike ter predstavitev za odrasle izvajali v vrtcih, osnovnih in srednjih šolah. Cilj programa je bil senzibilizirati otroke, mladostnike, strokovne delavce in starše za prepoznavanje nasilja in jih seznaniti s strategijami za odziv v primerih nasilja. V evalvacijo programa je bilo vključenih skupno 1127 otrok in mladostnikov, ki so bili razdeljeni v KS in ES (ES je sodelovala v programu NEON). V evalvacijo programa je bilo vključenih tudi 323 strokovnih delavcev in 248 staršev. V treh merjenjih (pred in po izvedbi delavnic in po 3 mesecih), smo s pomočjo vprašalnikov ugotovili, da so otroci in mladostniki v ES v obeh merjenjih po delavnicah pokazali pomembno več znanja o problemu nasilja in odzivih nanj na naslednjih področjih: kaj je in kaj ni tožarjenje; kako lahko vrstniki, ki so priče nasilju, pomagajo ustaviti nasilje; da je o skrivnostih, ki so povezane z izkušnjami nasilja, pomembno povedati; katere so samozaščitne veščine, ko otroka ogroža neznan odrasla oseba, ter nekatera znanja o varni uporabi spleta. V prispevku bomo predstavili tudi rezultate o tem, kakšne strategije uporabljajo otroci v primerih nasilja. Strokovni delavci so usposabljanja za izvajanje programa Varni brez nasilja prepoznali kot zelo uporabna. Na usposabljanjih so pridobili konkretna, direktno v prakso prenosljiva znanja in veščine za preventivno delo ter tudi za ustrezen odziv v primerih nasilja. Analize odgovorov otrok in mladostnikov so pokazale določene izvedbene pomanjkljivosti programa NEON, ki jih bomo upoštevali pri dopolnitvah programa in pri praktični izvedbi programa v bodoče.

Psihologija v poklicnem razvoju učiteljev

Vodja simpozija: Katja Košir

Oddelek za psihologijo, Filozofska fakulteta, Univerza v Mariboru, e-mail: katja.kosir@um.si

Delo učitelja zahteva razvijanje zelo raznolikoga nabora kompetenc. Za uspešno spoprijemanje z delovnimi zahtevami je ključno, da učitelj razume in sprejme vlogo reflektivnega raziskovalca v procesu stalnega poklicnega učenja. Namen simpozija je osvetliti in razpravljati o različnih vidikih poklicnega učenja učiteljev, zlasti tistih, ki jih lahko podprejo ugotovitve sodobnih raziskav s področja pedagoške psihologije. Tako bomo v dveh prispevkih osvetlili pomen oblikovanja in krepitev ustreznih stališč (bodočih) učiteljev do empirično podprtega poučevanja ter pomen izobraževanj za kolektive za poklicno učenje učiteljev. Predstavljeni bodo rezultati raziskave, ki je preučevala stališča učiteljev do

empirično podprtega poučevanja pri učiteljih novincih in učiteljih ekspertih ter ugotovitve analize stanja na področju izobraževanj za kolektive in starše in njihovega učinka na spreminjanje prakse v slovenskih osnovnih šolah, kot o njih poročajo ravnatelji. Drugo osrednje področje simpozija bo oblikovanje delovnega okolja, ki prispeva k delovni zavzetosti učiteljev; predstavljeni bodo rezultati dnevniške študije, ki je preučevala strategije vodenja razreda kot dejavnik delovne zavzetosti in izgorelosti učiteljev, ter raziskave, katere namen je bil preveriti samozaznane delovne zahteve in delovne vire kot dejavnike delovne zavzetosti učiteljev na vzorcu slovenskih učiteljev osnovne šole. V slednji so avtorice izhajajoč iz posebnosti dela učiteljev kot izrazito odnosnega dela kot pomembno delovno zahtevo preverile tudi čustveno delo kot pomembno odnosno kompetenco učiteljev. Razvoj socialnih, čustvenih in medkulturnih kompetenc učiteljev bo tretji ključni poudarek simpozija: predstavljeni bodo rezultati pilotne raziskave na slovenskem in hrvaškem vzorcu učiteljev, ki je preverjala prej omenjene kompetence kot dejavnike zadovoljstva učiteljev z delom.

Prispevki znotraj simpozija

Odnos učiteljev do empirično podprtega poučevanja

Mojca Juriševič in Urška Žerak

Stališča učiteljev do učenja in poučevanja so posebna in vsebinsko raznolika skupina socialnih stališč; oblikujejo se postopno v kariernem razvoju učiteljev ter pomembno vplivajo na različne vidike pedagoškega dela. Prispevek se osredinja na stališča do empirično podprtega poučevanja, in sicer v smislu predpostavke, da kakovostno poučevanje izhaja iz strokovnih načel, ki imajo empirične podlage. Na osnovi izvedene empirične raziskave bodo predstavljeni odgovori na naslednji raziskovalni vprašanji: Kakšen je odnos učiteljev do raziskovanja na področju izobraževanja? Kakšna so stališča učiteljev do uporabe raziskovalnih izsledkov v poučevalni praksi? Primerjalno bodo prikazana stališča učiteljev ekspertov (praktikov, $n = 181$) ter prihodnjih učiteljev novincev (študentov, $n = 181$), ki so na splošno pozitivna, pri čemer jih učitelji novinci zaznavajo kot bolj uporabna. V diskusiji bodo izpostavljeni dejavniki, ki vplivajo na oblikovanje pozitivnih stališč do empirično podprtih pedagoških praks in vloga ter možnosti, ki jih predstavlja izobraževanje učiteljev na tem področju. V ospredju bo podpora razvoja pripravljenosti učiteljev za raziskovanje lastne prakse oz. uporaba empirično podprtih strokovnih podlag pri poučevanju.

Izobraževanja za osnovnošolske kolektive: perspektiva ravnateljev

Branka Ribič Hederih in Katja Košir

Vodstvo šole ima možnost in priložnost, da z načrtovanimi in učinkovitimi izobraževanji za šolske kolektive in starše pripomore k uspešnemu preventivnemu delu in reševanju obstoječih težav. Mnenja ravnateljev o ponudbi obstoječih izobraževanj in ustreznosti učiteljevih znanj so pomembna za nadaljnji razvoj vsake šole. Namen raziskave je bil ugotoviti,

kako vodstva šol sledijo izobraževalnim potrebam strokovnih delavcev in staršev. V raziskavi je sodelovalo 68 ravnateljev slovenskih osnovnih šol iz vseh statističnih regij. Rezultati kažejo, da je pri izbiri izobraževanj za kolektiv ravnateljem najpomembnejše, da so izvajalci izobraževanj strokovnjaki na določenem področju ter da vsebina izobraževanja nagovarja potrebe kolektiva. Pri izboru tem za izobraževanje najbolj sledijo priporočilom učiteljev in svetovalnih delavcev. Pri presojanju kakovosti izobraževanja, ki je bilo izvedeno na šoli, v večini izpostavljajo učinek na klimo v kolektivu in zadovoljstvo učiteljev. Naslovi izobraževanj za starše in učitelje kažejo, da so v ospredju teme, ki so povezane vzgojnimi vidiki. Ravnatelji potrebe strokovnih delavcev po izobraževanjih preverjajo na osnovi mnenj strokovnih aktivov ter v neformalnih odgovorov z učitelji. Iz zapisanega je bilo razbrati, da imajo ravnatelji potrebo po urejanju te vrste vsebin s strani zunanjih ekspertnih skupin. Teme izobraževanj za starše so razvojno naravnane in sledijo potrebam sodobnih staršev (npr. zasvojenost s spletom). V povprečju se jih udeleži slaba tretjina staršev.

Strategije vodenja razreda in doživljanje stresa ob motečem vedenju učencev pri učiteljih: dnevniška študija

Ika Bedekovič, Marina Horvat in Katja Košir

Študije prepoznavajo moteče vedenje učencev v razredu kot pomemben stresor za učitelje. Uravnavanje vedenja učencev je zato eden izmed večjih izzivov za učitelje. Večina preteklih študij se je osredotočila na preučevanje stabilnih konstruktov: bodisi na osebnostne lastnosti, povezane z doživljanjem stresa bodisi pa na splošne stresorje na delovnem mestu učitelja. V tej raziskavi smo želeli preučiti dnevne izkušnje učiteljev ob motečem vedenju učencev v razredu. Zanimalo nas je tudi, ali je način vodenja razreda učiteljev – to so strategije, ki jih učitelji uporabljajo za nadzorovanje vedenja, interakcije in učenja učencev – povezan z motečim vedenjem učencev v razredu in ali to povezavo medira poklicna samoučinkovitost učiteljev. 56 učiteljev iz štirih osnovnih šol je sklop vprašalnikov v obliki papir-svinčnik reševalo deset zaporednih delovnih dni. Z začetnim vprašalnikom smo merili stabilne, z 10 desetdnevnimi vprašalniki pa prehodne spremenljivke. V splošnem pričakujemo pomembno pozitivno povezavo med motečim vedenjem učencev v razredu in doživljanjem stresa pri učiteljih, prav tako pa predvidevamo, da se bodo učitelji, ki uporabljajo bolj kontrolirajoč način vodenja razreda, pri delu počutili bolj samoučinkoviti, samoučinkovitost pa bo vodila do manj opažanj motečega vedenja učencev v razredu s strani učiteljev.

Čustveno delo kot napovednik delovne zavzetosti učiteljev

Katja Košir in Marina Horvat

Večina raziskav, ki so preučevale dejavnike delovne zavzetosti učiteljev, se je osredotočala na vire, povezane z organizacijsko klimo v delovnem kolektivu, le redke pa so naslovile tiste značilnosti dela učiteljev, ki se nanašajo na njihovo zmožnost

vzpostavljati podporne odnose z učenci ter preverjale, na kak način se slednje povezujejo z delovno zavzetostjo – torej ali predstavljajo delovno zahtevo ali delovni vir. V prispevku bodo predstavljene ugotovitve raziskave, katere osrednji namen je bil preveriti potencial strategij čustvenega dela kot bodisi dejavnika tveganja bodisi varovalnega dejavnika za delovno zavzetost učiteljev ter preveriti, ali strategije čustvenega dela pojasnjujejo dodatni delež variance v delovni zavzetosti učiteljev, ki ga ni mogoče pojasniti z zaznamimi značilnostmi delovnega mesta. Rezultati raziskave, v kateri je sodelovalo 344 učiteljev iz 22 osnovnih šol, so pokazali, da ima čustveno delo potencial, da predstavlja tako delovno zahtevo kot delovni vir. Površinsko čustveno delovanje se je namreč izkazalo za negativen napovednik delovne zavzetosti, globinske strategije pa so predstavljale pozitiven napovednik delovne zavzetosti. Na osnovi ugotovitev predlagamo nekatere ukrepe za povišanje delovne zavzetosti učiteljev.

Socialne, čustvene in medkulturne kompetence: napovedniki zadovoljstva z delom med slovenskimi in hrvaškimi učitelji

Manja Veldin, Ana Kozina, Tina Vršnik Perše, Maša Vidmar, Ana Mlekuž, Urška Štremfl in Iris Marušić

Spoprijemanje z raznolikostjo znanj, delovnih nalog in kompetenc, potrebnih za poučevanje, zahteva od učitelja stalno izpopolnjevanje. Potrebe po dodatnih izobraževanjih s strani učiteljev, zaželenih na področjih, ki niso neposredno vezana na vsebinska področja, ki jih poučujejo, so vedno pogostejše izražena. Med ključne kompetence učiteljev uvrščamo tudi njihove socialne, čustvene in medkulturne kompetence, ki predstavljajo pomembne dejavnike tako pri blagostanju učiteljev kakor pri učnih ter neučnih izidih učencev. Omenjene kompetence so povezane z učiteljevo predanostjo in odzivnostjo, učinkovitostjo poučevanja, odnosi z učenci ter z zmanjševanjem čustvenih in vedenjskih težav učencev. V prispevku bodo predstavljeni rezultati pilotne raziskave v okviru projekta Roka v Roki, izvedene na slovenskem in hrvaškem priložnostnem vzorcu osnovnošolskih učiteljev (SL; $N = 97$, spol: $\bar{Z} = 89,7\%$, starost: $M = 44,05$ in HR; $N = 78$, spol: $\bar{Z} = 87,5\%$, starost: $M = 42,58$), ki je preverjala njihove socialne, čustvene in medkulturne kompetence (samozavedanje, samouravnavanje, socialno zavedanje, odnosne spretnosti, sposobnost poučevanja v kulturno raznolikem razredu itd.), povezanost med izbranimi koncepti in njihovo napovedno vrednost za zaznano zadovoljstvo učiteljev z delom. V slovenskem vzorcu omenjene kompetence pojasnijo 34,9 % variance zadovoljstva z delom, medtem ko na hrvaškem 44,3 %. Na podlagi ugotovitev bodo oblikovane usmeritve za prakso ter nadaljnje raziskovanje predvsem v smeri možnega spodbujanja razvoja omenjenih kompetenc pri učiteljih.

Preprečevanje odklanjanja šole – preventivni projekt Svetovalnih centrov

Vodja simpozija: Peter Janjušević
Svetovalni center za otroke, mladostnike in starše Ljubljana,
e-mail: peter.janjuševic@scoms-lj.si

Odklanjanje šole (ODŠ) se pojavlja pri 5 do 28 odstotkih šolajoče se populacije, ODŠ zaradi čustvenih dejavnikov pa dosega do 5 odstotkov. Ključni pri pojavu ODŠ so pravočasno prepoznavanje in zgodnje intervencije pri manj intenzivnih in vztrajnih oblikah začetnega ODŠ, s katerimi lahko preprečimo utrjevanje vedenja in s tem neugodne izide in dolgoročne posledice na različnih področjih delovanja otrok in mladostnikov. Pri ocenjevanju in pomoči otrokom in mladostnikom, ki kažejo ODŠ, pa mora praksa temeljiti na z dokazi podprtih pristopih, ki so poleg tega izvedljivi predvsem v šolskem okolju. V letu 2017 so se Svetovalni centri za otroke, mladostnike in starše Ljubljana, Maribor, Koper ter Posvetovalnica za učence in starše Novo mesto povezali pri izvajanju preventivnega dela na področju preprečevanja odklanjanja šole. Tematski sklop »Preprečevanje ODŠ« na podlagi razpisa s področja javnega zdravja sofinancira Ministrstvo za zdravje RS (MZ) v triletnem obdobju od leta 2017 do 2019, vključuje pa izobraževanje šolskih svetovalnih in strokovnih delavcev ter publikacije – knjižico za starše in priročnik o ODŠ za šole. V okviru simpozija bodo predstavljeni ključni elementi projekta – od programske zasnove, izvedbe, rezultatov in evalvacije. V projekt, ki se zaključuje jeseni 2019, je bilo vključenih okoli 500 strokovnjakov (več kot 80 odstotkov iz osnovnih in srednjih šol), ki se bodo večinoma udeležili 12-urnega praktičnega izobraževanja. Poleg osnovnih teoretičnih izhodišč in ciljev bodo predstavljeni analiza vplivov preventivnih aktivnosti na sam pojav ODŠ v šolah in rezultati večfazne evalvacije kompetenc pri udeleženi strokovnjakih.

Prispevki znotraj simpozija

Teoretski temelji preventivnega projekta "Preprečevanje odklanjanja šole"

Alenka Seršen Fras

Odklanjanje šole je heterogeni, dimenzionalni konstrukt, ki se razprostira na kontinuumu od obiskovanja šole z veliko stresa in prošnjami za izostanek od pouka, prek občasnih izostankov do izostajanja od pouka za daljše obdobje. Odklanjanje šole ni klinična diagnoza, je vedenje, ki ga opazimo pri 5- do 17-letnikih, ki zavračajo šolo in/ali imajo težave ostati v šoli ves dan. Pojavlja se pri 5–28 odstotkih populacije otrok in mladostnikov, zaradi čustvenih dejavnikov pa pri do 5 odstotkih. Po funkcionalnem modelu Kearneyja se pojavlja zaradi tega, ker se otrok bodisi hoče izogniti nečemu negativnemu v šoli ali pa pridobiti nekaj pozitivnega zunaj šole. V primeru vedenja, ki je negativno ojačano, se lahko izogiba dražljajem, ki izzovejo negativne občutke, ali se izogiba neprijetnim socialnim in ocenjevalnim situacijam. Ko je vedenje pozitivno ojačano, je to lahko s pozornostjo staršev/

pomembnih drugih ali z otipljivimi nagradami zunaj šole. Z uporabo vprašalnika SRAS-R in drugimi informacijami iz postopka ocenjevanja naredimo funkcionalno oceno odklanjanja šole, ki je podlaga za z dokazi podprte pristope, ki jih lahko izvedemo že v šolskem okolju. Zgodnje intervencije lahko preprečijo utrjevanje neželenega vedenja in številne dolgoročne posledice v odraslem življenju.

Programska izhodišča tematskega sklopa "Preprečevanje odklanjanja šole"

Miran Babič

Program je usmerjen v sistematično usposabljanje svetovalnih in drugih strokovnih delavcev šol za prepoznavo in ocenjevanje odklanjanja šole ter za izvedbo ključnih, z dokazi podprtih intervencij ob pojavu začetnih težav. V okviru svetovalnih centrov so bile oblikovane štiri skupine za usposabljanje, ki so izvedle 18 izobraževanj ter pokrile velik del svetovalnih delavcev osnovnih in srednjih šol v Sloveniji, kar je bilo zagotovljeno z dobro regijsko razpršenostjo (10 krajev) in dostopnostjo izobraževanj. Velik poudarek izobraževanja je bil na praktičnem delu udeležencev in razvijanju ključnih kompetenc na področju preprečevanja odklanjanja šole. Izobraževanje (12 ur) je bilo razdeljeno v dva dela. Prvi del je vključeval 4 ure predavanj in 4 ure delavnic z vnaprej pripravljenimi dejanskimi primeri iz prakse izvajalcev izobraževanja. Udeleženci so novo znanje nato uporabili pri svojem delu in pripravili predstavitev lastnega primera. Drugi del (4 ure) je bil namenjen delu v delavnicah na konkretnih primerih udeležencev. Udeležencem bo pri nadaljnjem delu v šolah v podporo priročnik za ocenjevanje ter pomoč otrokom in mladostnikom, ki odklanjajo šolo. V okviru projekta je izšel tudi priročnik za starše Moj otrok noče v šolo. Vse to zaradi izrazite sopoljavnosti odklanjanja šole predstavlja del širše preventive na področju duševnega zdravja otrok in mladostnikov.

Z dokazi podprte intervencije pri pojavu odklanjanja šole

Mateja Hudoklin in Neja Briški

Z dokazi podprte intervencije pri odklanjanju šole obsegajo predvsem multisistemske multimodalne intervencijske programe, ki temeljijo na kognitivno-vedenjski terapiji, družinski terapiji in farmakoterapiji. Splošna načela intervencijskih programov skušajo spreminjati vzdrževalne in krepiti varovalne dejavnike. Za učinkovite so se izkazali programi, ki vključujejo enega ali več elementov: psihoedukacijo, urjenje spremljanja simptomov, trening sproščanja, kognitivno restrukturacijo, ponavljanje na podlagi opazovanja modela, postopno izpostavljanje, sisteme nagrajevanja, vključenost družine, računalniško zasnovane intervencije, individualno delo, vključenost šole, sodelovanje različnih strokovnjakov in napotitev staršev v obravnavo. Predstavljen bo večstopenjski intervencijski model reševanja problematike odklanjanja šole, ki ga izvajamo v okviru šole. Na prvi ravni intervencij gre za splošno preventivno dejavnost,

v katero so vključeni vsi učenci šole ter ki se usmerja na šolsko klimo in na povečevanje varnosti in prisotnosti otrok pri pouku. Drugo raven intervencij predstavljajo ciljno usmerjene intervencije, v katere vključimo učence s povečanim tveganjem za pojavljanje odklanjanja šole (približno ena tretjina otrok) ter ki obsega psihoedukacijo pedagoških delavcev in staršev, spodbujanje otrok v vključevanje v različne dejavnosti in izvajanje preventivnih programov za učence s povečanim tveganjem. Tretjo raven intervencij predstavljajo intenzivne intervencije, ki vključujejo do 10 odstotkov otrok, pri katerih se odklanjanje šole že pojavlja. Na tej ravni imata pomembno vlogo šolska svetovalna služba in svetovalno delo z učencem in njegovimi starši.

Evalvacija programa "Sprememba v kompetencah na področju dela z odklanjanjem šole in spremembe v pojavnosti odklanjanja šole"

Peter Janjušević in Daša Vervega

V projektu »Preprečevanje odklanjanja šole« smo izvajali evalvacijo v več korakih. Zajeli smo objektivne kazalnike v smislu posrednega vpliva programa na zmanjševanje števila otrok, ki odklanjajo šolo, ter samozaznano stopnjo kompetentnosti šolskih svetovalnih in strokovnih delavcev pri prepoznavanju, preprečevanju in intervencijah pri vedenjih, povezanih z odklanjanjem šole. Evalvacija je potekala v treh fazah (pred oziroma ob začetku, ob zaključku in tri mesece po izobraževanju). Analiza samozaznanih kompetenc na področju dela z odklanjanjem šole kaže pomembne velikosti učinkov programa, ki se kažejo takoj po zaključenem izobraževanju in vztrajajo tudi tri mesece po zaključenem izobraževanju. Ugodni učinki se pokažejo tudi v smislu zmanjšanja števila otrok in mladostnikov, ki odklanjajo šolo, ter v številu ur izostankov od pouka zaradi vedenj, povezanih z ODS. V prispevku bodo prikazane analize učinkov programa na posamezne kompetence in primerjave učinkov glede na pogostost odklanjanja šole pred izvedbo izobraževanja, analizirane pa bodo tudi razlike med srednjimi in osnovnimi šolami.

Novi pristopi k proučevanju izgorelosti

Vodja simpozija: Sara Tement

Oddelek za psihologijo, Filozofska fakulteta, Univerza v Mariboru, e-mail: sara.tement@um.si

Izgorelost označuje stanje izčrpanosti in odtujenega odnosa do lastnega dela ter drugih oseb pri delu. K razvoju izgorelosti prispevajo tako dejavniki na delovnem mestu kot nekatere osebnostne značilnosti. Kljub številnim raziskavam v zadnjih desetletjih, je v povezavi z izgorelostjo na delovnem mestu še ogromno nejasnosti. Nedorečeni so tako opredelitev kot potek in etiologija ter odnos do depresivne simptomatike. V pričujočem simpoziju bomo predstavili nove pristope k proučevanju izgorelosti. Natančneje bomo predstavili nov

teoretični okvir za proučevanje izgorelosti in potencialne mehanizme nastanka (1. prispevek). V pregledu pretekle literature se bomo dodatno osredotočili na razumevanje neprilagojenih miselnih vzorcev pri nastanku izgorelosti (2. prispevek). Predstavili bomo tudi nov pripomoček za merjenje izgorelosti, ki je rezultat dela mednarodnega konzorcija raziskovalcev izgorelosti (3. prispevek). Glede na nejasno časovno dinamiko procesa izgorevanja bomo podrobneje osvetlili raziskovalne načrte, ki omogočajo proučevanje izgorelosti z vidika časovne dinamike ter predstavili izsledke ene izmed dnevniških študij delovnih obremenitev (4. prispevek). Simpozij bomo zaključili z raziskavo medijske reprezentacije izgorelosti na delovnem mestu ter analizo skladnosti poročanj in izjav z raziskovalno literaturo (5. prispevek). Prispevki bodo skupno naslovili nekatera aktualna vprašanja na področju izgorelosti ter bodo prispevali k ustrežnejšemu razumevanju izgorelosti. Dodatno bodo nudili izhodišča za prihodnje raziskovanje ter usmeritve za praktično delo tako na področju psihologije dela kot klinične psihologije.

Prispevki znotraj simpozija

Če ne odklopim, (morda) izgorim: vpletenost v delo izven delovnega časa kot potencialni dejavnik izgorelosti

Nejc Plohl, Sara Tement, Bettina Kubicek in Andrea Noja

Prva štiri desetletja raziskav so postavila temelje za razumevanje izgorelosti in naredila pomembne korake h krepitvi zavedanja o tem družbeno zelo relevantnem pojavu. Kljub temu se zdi, da je vrzeli – posebej na področju učinkovitega spopadanja s problemom – še veliko; znanje, ki smo ga akumulirali skozi leta raziskav, problema v praksi ni bistveno zmanjšalo. Še več – tuji mediji v zadnjih letih pogosto pišejo o tem, da živimo v času »epidemije izgorelosti«. Razloge za izčrpanost in odtujenost zaposlenih bi med drugim lahko iskali v današnjih delovnih okoljih, ki s svojim poudarkom na produktivnosti in zamegljevanjem mej med delom in zasebnim življenjem, ustvarjajo na videz idealne razmere za vznik izgorelosti. Zaposleni so danes tudi med prostim časom pogosto vedenjsko, miselno in čustveno vpleteni v delo, kar jim preprečuje, da bi si po zahtevnem delu lahko ustrezno odpočili. Čeprav se tovrstne povezave zdijo verjetne, je povezava med integracijo dela in družine ter izgorelostjo do sedaj bila le redko podvržena empiričnemu testiranju. V pričujočem prispevku bomo predstavili teoretični okvir novega projekta. Razložili bomo, kako bi integracija dela in družine lahko na kratek rok privedla do izgorelosti, pri čemer se bomo dotaknili tudi vloge neprilagojenih miselnih vzorcev. Drugič, dotaknili se bomo tega, kako bi pomanjkanje odklopa od dela lahko prispevalo k razvoju izgorelosti na daljši rok. Za konec bomo predstavili še to, kako bi vedenjsko, miselno in čustveno vpletenost v delo izven delovnega časa in izgorelost lahko preprečili. Predstavljen projekt prispeva k razumevanju potencialno zelo pomembnega, a do sedaj nekoliko spregledanega, dejavnika izgorelosti.

Kognitivni model nastanka in vzdrževanja izgorelosti

Saša Zorjan in Sara Tement

Izgorelost, stanje izčrpanosti in odtujenega odnosa od dela, se je v preteklosti proučevalo predvsem z vidika socialno-psihološke perspektive, ki v ospredje razlage nastanka izgorelosti postavlja značilnosti dela in organizacije. Veliko manj pozornosti se je namenjal individualnim značilnostim posameznikov, ki lahko predstavljajo dejavnike tveganja za doživljanje izgorelosti. V pričujočem prispevku bomo predstavili teoretični model, ki poudarja vlogo neprilagojenih miselnih vzorcev (NMV) pri nastanku in vzdrževanju izgorelosti z vidika kognitivnega modela razlage nastanka in vzdrževanja psihopatologije. NMV lahko definiramo kot nefleksibilne miselne vzorce, ki jim posameznik močno verjame ter lahko zajemajo tako misli, ki so distorzirane in nerealne, kakor tudi misli, ki so realne, vendar nefunkcionalne za posameznika. Relevantnost konstrukta NMV v kontekstu izgorelosti bomo utemeljili s študijami, ki kažejo na učinkovitost intervencij za obvladovanje izgorelosti, ki temeljijo na kognitivno-vedenjskem modelu. Dodatno bomo relevantnost konstrukta NMV za izgorelost utemeljili s študijami, ki kažejo na veliko prekrivanje konstrukta izgorelosti in depresije. Pri slednji imajo NMV osrednjo vlogo, kar je tudi močno empirično podprto. Prispevek bomo zaključili s priporočili za nadaljnje študije, ki naj vključujejo spremenljivke na organizacijski kakor tudi individualni ravni, z namenom celostnega opisa stanja izgorelosti.

Merjenje izgorelosti: Validacija slovenske oblike vprašalnika za oceno izgorelosti

Tjaž Polajžer, Marina Horvat in Sara Tement

Merjenje sindroma izgorelosti je bilo v preteklih letih deležno mnogih kritik. Obstoječi vprašalniki namreč izkazujejo omejeno klinično veljavnost in ne zajemajo vseh relevantnih simptomov, o katerih praviloma poročajo posamezniki z izgorelostjo. Z omenjenim razlogom je bil v tujini razvit Vprašalnik za oceno izgorelosti (angl. Burnout Assessment Tool – BAT), ki zajema štiri primarne dimenzije sindroma (izčrpanost, mentalna odtujenost, čustvena oškodovanost, kognitivna oškodovanost). V prispevku bomo predstavili raziskavo, katere namen je bil proučiti faktorsko strukturo slovenske oblike vprašalnika BAT in povezave z nekaterimi sorodnimi konstrukti. V raziskavo je bilo vključenih 233 zaposlenih posameznikov (od tega 39,5 % moških), starih od 22 do 62 let ($M = 39,11$), z različno izobrazbo, zaposlitvenim statusom in obliko delovnega razmerja. Uporabljena je bila testna baterija obstoječih vprašalnikov s področij izgorelosti, delovne zavzetosti, deloholizma, delovnih zahtev in depresije. Analiza notranje strukture Vprašalnika za oceno izgorelosti BAT je potrdila obstoj večdimenzionalne in hierarhične strukture, ki se ujema s teoretičnim modelom, vendar določeni indikatorji kažejo na potrebo po posameznih spremembah postavk. Nadalje povezave z merami vključenih konceptov in dodatne faktorske analize ponujajo dokaze o konstruktivni veljavnosti vprašalnika BAT, pri čemer rezultati

potrjujejo tako konvergentno kot diskriminativno veljavnost. Na podlagi rezultatov je mogoče zaključiti, da ima slovenski prevod Vprašalnika za oceno izgorelosti BAT zadovoljive psihometrične karakteristike in je ob minimalnih spremembah uporaben v slovenskem okolju.

Raziskovanje delovnih obremenitev z dinamične perspektive: izsledki dnevniške študije

Marina Horvat in Sara Tement

V zadnjih nekaj letih lahko na področju aplikativne psihologije zaznamo porast študij, v katerih raziskovalci proučujejo kratkotrajne procese in vsakodnevno doživljanje posameznikov. Dnevniški raziskovalni načrti, kjer udeleženci na dnevni ravni ali tudi večkrat v enem dnevu poročajo o občutkih, mislih, vedenjih in socialnem kontekstu, omogočajo takšno analizo podatkov. Na ta način lahko proučujemo posameznike znotraj naravnega delovnega konteksta, kakor tudi značilnosti delovnih situacij, ki se spreminjajo na dnevni ravni. V primerjavi s prečnimi ali longitudinalnimi študijami, ki lahko imajo časovni zamik tudi več mesecev ali let, so dnevniške študije uporabne predvsem za proučevanje kratkotrajne dinamike izkušenj ali doživljanja znotraj posameznika, kakor tudi med posamezniki v delovnem kontekstu. Namen prispevka je predstaviti različne vrste dnevniških raziskovalnih načrtov, raziskovalna vprašanja, ki jih lahko na ta način raziskujemo ter nekatere prednosti in omejitve tovrstnega raziskovalnega načrta. V drugem delu prispevka bomo predstavili izsledke ene izmed dnevniških študij na približno 110 zaposlenih, v kateri smo proučevali delovne obremenitve v povezavi z izčrpanostjo preko petih delovnih dni ter v sledečih dveh prostih dnevih. Teoretično ozadje dnevniških raziskovalnih načrtov in rezultati pričujoče študije skupno ponujajo izhodišča, s pomočjo katerih lahko bolje razumemo, kako se izčrpanost akumulira in dolgoročno vodi v izgorelosti. Boljše razumevanje dinamike izčrpanosti in izgorelosti pa predstavlja osnovo za načrtovanje intervencij, s katerimi lahko proces zaustavimo.

Razkorak med javno in znanstveno podobo izgorelosti

Nika Robnik in Sara Tement

Izgorelost je bila v zadnjih desetletjih deležna veliko pozornosti raziskovalcev, večje zanimanje za fenomen pa je mogoče opaziti tudi pri širši javnosti. Navedeno se odraža zlasti na internetu, kjer lahko zasledimo veliko objav, člankov in komentarjev na omenjeno temo. Raziskovalci opozarjajo, da širša javnost internetne medije uporablja kot glavni vir informacij o duševnih motnjah in stanjih. Glavna težava tovrstnega početja pa je vprašljiva kvaliteta in verodostojnost tovrstnih informacij. Netočne informacije lahko posledično tudi vplivajo na neustrezno strokovno pomoč ali zanemarjanje duševnih težav. Iz tega razloga smo raziskali, kakšen je razkorak med znanstveno in javno podobo izgorelosti. S pomočjo analize vsebine in metodoloških smernic analiziranja medijskih objav smo raziskali, kako pogosto se tematike v

okviru izgorelosti iz znanstvene literature pojavljajo v medijih in kakšna je skladnost teh tematik z znanstvenimi spoznanji oziroma v kolikšni meri se pojavljajo odstopanja. Nadalje nas je zanimala pogostost pojavljanja tematik in ali se skladnost z znanstveno literaturo razlikuje glede na to ali je zapis zapisala strokovna oseba, novinar, širša javnost ali oseba z izkušnjo izgorelosti. Ugotovili smo, da so določene tematike v okviru izgorelosti v medijih zastopane v večji meri (pri nekaterih so razlike v tem, kako pogosto se pojavljajo, odvisne od avtorjev) ter da se pri določenih tematikah pojavljajo večja neskladja z znanstvenimi spoznanji. Rezultati nakazujejo potrebo po ozaveščanju in intervencijah, ki bi ta razkorak zmanjšala ter predstavljajo izhodišče za smernice medijskega poročanja o izgorelosti.

Novi trendi v proučevanju dvojne kariere

Vodja simpozija: Saša Cecić Erpič
Fakulteta za šport, Univerza v Ljubljani,
e-mail: sasa.cecicercpic@fsp.uni-lj.si

Dvojna kariera (DK), ki jo Evropske smernice (2012) definirajo kot »usklajevanje zahtev uspešnega začetka, razvoja in zaključevanja športne kariere z zahtevami izobraževanja in/ali dela«, je v zadnjem desetletju postala ena izmed središčnih raziskovalnih tem na področju športne psihologije. Kakovost usklajevanja športne kariere in izobraževalne poti skozi srednje- in visokošolsko izobraževanje ne vpliva le na športnikov osebni in športni razvoj, ampak pomembno vpliva tudi na njegov poklicni razvoj in zaposljivost med in po koncu športne kariere. Prispevki predstavljajo nova dognanja slovenskih raziskovalk. V prvem bo predstavljena meta analiza novjših študij s področja DK z vidika evropskega diskurza. Drugi prispevek, ki v proučevanje DK vnaša Bronfenbrennerjevo ekološko sistemsko teorijo, se nanaša na trenerjevo zaznavanje okoljskih vidikov DK. Naslednji prispevek se osredotoča na razvoj DK perspektivnih mladih športnic, četrti pa bo predstavil izzive in podporo, ki so jo pri DK deležni športniki. V zadnjem prispevku bodo predstavljene kompetence, ki jih vrhunski športniki potrebujejo za učinkovito usklajevanje šolanja in športa.

Prispevki znotraj simpozija

Metaanaliza novjših študij s področja dvojne kariere z vidika evropskega diskurza

Saša Cecić Erpič

Namen prispevka je predstaviti meta analizo ugotovitev novjših študij s področja usklajevanja šolanja in športa, ki so v zadnjih petih letih potekale v Evropi. Za področje Evropske unije je sicer značilna velika raznolikost v sistemskih pristopih do dvojne kariere (Aquilina in Henry, 2010), od tako imenovane centralne ureditve, za katero je značilno, da država določi zakone in določbe, ki definirajo prilagoditve izobraževanja za športnike, do dogovornega sistema, ki velja tudi v Sloveniji in kjer takšnih formalnih postopkov

ni. Pregledne študije dvojne kariere (več v Stambulova in Wylleman, 2019) kažejo, da na značilnosti dvojne kariere ne vplivajo le heterogenost EU konteksta, ampak tudi značilnosti športne panoge (npr. zimske – letne športne panoge, visoka – nizka profesionalizacija panoge), izobraževalnega okolja (npr. srednje šole – univerze), športnega okolja (npr. nacionalna športna šola – splošna gimnazija) in mreže socialne opore (npr. starši). Vsi navedeni okoljski dejavniki, ki se različno manifestirajo na vsaki od razvojnih stopenj športne kariere, medsebojno sovplivajo in na uspešnost usklajevanja šolanja in športa delujejo spodbujevalno in/ali zaviralno. V prispevku bodo predstavljeni izsledki nekaterih obširnih evropskih študij dvojne kariere.

Trenerjevo zaznavanje okoljskih vidikov dvojne kariere: Kakšno okolje spodbuja dvojno kariero mladih športnikov

Urška Levac in Saša Cecić Erpič

Dvojna kariera (DK) je v skladu z definicijo EU smernic (2012) definirana kot usklajevanje zahtev uspešnega začetka, razvoja in zaključevanja športne kariere z zahtevami izobraževanja in/ali dela. Poleg športnikovih kompetenc na usklajevanje šolanja in športa vplivajo tudi značilnosti okolja. V skladu z Bronfenbrennerjevo ekološko sistemsko teorijo na športnikovo DK vpliva makro (npr. športna nacionalna kultura, sistem tekmovalnega športa, izobraževalni sistem), mezo (npr. športni klub, šola) in mikro okolje, kamor sodijo trener, učitelji, starši, sotekmovalci in vrstniki. V pričujoči študiji nas je zanimalo, kako različne okoljske dejavnike DK zaznavata dva trenerja plavanja iz različnih klubov. Oba vodita vrhunske tekmovalne selekcije, imata dolgoletne trenerske izkušnje in enako formalno izobrazbo. Njuni plavalci, ki se nahajajo na prehodu med razvojno stopnjo športne kariere in stopnjo mojstrstva (Holistični model razvoja športne kariere, Wylleman in sod., 2013), so gimnazijci. S polstrukturiranim intervjujem Okoljski vidiki DK, razvitim v sklopu projekta Ecology of dual career, sva ugotavljali, kako vplive različnih, z okoljem povezanih dejavnikov, zaznavata oba trenerja. Rezultati preliminarne analize vsebine so pokazali, da sta trenerja v večji meri okolje zaznavala podobno, saj sta poudarjala pomen izobraževanja za nadaljnji posameznikov razvoj. Analiza mezo okolja je pokazala, da se kluba razlikujeta v usmerjenosti k tekmovalnim dosežkom. Trener kluba, ki je izrazito usmerjen k tekmovalnim rezultatom in razvoju vrhunske športne kariere, je izpostavil premajhen izkoristek športnikovih dosežkov in pomanjkanje sistemskih pristopov za spodbujanje DK športnikov, ki se šolajo na terciarni ravni.

Med žogo in šolo: Dvojna kariera mladih evropskih odbojkaric

Janja Tekavc

Uspešno usklajevanje izobraževanja in šolanja je eno od pomembnih nalog v razvoju športnikove kariere. Dosedanje raziskave kažejo na nekatere specifične dekle na tem področju. Namen prispevka je bil raziskati značilnosti dvojne

kariere mladih odbojkaric v štirih različnih evropskih klubih (Španija, Francija, Italija in Malta). V raziskavi je sodelovalo 40 deklet, starih od 15 do 18 let, ki so v obliki fokusnih skupin razpravljale o svoji športni karieri in usklajevanju le-te z izobraževanjem. Rezultate smo obdelali s pomočjo kvalitativne analize podatkov. Izsledki raziskave so pokazali, da udeleženske dojemajo obe področji (šport in šolanje) kot enakovredno pomembni. V usklajevanju obeh se srečujejo z različnimi težavami, kot so: pomanjkanje časa in energije, omejeno socialno mrežo in skrbmi v zvezi s prihodnostjo. Rezultati so pokazali tudi določene razlike med državami oziroma klubi, ki nakazujejo na pomembnost enotne evropske ureditve na področju dvojne kariere mladih športnic in športnikov.

Izzivi in podpora pri usklajevanju dvojne kariere športnikov

Anita Goltnik Urnaut

Vrhunski športniki za treninge in tekmovanja porabijo večino svojega časa in energije, zato za izgradnjo izven športne kariere nujno potrebujejo prilagoditve in podporo. Pri izobraževanju so jim v pomoč status športnika in z njim povezane prilagoditve, za kar je pri nas dobro poskrbljeno na osnovnošolski in srednješolski ravni (status športnika, športni oddelki, individualizirani izobraževalni načrt, študij na daljavo, podpora mentorjev...). Na višje in visokošolski ravni pa je odločanje o prilagajanju študija študentom športnikom v pristojnosti posameznega zavoda. Sistemske podpore dvojni karieri po zaključku športne kariere so osredotočene na podporo pri pridobivanju izobrazbe in iskanje zaposlitve, na področju prilagajanja na spremenjen življenjski slog pa je še veliko priložnosti za izboljšanje. V prispevku bodo prikazane ugotovitve raziskave Priprava na drugo kariero v času ukvarjanja z vrhunskim športom (Goltnik Urnaut et al., 2015) o izkušnjah športnikov z usklajevanjem šolanja in športa in izzivih, s katerimi se soočajo ($N = 396$), spoznanja o vlogi in stališčih deležnikov pri podpori dvojni karieri (starši, trenerji, panožne zveze, višje in visokošolski zavodi, pedagoški kader v terciarnem izobraževanju; $N = 207$) ter možnosti izboljšanja njihove podpore. Predstavljeni bodo preliminarni rezultati raziskave Zdravi in aktivni olimpijci in paralimpijci (2019), ki vključuje tudi podporo športnikom po zaključeni športni karieri in ugotovitve iz postopkov evalvacije izobraževalnih zavodov v postopkih pridobivanja certifikata »Športnikom prijazno izobraževanje«.

Kompetence športnikov za usklajevanje šolanja in športa in aplikativne metode za razvoj le-teh

Saša Cecić Erpič

Namen obširnega raziskovalnega projekta Zlato v izobraževanju in v vrhunskem športu, financiranem s strani Evropske komisije, je bil proučiti kompetence, potrebne za učinkovito usklajevanje šolanja in športa ter razviti ustrezne aplikativne metode, ki bodo spodbujale razvoj le-teh. Z vprašalnikom Dual Career Competency Questionnaire for Athletes (DCCQ-A), ki smo ga razvili za potrebe te študije,

smo analizirali kompetence 3350 vrhunskih športnikov in športnic iz devetih evropskih držav. Vprašalnik vsebuje 38 kompetenc (znanj, spretnosti, izkušenj in stališč) za dvojno kariero, ki se združujejo v štiri faktorje. Prvi faktor združuje kompetence upravljanja z dvojno kariero, drugi načrtovanje dvojne kariere, tretji kompetence samoregulacije in odpornosti na stres, četrti pa kompetence, povezane s socialno inteligentnostjo in prilagodljivostjo. Predstavljenih bo 10 kompetenc, ki so po mnenju športnikov, najbolj pomembne za učinkovito usklajevanje šolanja in športa ter nekatere razlike v zaznavanju posedovanja kompetenc med vzorcema evropskih in slovenskih športnikov. Glede na to, da je bil namen projekta GEES tudi razvoj aplikativnih metod za spodbujanje razvoja kompetenc, bodo predstavljene tudi izbrane metode.

Prepoznavanje različnih zlorab in nasilja v športu

Vodja simpozija: Tina Jeromen

Sekcija za športno psihologijo Društva psihologov Slovenije, e-mail: tina.jeromen@gmail.com

Tudi v športu, tako kot v ostalih področjih, ki so družbeno pogojena, so prisotne različne oblike zlorab, ki pa postajajo tako iz socialnega kot iz športnega vidika vse bolj nesprejemljive. S tem se pojavlja vse več teženj po prevetritvi sistema in odnosov tako v družbi na sploh kot tudi v športu. Da bi se zlorabe vsaj minimaliziralo, če že ne povsem odpravilo, pa je potrebno najprej ozavestiti, da te obstajajo in jih začeti prepoznavati. Ob zavedanju, da so zlorabe prisotne v vseh skupinah, tako športnikov, kot trenerjev, staršev in lahko tudi gledalcev, so športniki skupina, ki so zlorabam najbolj izpostavljeni. Zato se bomo posvetili predvsem njim, vendar pa verjamemo, da bodo opisi značilnosti različnih zlorab pri prepoznavanju pomagale vsakemu. V prispevku bomo skozi konkretne primere poskušali predstaviti različne oblike zlorab, ki se dogajajo v športu. Noben šport ni izvzet iz katerekoli oblike zlorab, zato je pomembno, da se jih zavedamo in da jih znamo prepoznavati. Samo tako bomo lahko zaščitili športnike in druge pred neupravičenim in nesmiselnim trpljenjem ter omogočili, da bo lahko vsakdo razvil svoje sposobnosti skozi šport, kot si to želi, ne da bi bilo s tem ogroženo njegovo psihološko ali telesno zdravje. Na panelu bomo pogledali vsako od štirih vrst zlorab skozi praktične primere, ki smo jih obravnavali v športu.

Prispevki znotraj simpozija

Zanemarjanje

Maja Smrdu

O zanemarjanju (angl. neglect) govorimo, kadar odrasla oseba večkrat ne izpolnjuje osnovnih fizičnih in/ali psiholoških potreb otroka, s čimer lahko ogrozi ali močno poslabša otrokovo zdravje ali razvoj. Primeri zanemarjanja v športu lahko vključujejo trenerja, ki večkrat ne zagotavlja ustrezne varnosti otrokom, in jih npr. po nepotrebem izpostavlja

mrazu, vročini ali ekstremnim vremenskim razmeram, ne da bi zagotovili ustrezno obleko ali hidracijo. V okviru zanemarjanja sodi tudi izpostavljanje nepotrebemu tveganju za poškodbe, npr. z ignoriranjem smernic o varni praksi, ne zagotavljanju uporabe varnostne opreme ali z zahtevo, da mladi športniki trenirajo, kadar so poškodovani ali se slabo počutijo.

Čustvena zloraba

Tanja Kajtna

Čustvena zloraba ali duševna zloraba je poskus kontrole druge osebe, kot je to tudi telesna zloraba. V športu pomenijo čustveno zlorabo različne grožnje z zastrahovanjem in ignoriranjem oz. izključevanje. Šport v svoji funkciji uči socialnih odnosov in komunikacije, vendar je napačno, če ta sloni na moči, maščevanju in manipulaciji namesto na učenju prevzemanja športnikove odgovornosti in osebnostnega razvoja. Zastrahovanje se lahko uporablja tudi med športniki samimi kot poskus oviranja ali žaljenja, da se pri tekmecu izzove določeno manj uspešno oz. napačno vedenje. Druga pogosta oblika čustvene manipulacije v športu je ignoriranje, ki se npr. lahko kaže skozi izključitev športnika iz ekipe, ali s tem, da trener ne želi pogledati športnikove vaje na treningu, ga popravlja, usmerja ipd. V prispevku si bomo čustveno zlorabo ogledali na primeru dopinga.

Telesna zloraba

Katja Kodelja

O telesni zlorabi govorimo, kadar nekdo fizično poškoduje ali prizadene drugo osebo tako, da udari, trese, meče, zastrupi ali kako drugače povzroči telesno škodo. V športu lahko pride do fizične zlorabe, ko narava in intenzivnost treninga ali tekmovanja presega zmogljivost otrokovega nezrelega in rastočega telesa; kjer trenerji spodbujajo uporabo drog ali škodljivih snovi za povečanje uspešnosti ali zastoja v puberteti; če morajo tekmovalci trenirati ali tekmovali, kadar so poškodovani; ali če sankcije, ki jih uporabljajo trenerji, vključujejo bolečino. Del telesne zlorabe je tudi spolna zloraba, vendar je ta v marsičem specifična, zato jo uvrščamo v posebno kategorijo.

Spolna zloraba

Tina Jeromen

O spolni zlorabi govorimo, kadar se nekoga neprostoovoljno (ali s kakršnokoli prisilo ter manipulacijo) uporablja za zadovoljitev lastnih spolnih želja. Ta lahko vključuje poln spolni odnos, samozadovoljevanje, oralni seks, analni seks, poljubljanje, seksualno dotikanje ter prikazovanje pornografskih materialov (knjig, videoposnetkov, slik) ali pridobivanje (običajno otrokovih) pornografskih podob. V okviru področja spolnih zlorab se pogosto uporablja tudi termin spolnega nadlegovanja, ki običajno označuje manj hude oblike spolnega nasilja.

Samomorilno vedenje – prakse preučevanja in preprečevanja med ranljivimi in/ali ogroženimi skupinami

Vodja simpozija: Vita Poštuvan

Slovenski center za raziskovanje samomora, Inštitut Andrej Marušič, Univerza na Primorskem, e-mail: vita.postuvan@upr.si

Za učinkovitejše naslavljanje kompleksnosti samomorilnega vedenja je ključno, da se preučevanje in preprečevanje usmeri poleg dela na univerzalni oz. družbeni ravni bolj specifično na ranljive in/ali ogrožene skupine prebivalstva. To so tiste skupine, pri katerih niso nujno že razvite težave v duševnem zdravju, vendar imajo zaradi svojih značilnosti večje tveganje za njihov razvoj; s tem pa tudi večje potencialno tveganje za razvoj samomorilnega vedenja. Med te skupine sodijo mladostniki, starejše osebe, uporabniki psihoaktivnih substanc (med temi še posebej kronični odvisniki od prepovedanih drog), zaprte osebe, pa tudi žalujoči. Pri teh skupinah bomo v simpoziju predstavili raziskovalna spoznanja o intervencijah, ki so bile zanje razvite, o izkušnjah s samomorilnim vedenjem teh skupin kot jih doživljajo strokovnjaki, ki sodelujejo z njimi (npr. pravosodni policisti pri zaprtih osebah, zdravniki pri obravnavi uporabnikov psihoaktivnih substanc) ter njihovo samoporočanje v obliki psiholoških vprašalnikov oz. v obliki analize njihovih zapisov. Simpozij bo osvetlil različne teme, pri čemer bo spoznanja mogoče prenesti tudi na druge ranljive skupine.

Prispevki znotraj simpozija

Stališča dijakov do samomora, izražena v maturitetnih esejih "Samomor kot izstop iz kolesja sistema" – veliko hrupa za nič?

Anja Podlesek, Lina Berlot, Jana Malovrh, Sanja Jurjevič in Saška Roškar

Samomor predstavlja drugi najpogostejši vzrok umrljivosti med mladimi (15–29 let) v Sloveniji. Literarna dela so lahko učinkovito orodje za pogovor z dijaki o samomoru, vendar je treba posebno pozornost nameniti neustreznemu prikazovanju samomora (npr. kot rešitve za težave ali sredstvo za doseg cilja), ki lahko poveča verjetnost posnemovalnega vedenja. Namen pričujoče študije je bil raziskati stališča do samomora pri slovenskih dijakih. Izvedli smo vsebinsko analizo maturitetnih esejev ($N = 142$) z naslovom »Samomor kot izstop iz kolesja sistema«. Osredotočili smo se na razdelke esejev, ki so se nanašali na navodilo »Razložite, zakaj sta Mirjam in John storila samomor, in se do njunega dejanja opredelite«. Navedbe dijakov smo razdelili v dve skupini: navedbe, v katerih so izražali stališča do samomora glavnih likov, in navedbe, v katerih so izražali svoja stališča do samomora na splošno. Pri vsaki navedbi smo v skladu s trikomponentno teorijo stališč analizirali tudi, ali izraža kognitivno, afektivno ali motivacijsko komponento stališča. Četrtnina dijakov je izražala pozitivna stališča do samomora glavnih likov v obeh romanih. Njun samomor so opravičevali z različnimi motivi. Nekaj dijakov je izrazilo mnenje, da bi tudi sami

izbrali enako vedenje, če bi bili v podobni situaciji kot glavna lika. Neodvisno od vsebine v romanih je večina dijakov, pri katerih je bila prisotna afektivna komponenta stališč, izrazila negativna stališča do samomora. Nekaj dijakov je navedlo, da imajo lastno izkušnjo občutkov brezupa, pomanjkanja smisla in da se glede na aktualno življenjsko situacijo lahko poistovetijo s samomorilnim vedenjem glavnih junakov. Zaključujemo, da je treba vsebine samomora obravnavati na ustrezen način, pedagoški delavci pa bi morali za to imeti specifične kompetence, še posebej če obravnavana vsebina pri posamezniku sproži samorazkrivanje.

Socialni dejavniki tveganja za samomorilno vedenje pri starejših odraslih: Stopnja socialne izolacije, občutek osamljenosti in prisotnost želje po smrti zaradi medosebnih odnosov

Mateja Černjavič in Vita Poštuvan

V Sloveniji je podobno kot drugod po svetu višji količnik samomora opaziti z naraščanjem starosti. Po številu samomorov med osebami starejšimi nad 65 let se uvrščamo v sam evropski in svetovni vrh. Samomor je kompleksen pojav, ki izhaja iz interakcije bioloških, psiholoških, socialnih ter ekonomskih dejavnikov tveganja. Pri pregledu predhodnih študij s področja samomorilnega vedenja zasledimo, da je področje socialnih dejavnikov tveganja za samomorilno vedenje med starejšimi odraslimi relativno slabše raziskano. V pričujoči študiji smo zatorej na vzorcu starejših od 60 let preučevali odnos med socialnimi dejavniki, natančneje med stopnjo socialne izolacije, občutkom osamljenosti, prisotnostjo občutka, da je oseba drugim v breme in občutkom odtujenosti v medosebnih odnosih ter tveganjem za samomorilno vedenje na vzorcu starejših odraslih. Poleg izpostavljenega se poraja vprašanje ali socialni dejavniki v sferi samomorilnega vedenja lahko prevzamejo del preventivne vloge. Za namen študije smo uporabili testno baterijo, ki sestoji iz vprašanj o demografskih podatkih in socialni izolaciji osebe. Stopnjo samomorilne ogroženosti smo merili s Paykelovo lestvico samomorilnega vedenja (PSS), občutek, da je oseba drugim v breme in občutek odtujenosti v medosebnih odnosih pa z Vprašalnikom medosebnih potreb (INQ-15). Občutek osamljenosti je bil ocenjen s krajšo različico Lestvice osamljenosti (UCLA). Povzamemo lahko, da je z vidika duševnega zdravja bistvenega pomena osmišljanje starosti in ohranjanje prijateljskih, socialnih vezi, ki, kot je razvidno tudi iz predhodnih raziskav, predstavljajo pomemben preventivni dejavnik samomorilnega vedenja in dobrega duševnega zdravja ter vir opore.

Samomorilno vedenje in samomor med uporabniki psihoaktivnih substanc po poročanju strokovnih delavcev

Taja Lozinšek in Vita Poštuvan

Stopnja tveganja oseb, odvisnih od prepovedanih drog, se zaradi velike izpostavljenosti dejavnikom tveganja, za samomorilno ogroženost ocenjuje kot 14-krat višja v primerjavi

s stopnjo tveganja v splošni populaciji. Osrednja tema naše naloge je doživljanje samomorilnega vedenja oseb, odvisnih od prepovedanih drog, pri terapevtskih, zaposlenih v centrih za preprečevanje in zdravljenje odvisnosti od prepovedanih drog (CPZOPD). V raziskavo smo vključili vodje CPZOPD, ki imajo v povprečju več kot 20 let izkušenj na področju dela z odvisnostjo. Raziskava temelji na kvalitativni metodi raziskovanja. Po principih utemeljene teorije smo analizirali 10 polstrukturiranih intervjujev, ki so v povprečju trajali 50 minut. Po analizi podatkov smo 93 kod povezali v 11 vsebinskih sklopov, ki tvorijo model doživljanja samomorilnega vedenja in ki predstavljajo identificirane afektivne, kognitivne ter vedenjske odzive terapevtov v povezavi s samomorilnim vedenjem pacientov in mediatorske dejavnike, ki posredno ali neposredno vplivajo na doživljanje, in so specifično značilni za terapevte na področju dela z odvisnostjo. Sklope smo povezali v *Model okno v svet dela z odvisnostjo*, ki odstira tri nivoje doživljanja samomorilnega vedenja: *nivo zdravljenja odvisnosti*, *nivo lastnih prepričanj in stališč v zvezi s samomorilnim vedenjem* ter *nivo dela s samomorilnim vedenjem*. Nivoji se med seboj razlikujejo glede na moč neposredne povezave z doživljanjem samomorilnega vedenja, pri čemer je nivo dela s samomorilnim vedenjem najbolj neposredno povezan z doživljanjem samomorilnega vedenja, nivo zdravljenja odvisnosti pa najmanj. Vsi trije nivoji skupaj določajo vsebine doživljanja samomorilnega vedenja oseb, odvisnih od prepovedanih drog. Model pa pojasnjuje vsebine, ki so prisotne ob samomorilnem vedenju oseb, odvisnih od prepovedanih drog, in omogoča razumevanje kompleksnosti te teme.

Izkušnje pravosodnih policistov s samomorilnim vedenjem zaprtih oseb

Meta Lavrič, Nuša Zdravec Šedivy in Vita Poštuvan

Namen študije je raziskati, kako pravosodni policisti doživljajo samomorilno vedenje zaprtih oseb s poudarkom na samomarih in poskusih samomora. Specifični cilji raziskave zajemajo raziskovanje njihovih reakcij na emocionalnem, vedenjskem in kognitivnem nivoju ter preučevanje psihološke podpore, ki jim je ponujena v okvirih njihove delovne organizacije ter psihološke podpore, ki jo prejemajo v zasebnem življenju ob soočanju s tovrstnimi dogodki. V raziskavo smo vključili moške pravosodne policiste, ki delajo v 12-urnih izmenah. Raziskava je osnovana na principih kvalitativnega raziskovanja; po načelih pristopa utemeljene teorije smo analizirali 11 poglobljenih intervjujev, na podlagi katerih smo oblikovali Model Hiše. Model predstavlja celostno razumevanje tega, kako pravosodni policisti doživljajo samomore zaprtih oseb. Prikazuje vpetost izkušnje dogodka samomora v splošno funkcioniranje pravosodnih policistov znotraj dejanskih in psiholoških sten zaporskega sistema, poleg tega pa pojasnjuje potencialno vlogo psihologov pri nudenju podpore pravosodnim policistom pri soočanju s samomorilnim vedenjem zaprtih oseb.

Na čuječnosti temelječa podpora žalovanju – pilotski program podpore žalujočim

Vita Poštuvan

Čuječnost kot oblika psiholoških intervencij že več let pridobiva na strokovni in laični prepoznavnosti. Večinoma se uporablja za obravnavo razpoloženskih ali s stresom povezanih motenj, pa tudi za boljše soočanje z različnimi kroničnimi telesnimi težavami. Žalovanje kot odziv na smrt bližnje osebe razumemo kot naraven odziv posameznika. Hkrati je to eno najbolj stresnih življenjskih dogodkov, ki je lahko sprožilec za različne težave na področju duševnega ali telesnega zdravja. Pilotsko razviti program na čuječnosti temelječe podpore žalovanju predstavlja poskus psiholoških intervencij za ljudi, ki v tem procesu potrebujejo dodatno podporo. Namen prispevka je prikazati analizo pilotske skupine, kjer so bili predvsem udeleženci z izkušnjo nenadne smrti bližnje osebe. Sprotna in končna evalvacija programa izvedena na podlagi kazalnikov duševnega zdravja in razpoloženja, je pokazala, da je program bil ustrezno zastavljen in imel ustrezen učinek na udeležence.

Samomorilno vedenje – prakse javnozdravstvenega in družbenega preučevanja in preprečevanja

Vodja simpozija: Vita Poštuvan

Slovenski center za raziskovanje samomora, Inštitut Andrej Marušič, Univerza na Primorskem, e-mail: vita.postuvan@upr.si

Samomorilno vedenje še vedno predstavlja pomemben družbeni izziv. Dejavniki tveganja na javnozdravstveni in družbeni ravni so raznovrstni, vsekakor pa ne edini pri razumevanju samomorilnega vedenja. Na eni strani se družbeni dejavniki dotikajo pismenosti o duševnem zdravju med laično javnostjo (v prispevkih bodo predstavljena spoznanja odrasle in študentske populacije), ki zaobsega razumevanje, kako pridobiti in ohranjati pozitivno duševno zdravje, poznavanje duševnih motenj in njihovega zdravljenja, zmanjševanje stigme, ki je povezana z duševnimi motnjami, in povečano učinkovitost iskanja pomoči. Na drugi strani so tveganja na ravni družbe povezana širše z dostopnostjo preventivnih programov, ki naslavljajo široko publiko. Med te gotovo sodijo intervencije za mlade v okviru šolskega sistema, ki jih že skoraj desetletje izvajamo v okviru različnih projektov tudi pri nas. Poleg programov na osnovnih in srednjih šolah bomo predstavili še intervencije v okviru mladinskega dela, ki z univerzalnimi principi naslavljajo isto ciljno skupino mladih, le tokrat v okviru nevladnih organizacij. Nenazadnje je ključno pri preučevanju in preprečevanju samomorilnega vedenja na ravni družbe tudi medijsko poročanje in odzivi publike na te vsebine, kar bo zaključevalo vsebino simpozija.

Prispevki znotraj simpozija

Pismenost o duševnem zdravju med odraslo populacijo v Sloveniji

Nina Krohne, Meta Lavrič, Maja Jurjevčič, Tina Podlogar in Vita Poštuvan

Stopnja pismenosti o duševnem zdravju je povezana z znanjem in stališči o duševnih motnjah in virih pomoči ter pomembno vpliva na iskanje pomoči v duševni stiski. V raziskavi smo preučevali, kakšna sta pismenost o duševnem zdravju in poznavanje virov pomoči v duševni stiski med odraslimi prebivalci Slovenije. V spletni raziskavi je sodelovalo 1189 udeležencev (591 moških in 598 žensk), iz vseh slovenskih regij starih med 18 in 95 let ($M = 46,47$), največji delež udeležencev se uvršča v starostno skupino 55–64 let. Približno 30% udeležencev se je v preteklosti že soočilo s težavami v duševnem zdravju, od tega pomembno več žensk. Stopnja pismenosti o duševnem zdravju smo ocenjevali z Lestvico pismenosti o duševnem zdravju (MHLS). Ženske udeleženke dosegajo na lestvici povprečno statistično značilno višje rezultate kot moški. Prav tako dosegajo udeleženci, ki poročajo o predhodnih težavah v duševnem zdravju statistično značilno višje rezultate od tistih, ki težav niso imeli. Udeleženci so prav tako ocenjevali svoje poznavanje virov pomoči v duševni stiski, in sicer so to ocenili na lestvici od 1 (zelo slabo) do 5 (zelo dobro). Le 22,1% udeležencev meni, da vire pomoči v duševni stiski poznajo dobro ali zelo dobro, pri tem ženske ocenjujejo svoje znanje statistično značilno višje kot moški. Zaključimo torej lahko, da se samoocena poznavanja virov pomoči v duševnih stiskah sklada z rezultati, ki jih udeleženci dosegajo na Lestvici pismenosti o duševnem zdravju, pri čemer ženske dosegajo statistično značilno višje rezultate kot moški.

Stališča do iskanja strokovne psihološke pomoči v povezavi s pismenostjo o duševnem zdravju in stigmatizacijo duševnih motenj med študenti v Sloveniji

Nuša Gašparac, Tina Podlogar in Vita Poštuvan

Za številne težave na področju duševnega zdravja obstajajo različni učinkoviti pristopi obravnave, na žalost pa še vedno le majhen delež ljudi s težavami v duševnem zdravju poišče in prejme ustrezno pomoč. Med glavne razloge za nizko stopnjo iskanja pomoči v primeru duševnih težav uvrščamo nizko stopnjo pismenosti o duševnem zdravju in stigmatizacijo duševnih motenj. Z raziskavo smo želeli ugotoviti, kakšna so stališča do iskanja strokovne psihološke pomoči med slovenskimi študenti ter kako so ta stališča povezana z nekaterimi socio-demografskimi in drugimi dejavniki. V raziskavo smo prav tako vključili za Slovenijo še relativno nepoznan konstrukt, tj. pismenost o duševnem zdravju ter preučili nivo stigmatizacije duševnih motenj. V raziskavi

je sodelovalo 331 študentov, zraven socio-demografskih vprašanj smo pri zbiranju podatkov uporabili še šest merskih instrumentov. Rezultati so pokazali, da imajo študenti v splošnem pozitivna stališča do iskanja strokovne psihološke pomoči, sprejemljiva stališča do iskanja strokovne psihološke pomoči so pozitivno povezana z boljšo pismenostjo o duševnem zdravju in negativno s stigmatizacijo duševnih motenj. Pozitivnejša stališča prav tako naraščajo s starostjo. Ugotovili smo, da imajo študenti medicine in psihologije pozitivnejša stališča do iskanja pomoči kot študenti drugih študijskih smeri, sprejemljivejša stališča pa se pojavljajo tudi pri posameznikih, ki bolje poznajo različne možnosti pomoči, imajo do le-teh boljši dostop in so v preteklosti že imeli izkušnjo s strokovnjakom na področju duševnega zdravja. Potrdili smo pozitivno korelacijo sprejemljivih stališč do iskanja psihološke pomoči s pozitivnimi stališči do depresije, povezanost s stališči do samomora pa je bila neznatna, torej korelacije nismo potrdili.

Mladinsko delo, krepitev duševnega zdravja in preprečevanje samomora

Urška Mali Kovačič, Tina Podlogar, Diego De Leo in Vita Poštuvan

Skavti (Združenje slovenskih katoliških skavtinj in skavtov) predstavljajo mladinsko organizacijo z največjim številom prostovoljcev – mladostnikov in mladih odraslih, ki mesečno posvetijo okoli 30 ur prostovoljnemu delu z otroci in mladostniki. Raziskave potrjujejo, da so skavtski voditelji bolj zdravi kot splošna populacija (Dibben, Playford in Mitchell, 2016), saj pri svojem delu in v svojih organizacijah razvijajo pomembne kompetence (Hansen, Larkin in Dworkin, 2003), ki med drugim preventivno delujejo tudi pri preprečitvi samomorilnosti. Predvsem pa imajo v kontekstu modelnega učenja velik vpliv na življenje in delovanje otrok in mladostnikov. Inštitut Andrej Marušič Univerze na Primorskem in Skavti smo v zadnjih dveh letih razvili celosten program usposabljanja na področju promocije duševnega zdravja in soočanja s samomorilnim vedenjem v kontekstu mladinske organizacije in mladinskega dela. V opravljeni raziskavi smo se osredotočili na kompetence skavtskih voditeljev ter njihova stališča v odnosu do samomora. Ta smo merili pred in po usposabljanjih ter pred in med načrtno vpeljavo vsebine v organizacijo in s tem merili učinek načrtnega dela na področju duševnega zdravja v kontekstu mladinske organizacije.

Preprečevanje samomora v šolskem okolju – izkušnje projekta A (se) štekaš!?

Vita Poštuvan, Maja Rahne, Tina Podlogar, Maja Jurjevčič in Nuša Zadravec Šedivy

Samomorilno vedenje med mladostniki je pereč problem, ne le za starše ali skrbnike otrok, temveč tudi na sistemski za ljudi, ki delajo na ravni vzgoje in izobraževanja, zdravstva

in sociale. Pretekle raziskave kažejo, da je približno ena tretjina petnajstletnikov že razmišljala o samomoru, kar je relativno visok odstotek mladih. Hkrati pa je med temi težko napovedovati tiste, ki bodo zaradi samomorilnega vedenja zares umrli, saj je pojav zelo kompleksen in nanj vpliva široka paleta dejavnikov. V projektu A (se) štekaš!?, ki smo ga v zadnjih letih izvajali, zato dejavnosti na eni strani osredotočamo na preventivno delo: pri tem izvajamo aktivnosti neposredno za učence in dijake, njihove učitelje oz. šolske delavce, pa tudi starše oz. skrbnike. Na drugi strani pa za iste ciljne skupine skozi projekt izvajamo intervencije (oz. postvencije) tudi v primeru smrti zaradi samomora. Postvencijskih aktivnosti ni mogoče v naprej načrtovati, čeprav je glavnina dela skladna s trendi samomorilnega vedenja in je zato tega dela več v spomladanskem obdobju. Evalvacijski podatki naših intervencij kažejo na sprejetost naših oblik dela, prav tako pa na njihovo učinkovitost.

Spletno poročanje o samomoru: analiza novinarskih prispevkov in komentarjev bralcev

Vanja Gomboc in Vita Poštuvan

Medijsko poročanje o samomoru je lahko tako dejavnik tveganja kot varovalni dejavnik, saj lahko neodgovorno poročanje o samomoru vodi k povečanju števila samomorov, odgovorno poročanje pa lahko deluje preventivno. Namen pričujoče raziskave je bil ugotoviti: prvič, kako spletni mediji poročajo o samomoru, drugič, koliko spletni mediji sledijo priporočenim strokovnim smernicam odgovornega novinarskega poročanja o samomoru in koliko skušajo delovati preventivno, ter tretjič, kakšni so komentarji pod novinarskimi prispevki o samomoru. Vzorec raziskave je zajemal 114 novinarskih prispevkov na temo samomora, objavljenih od 1. 1. 2017 do 31. 12. 2017 na spletnih medijih MMC RTV, SiolNET in 24ur, ter 2.544 komentarjev bralcev. Tako prispevke kot komentarje smo analizirali z uporabo kvalitativne in kvantitativne analize vsebine. Spletni mediji so se med seboj razlikovali v številu objavljenih prispevkov o samomoru, v številu upoštevanih smernic v teh prispevkih in v komentarjih uporabnikov spletnih medijev. Poleg tega so rezultati pokazali, da je bilo odgovorno poročanje o samomoru pomembno povezano s preventivnimi vidiki, ki so jih izražali komentarji, neodgovorno poročanje o samomoru pa s provokativnimi vidiki, ki so bili izraženi v komentarjih. Način poročanja o samomoru je med drugim pomembno napovedoval bralčevo doživljanje novinarskega prispevka o samomoru. V vzorcu smo sicer prepoznali 43 % negativnih prispevkov in 6 % pozitivnih prispevkov ter 15 % resnih in 16 % provokativnih komentarjev. Gre za prvo raziskavo s področja poročanja slovenskih spletnih medijev o samomoru, zato so ugotovitve še posebej pomembne. Med drugim utemeljujejo potrebo po izboljšanju poročanja spletnih medijev o samomoru in hkrati spodbujajo k nadaljnjemu raziskovanju tega področja.

Raziskovanje dinamičnih psiholoških procesov s pomočjo pametnih telefonov

Vodja simpozija: David Gosar

Klinični oddelek za otroško, mladostniško in razvojno nevrologijo, Pediatrična klinika, UKC Ljubljana, e-mail: DavidGosar@yahoo.com

Glede na dejstvo, da v Sloveniji kar 97 % oseb starih od 16 do 74 let uporablja mobilni telefon, ter kar 73 % izmed njih uporablja pametni telefon (SI-STAT, 2017) je presenetljivo, da ostaja uporaba te tehnologije za psihološko raziskovanje in ocenjevanje v našem prostoru razmeroma redka. To je toliko bolj presenetljivo, saj ponujajo mobilni telefoni razmeroma preprost način, kako zbrati časovno zgoščene podatke o doživljanju osebe neposredno v njenem vsakodnevnem okolju. Še bolj pa nas to dejstvo lahko preseneti, ko se ozremo v zgodovino psihologije in ugotovimo, da je mnogo osnovnih psiholoških konceptov po svoji naravi dinamičnih, njihovo ocenjevanje pa pogosto temelji na uporabi psihometričnih vprašalnikov, ki ne omogočajo merjenja v času in s tem merjenja psihološke dinamike. V zadnjih letih postaja v svetovni psihologiji uporaba pametnih telefonov vse pogostejša, tako za preučevanje normativnih psiholoških procesov, kot tudi medosebnih odnosov, psihopatologije ter učinkov psihoterapevtskih intervencij. V prvem predavanju simpozija bo Sara Seršen podala pregled prednosti in pomanjkljivosti takega raziskovanja ter nam približala raziskovanje psihopatologije s pomočjo metode vzorčenja izkušenj (MVI). V nadaljevanju bo Beti Kovač predstavila rezultate raziskave, pri kateri je bila MVI uporabljena za razumevanja sovpadanja sposobnosti natančnega prepoznavanja lastnih čustev z različnimi psihopatološkimi simptomi. Zatem bo Lea Kopač predstavila rezultate raziskave čustvene stabilnosti ter čustvene inercije pri študentkah in študentih psihologije, v kateri so tri tedne dvakrat dnevno poročali o svojem počutju. V zadnjem predavanju simpozija bo David Gosar predstavil pomen modeliranja psiholoških procesov v času ter prikazal, kako nam taka metodologija lahko pomaga razumeti odnos med čustvovanjem in doživljanjem somatskih simptomov.

Prispevki znotraj simpozija

Pametni telefoni v psihologiji - znanstvena fantastika ali aktualna metoda psihološkega ocenjevanja

Sara Seršen

Glede na trende razvoja in uporabe mobilnih telefonov naj bi do leta 2025 pet milijard ljudi na svetu uporabljalo telefone, ki bodo v veliki meri presegali zmogljivost današnjih. Prvotni namen mobilnih telefonov je bila komunikacija, danes pa jih uporabljamo za mnogo več. Kako je z njihovo uporabo v psihološkem raziskovanju? Zadnjih 20 let njihova uporaba narašča, tudi zaradi številčnih prednosti, ki jih prinaša. Njihova uporaba se izogne retrospektivnemu priklicu in pozabljanju ter omogoča psihološko ocenjevanje neposredno v vsakodnevnem okolju osebe. Zaradi tehničnih zmogljivosti pametni telefoni ne nudijo le možnosti zbiranja podatkov s

pomočjo samoporočanja, temveč zbiranje podatkov o uporabi telefona ter zaznavah različnih senzorjev, ki jih večina sodobnih telefonov poseduje. Bistveno prednost predstavljata tudi visoka časovna ločljivost in točnost beleženja. Spremljanje psihološki procesov osebe od ure do ure oz. dneva do dneva nudi vpogled v psihološko dinamiko znotraj osebe ter načine kako le-ta prispeva k medosebnim razlikam. Psihološko raziskovanje s pomočjo pametnih telefonov ima tudi mnoge pomanjkljivosti, psihologe pa postavlja tudi pred pomembne etične dileme, med katerimi so še posebej pereča etična vprašanja glede varovanja zasebnosti podatkov ter spodbujanja prekomerne uporabe pametnih telefonov. V prispevku bodo pregledno predstavljeni obeti in izzivi psihološkega raziskovanja s pomočjo pametnih telefonov ter pomen, ki ga taka oblika psihološkega ocenjevanja ima za empirično raziskovanje psihopatologije. Poslušalcem bo predstavljena metoda vzorčenja izkušenj (MVI) (angl. *experience sampling method*) ter njena uporaba za ocenjevanje procesov čustvene diferenciacije, inercije in čustvene stabilnosti.

Čustvena diferenciacija in njena povezanost s psihopatološkimi simptomi ter vsakodnevnim telesnim počutjem

Beti Kovač

Empirično raziskovanje čustvovanja se v zadnjih desetletjih vse bolj osredotoča na čustva kot dinamične procese. Eden izmed vidikov, ki je tako stopil v ospredje je čustvena diferenciacija, ki predstavlja človekovo zmožnost natančnega prepoznavanja in razločevanja lastnih čustvenih stanj. Dobra zmožnost čustvene diferenciacije olajšuje razumevanje lastnega počutja in ustrezno čustveno regulacijo, zmanjšana zmožnost čustvene diferenciacije pa se povezuje z različnimi oblikami psihopatologije, vključno z »borderline« potezami, samopoškodbenim vedenjem ter psihosomatiko. Glede na to nas je v naši raziskavi zanimalo, kako se izraženost psihopatologije, ocenjene s pomočjo Vprašalnika za ocenjevanje osebnosti (PAI), povezuje z zmožnostjo čustvene diferenciacije, kot jo je bilo mogoče oceniti na osnovi metode vzorčenja izkušenj (MVI) izpeljane s pomočjo mobilnih telefonov. Pričakovali smo, da bo večja izraženost »borderline« simptomov in somatizacije sovpadala s slabšo čustveno diferenciacijo. V raziskavi je 34 oseb (19 do 25 let, 85 % žensk) 21 dni dvakrat dnevno izpolnjevalo postavke vprašalnikov pozitivne in negativne afektivnosti (PANAS) ter somatskih simptomov (SS-8). Čustveno diferenciacijo smo za vsako osebo izračunali kot interklasno korelacijo, ločeno za postavke negativnega in pozitivnega čustvovanja ter somatskih simptomov. Ugotovili smo, da sta s slabšo diferenciacijo negativnih čustev kot pričakovano sovpadala višja stopnja somatizacije ($r = -0,43$, $p = 0,02$) ter višja izraženost »borderline« potez ($r = -0,43$, $p = 0,02$). V eksploratornih analizah sta se s slabšo čustveno diferenciacijo tako negativnih kot pozitivnih čustev poleg tega povezovala višja raven depresivnosti ($r = -0,38$, $p = 0,03$; $r = -0,40$, $p = 0,03$) in tesnobe ($r = -0,55$, $p < 0,01$; $r = -0,36$, $p < 0,06$). Rezultati potrjujejo navedbe iz literature, ki čustveno diferenciacijo umeščajo med pomembne vidike čustvovanja pri različnih psihopatoloških motnjah.

Čustvena inercija in stabilnosti vsakodnevne čustvovanja kot pokazatelja spremenjene čustvene dinamike pri osebah z bolj izraženo psihopatološko simptomatiko

Lea Kopač

Čustvovanje je dinamični proces, ki ga lahko opazujemo in tako pravočasno zaznamo dogajanja, ki bi lahko pripomogla k nastanku psihopatologije. Pri tem smo lahko pozorni na čustveno stabilnost, inercijo in diferenciacijo. Že predhodne raziskave so potrdile povezave med omenjenimi procesi in psihopatološkimi fenomeni. V naši raziskavi se osredotočamo na čustveno stabilnost in čustveno inercijo. Če je prva kombinacija variabilnosti in časovne odvisnosti, gre pri drugi predvsem za medosebne razlike v časovni odvisnosti afekta. Višja časovna odvisnost afekta pomeni, da je afekt bolj predvidljiv iz trenutka v trenutek, vztraja in se ne spreminja v odvisnosti od dogodkov. Gre torej za čustveno nefleksibilnost - čustveno inercijo. V raziskavi nas je zanimalo, kako se ta dva vidika čustvovanja povezuje s psihopatološkimi simptomi. Sklepali smo, da bodo osebe, ki izkazujejo več »borderline« potez manj čustveno stabilne ter da bodo tisti z višjo izraženo depresivnostjo izkazovali več emocionalne inercije pri negativnih čustvih. V raziskavi so sodelujoči študentje in študentke ($N = 34$, 85 % žensk, 19 do 25 let) rešili Vprašalnik za oceno osebnosti (PAI), nato pa smo pri njih zbrali podatke z metodo vzorčenja izkušenj (MVI). Preko mobilnih telefonov so dvakrat dnevno tri tedne odgovarjali na postavke pozitivnega in negativnega afekta ter somatskih simptomov. Analiza čustvene stabilnosti je za intervala 12 in 24 ur pokazala, da lestvica »borderline« potez zanesljivo ne napoveduje stabilnosti negativnih čustev ($r = 0,21$, $p = 0,23$; $r = 0,31$, $p = 0,08$), jo pa podlestvica za »borderline« motnjo značilnih negativnih medosebnih odnosov ($r = 0,36$, $p = 0,04$; $r = 0,41$, $p = 0,02$). Pri osebah z višje izraženimi depresivnimi simptomi nismo našli višje inercije pri negativnih čustvih ($r = -0,23$, $p = 0,22$; $r = 0,14$, $p = 0,44$), smo pa odkrili, da imajo nižjo inercijo pozitivnih čustev po 24 urah ($r = 0,07$, $p = 0,68$; $r = -0,36$, $p = 0,05$).

Pomen časovne perspektive za razumevanje soigre med čustvi in telesnim počutjem pri raziskovanju psihopatologije s pomočjo metode vzorčenja izkušenj

David Gosar

Sodobni pristopi k statistični analizi časovnih zaporedij nam omogočajo, da čustva in druge psihološke spremenljivke, ki jih raziskujemo s pomočjo metode vzorčenja izkušenj (MVI), modeliramo v času. Z njihovo pomočjo lahko v časovnem razponu ur ali dni opazujemo dinamiko posameznih psiholoških konstruktov (npr. čustev) ter njihovo medsebojno soigro. Še več, z njimi lahko opazujemo, kako na odvijanje takih interakcij vplivajo psihopatološke značilnosti osebe ali pa dogodki v njenem življenju. Z njihovo uporabo smo v naši raziskavi poskušali bolj razumeti odnos med čustvovanjem in doživljanjem somatskih težav. S pomočjo strukturnega

modeliranja v času smo analizirali podatke 34 študentk in študentov (85 % žensk, 19 do 25 let). Informacije o izraženosti psihopatoloških simptomov smo pri njih zajeli z vprašalnikom za ocenjevanje osebnosti PAI, njihov vsakodnevni pozitivni in negativni afekt ter somatske simptome pa smo dvakrat dnevno 21 dni merili s pomočjo MVI. Tedensko so sodelujoči beležili tudi posebej čustveno vznemirljive dogodke. Analiza MVI podatkov je pokazala, da je negativni afekt napovedoval bolj pogosto poročanje o somatskih težavah 12 ur kasneje (95 % IVG za $CR = 0,16-0,29$), ta učinek pa je vztrajal do 36 ur ($CR < 0,10$). Prisoten pa je bil tudi obraten učinek, ki pa je bil manjši (95 % IVG za $CR = 0,05-0,14$) in je vztrajal približno 12 ur. Pri osebah z višjimi rezultati na PAI lestvici somatizacije nismo zasledili posebnosti v dinamiki poročanja o somatskih simptomih pri MVI, smo pa ugotovili, da so se za razliko od drugih na negativni afekt pogosteje odzivale s pozitivnim afektom ($z = 2,00$). Poleg tega je bila zanje značilna tudi večja nestabilnost negativnega afekta, k čemur je prispevala večja dovzetnost le tega za medosebne stresorje ($z = 4,99$). Sledenje je bilo značilno tudi za osebe z bolj izraženimi »borderline« potezami ($z = 4,79$) in simptomi depresivnosti ($z = 4,82$).

Odtujevanje, manipulacije in oblike prikritega nasilja

Vodja simpozija: Tamara Mijatović

Center za socialno delo Osrednja Slovenija Vzhod, Enota Kamnik,
e-mail: tamara.mijatovic@gov.si

V okviru teme simpozija se bomo dotaknili različnih prikritih ter težje prepoznavnih oblik nasilja, s katerimi se srečujemo psihologi kot strokovni delavci na Centrih za socialno delo pri delu z družinami. V okviru simpozija se bomo dotaknili vprašanja sledenja otrokovi koristi v razveznih postopkih in postopkih urejanja starševske skrbi, dileme strokovnega delavca ob obravnavi psihičnega nasilja v družini ter predstavili pregled študije stikov pod nadzorom na eni izmed enot Centra za socialno delo, pri čemer bomo prikazali tudi prepoznane oblike nasilja in potek sodnega ter drugih povezanih postopkov pred začetkom stika pod nadzorom.

Prispevki znotraj simpozija

V imenu otrokove koristi: Utemeljevanje koristi otroka v razveznih postopkih ter postopkih urejanja starševske skrbi

Tamara Mijatović

Študija primerov stikov pod nadzorom

Petra Femec

Dileme ob obravnavi psihičnega nasilja v družini

Alenka Hauptman

Ustne predstavitve / Oral presentations

Obrazi nasilja – Mi in oni drugi

Robert Masten

Oddelek za psihologijo, Filozofska fakulteta, Univerza v Ljubljani,
e-mail: robert.masten@ff.uni-lj.si

V prispevku bo okvirno predstavljeno razumevanje oblik in različnih stopenj razvoja nasilnega vedenja v različnih teorijah, tako z vidika posameznika kot z družbenega vidika. Prikazana bo "funkcionalna" in evolucijska narava nasilja s ciljem prepoznave, da so konstitutivni elementi nasilja del "nas", ne le "onih drugih". Nasilje bo postavljeno tudi v širši okvir razumevanja patogeneze in salutogeneze. Pojavne oblike nasilja bodo postavljene v aktualne geografske, časovne in vsebinske okvire, torej s primeri in okoliščinami, ki jih lahko prepoznamo iz lastnih izkušenj in znanj.

Psihološke posledice in spoprijemanje ravnateljev ob prejemanju anonimnih pisanj

Gaja Škerlj in Eva Boštjančič

Oddelek za psihologijo, Filozofska fakulteta, Univerza v Ljubljani,
e-mail: gaja.skerlj@gmail.com

V zadnjem obdobju je narasla pojavnost anonimnih pisnih opozoril ravnateljem, ki se nanašajo na njihovo delo ter dogajanja v vzgojno-izobraževalni ustanovi. Ker psihološke posledice ter načini spoprijemanja pri prejemnikih anonimnih pisanj še niso bili znanstveno raziskani, smo se odločili, da naredimo eksploratorno kvalitativno raziskavo z ravnatelji, ki so imeli izkušnjo z anonimnimi pisanji. V prvem koraku smo izvedli priložnostno anketo ($N = 43$), ki je pokazala, da so anonimna pisanja pri ravnateljih pogosto prisotna – 66,7 % vprašanih je že prejelo anonimno pismo, 54,8 % vprašanih anonimno prijavo, 31 % pa oboje. V drugem koraku smo z njimi izvedli polstrukturirane intervjuje, v katerih smo jih spraševali o konkretnih izkušnjah, počutju ob prejemu, posledicah (poklicno področje, odnos z zaposlenimi, privatno življenje), zdravju (psihično, fizično) in opori (splošno, zaposleni, bližnji, državne službe, javnost). Pri oceni delovanja anonimnega pisanja na psihično zdravje so ravnatelji izpolnili tudi Vprašalnik simptomov posttraumatskega stresa (The Posttraumatic Symptom Scale – PTSS-10; Raphael, Lundin in Weisaeth, 1989). Z raziskavo smo opozorili na kratkoročne in dolgoročne posledice prejemanja anonimnih pisanj na poslovno in privatno življenje ravnateljev, hkrati pa lahko ugotovitve uporabimo kot pomoč pri sistemskem urejanju postopkov glede anonimnih pisanj na državni ravni.

Vpliv okoljskih dejavnikov tveganja na psihopatološke simptome predšolskih otrok skozi prizmo teorije omrežij

David Gosar in Rok Holnthaner

Oddelek za otroško, mladostniško in razvojno nevrologijo,
Pediatrska klinika, UKC Ljubljana,
e-mail: david.gosar@yahoo.com

V zadnjih desetletjih se na vse več področjih znanosti uveljavlja teorija omrežij. Na področju psihologije nudi nov pogled na odnose med simptomi psihopatologije in z njimi povezanimi dejavniki tveganja. Predstavlja matematično ogrodje, v katerega je moč umestiti kompleksne interakcije, ki jih v klasične statistične analize težko zajamemo, a zanje psihologi že dolgo vemo, da vplivajo na duševno zdravje otrok. Doprinos teorije omrežij je tudi aplikativen. Obljublja možnost prepoznave najbolj osrednjih dejavnikov tveganja, ki najbolj daljnosežno vplivajo na vedenjski izid. V sklopu naše raziskave smo metode teorije omrežij uporabili, da bi bolje razumeli interakcijo med dejavniki tveganja in simptomi psihopatologije pri predšolskih otrocih. S pomočjo podatkov za 17189 otrok, ki so se udeležili Sistematičnega psihološkega pregleda (SPP-3) triletnikov ter statističnih metod ponovnega vzorčenja, smo v omrežju dejavnikov tveganja in psihopatoloških simptomov raziskali celovito povezanost ter opredelili tiste dejavniki tveganja, ki predstavljajo mostiče med distalnimi dejavniki tveganja ter psihopatološkimi simptomi pri otrocih. Ugotovili smo, da so bili z drugimi dejavniki najbolj povezani nekateri biološki dejavniki tveganja (zgodnja možganska poškodba, nedonošenost) ter slabša umeščenost družin v njihovo kulturno okolje. Najbolj osrednje mesto v omrežju so zavzeli vzgojni slogi, ki so predstavljali tudi glavno mostiče med biološkimi in družinskimi dejavniki tveganja ter simptomi težav ponotranjenja in pozunanjenja. To spoznanje smo dodatno preverili s pomočjo omrežnih simulacij, s katerimi smo potrdili srednje velik učinek vzgojnih intervencij na simptome pozunanjenja (95% IZ za Cohen $d = .43-.47$) ter manjši učinek na simptome ponotranjenja (95% IZ za Cohen $d = .15-.19$).

Strokovne dileme glede uvedbe posebnih varovalnih ukrepov

Bohak Tadeja

Socialno varstveni zavod Hrastovec,
e-mail: tadeja.bohak@hrastovec.org

V obliki kratke predstavitve bo prikazan oris vloge psihologa glede uvedbe posebnih varovalnih ukrepov v posebnem socialno varstvenem zavodu. Prikazana bo dilema glede uporabe 29. člena Zakona o duševnem zdravju (ZDZdr). Če razumemo posebni varovalni ukrep (PVU) kot metodo urgentne klinične psihiatrije, potem izraz »strokovna obravnava« v 5. alineji 29. člena ZDZdr pomeni strokovno

obravnava iz zdravstvenega vidika in ne pomeni strokovne obravnave v smislu psihosocialne storitve. Psiholog kot strokovni delavec v socialno varstvenem zavodu je izvajalec psihosocialnih storitev in je zavezan Kodeksu etičnih načel v socialnem varstvu. Praksa uporabe posebnih varovalnih ukrepov v socialno varstvenem zavodu postavlja psihologa v vlogo izvajalca omenjenih ukrepov, kar ni skladno z etičnimi in moralnimi načeli. Ob tem se pojavlja vprašanje, ali je ZDZdr v točkah 29. člena res mislil na strokovnega delavca s strokovnim izpitom iz socialnega varstva, ali je na tem mestu mislil na strokovnega delavca v socialno varstvenem zavodu z opravljenim strokovnim izpitom iz zdravstva, saj je PVU zdravstvena storitev oz. metoda urgentne klinične psihiatrije. Prikazan bo postopek uvedbe PVU in uporaba preventivnih aktivnosti, s katerimi se je skušalo preprečiti uporabo PVU. Vsi vpleteni (oseba, strokovni delavec in zdravstveno osebje) lahko pri samem izvajanju doživijo ukrep kot travmatičen, poniževalen in nehuman. Uporaba in izvedba posebnih varovalnih ukrepov lahko predstavlja dodaten stres za osebje in jih lahko tudi ogroža, zato predstavlja eno od najzahtevnejših nalog zdravstvenega in strokovnega tima. Prikazan bo pomen multidisciplinarnega sodelovanja in zagotavljanja etične, izvedbene in varnostne ravni v skladu z veljavno zakonodajo, uveljavljenimi smernicami in protokoli.

Razlike med storilci in storilkami kaznivega dejanja umora

Sabina Brodar Kaplja

Oddelek za psihologijo, Filozofska fakulteta, Univerza v Ljubljani, e-mail: sabinabrodarkaplja@gmail.com

Umor je kaznivo dejanje zoper življenje in telo drugega posameznika. Namen študije je bilo preučiti razlike med moškimi in ženskami, ki so zagrešili umor v Sloveniji med leti 1991 do vključno 2015. Podatki so bili pridobljeni retrospektivno iz sodb primerov, ki so vključevale povzetke mnenj sodnih izvedencev, demografske podatke storilcev in izide sojenja. V študijo je bilo vključenih 456 moških in 42 žensk. Preučevana področja so se nanašala na psihosocialno in klinično ozadje, okoliščine umora in izid sojenja. Rezultati so pokazali, da je bila večina moških in žensk slovenske narodnosti, ki so se redko dalje izobraževali po končani srednji šoli. Skoraj polovica vseh je bila v času umora alkoholiziranih, pri čemer pa je bil delež pri moških višji od deleža pri ženskah. Moški so bili večkrat že kaznovani za določen prestop, ženske pa izpostavljene predhodnemu nasilju s strani svoje žrtve. Največkrat so ubile intimnega partnerja, moški pa prijatelja ali znanca. Razlikovali so se tudi glede vrste duševne motnje. Ženske so bile v največji meri diagnosticirane s shizofrenijo in ostalimi psihotičnimi motnjami, moški pa z osebnostno motnjo. Oboji so v največji meri prejeli zaporno kazen za kaznivo dejanje umora. Delež moških je bil pri tem večji od deleža žensk, ki so v primerjavi z moškimi večkrat prejele varnostni ukrep in pogojno kazen. Omenjene razlike v spolu bi lahko nakazovale na določena dejanja z namenom preventive zagrešitve umora pri ženskah in moških.

Stres in izgorelost

Tina Bončina

Zavod Psihofiza, e-mail: tina@boncina.si

Izgorelost je psihosomatska bolezen, ki zahteva multidisciplinarno obravnava. Povzroča jo dekompenzacija ob prevelikih naporih, prevelikem stresu v poslovnem in privatnem življenju. Stres je sicer del vsakdanjega življenja in nam omogoča učinkovito spopadanje z izzivi in opravili - kaj so osnove stresne reakcije in kako vplivajo na delovanje telesa in uma. Pri kronično aktiviranem stresnem odgovoru se pri posamezniku začnejo razvijati somatske in psihične posledice, kar lahko vodi v razvoj sindroma. V prispevku bomo predstavili, kateri so načini, kako lahko te posledice preprečimo, omilimo oziroma kako ukrepati, če je simptomatika že razvita. Nadalje bomo predstavili tudi, kateri so glavni sprožilci, in sicer na osebni ravni, vzgojni ravni ter kako vpliva kultura dela in vodenja. V zaključku bomo izpostavili, kakšne so možnosti sprememb in alternativnih vedenj.

“Fazaniranje”: sprejem dijakov-novincev ali nasilje nad njimi?

Sonja Pečjak in Tina Pirc

Oddelek za psihologijo, Filozofska fakulteta, Univerza v Ljubljani, e-mail: sonja.pecjak@ff.uni-lj.si

Predstavili bova rezultate iz članka: Pečjak, S., Pirc, T.(2019). Unofficial hazing in secondary schools: prevalence, activities, and attitudes. *Psychology in the schools*, 56(2),194-205. doi: 10.1002/pits.22211. Namen naše študije, ki je bila v Sloveniji prvič izvedena v takšnem obsegu, je bil raziskati obred sprejema dijakov-novincev v srednjo šolo, znan kot »fazaniranje«. Preučevali smo pojav neuradnega »fazaniranja«, ki ne poteka v organizaciji šole, izvajajo pa ga dijaki višjih letnikov nad novinci, tako v šoli kot izven nje. Zanimala nas je razširjenost tega pojava, vrste in pogostost posameznih aktivnosti ter stališča in občutja dijakov prvih letnikov srednje šole ($N = 404$), ki so bili pri »fazaniranju« v različnih vlogah: tarče, opazovalci ter hkrati tarče-opazovalci. Ugotovili smo, da: i) je bilo 79 % dijakov-novincev udeleženih pri neuradnem fazaniranju, od tega kar 43 % neprostoovoljno; ii) so prevladovale aktivnosti neškodljivega “fazaniranja” (v 72 %), v 28 % pa so bile prisotne aktivnosti z elementi medvrstniškega nasilja in tudi hujšega nasilja; iii) so tarče in tarče-opazovalci izražali bolj pozitivna občutja in stališča do »fazaniranja« kot opazovalci. Na koncu bomo izpostavili še implikacije empiričnih ugotovitev za šolsko prakso.

Stopnja konflikta med staršema ter čustvene in vedenjske težave otrok ob razvezi staršev

Anja Andrejč

Center za socialno delo Pomurje, Enota Ljutomer, e-mail: anja.andrejca@gmail.com

Predstavljene bodo ugotovitve raziskave o povezanosti ponotranjenih in pozunanjenih težav ter učne uspešnosti otrok in mladostnikov s stopnjo konfliktnosti odnosa med

staršema ob razvezi zakonske zveze in psihičnimi težavami staršev. V raziskavo je bilo vključenih 132 družin, od tega 66 družin v postopku razveze ter 66 družin poročenih staršev. Starši so ocenjevali značilnosti partnerskega odnosa in razveze ter prisotnost lastnih psihičnih težav, prilagoditvene težave otrok so ocenjevali s pomočjo Goodmanovega Vprašalnika prednosti in težav (SDQ). Ugotovili smo, da je za konflikte razvezanih staršev v primerjavi s konflikti poročenih značilna uporaba več nekonstruktivnih načinov reševanja sporov (kričanje, obtoževanje, poniževanje...), da so pogostejši in bolj intenzivni, da je prepoznati več znakov nasilja, in da so pri njih pogosteje prisotni otroci. Razvezani starši imajo v primerjavi s poročenimi večje število psihičnih težav, doživljajo višjo stopnjo depresivnosti ter kažejo več znakov depresije. Otroci razvezanih staršev imajo več prilagoditvenih težav kot otroci poročenih staršev, in sicer več pozunanjenih težav ter slabšo učno uspešnost. Le pri petini otrok razvezanih staršev so prisotne pomembne prilagoditvene težave. Tip družine (razvezani/poročeni) ob upoštevanju značilnosti konflikta med staršema ni pomemben napovednik ponotranjenih in pozunanjenih težav otrok, pomemben pa ostaja pri napovedovanju učne uspešnosti. Konflikt med staršema pomembno dodatno pojasni pozunanjene težave otrok. Psihične težave starša pomembno dodatno pojasnijo ponotranjene težave otrok. Pri otrocih razvezanih staršev lahko s konfliktom med staršema in psihičnimi težavami starša skupno pojasnimo srednje do velik delež ponotranjenih in pozunanjenih težav. Zaključujemo, da konflikt med staršema in psihične težave staršev lahko povečujejo negativne učinke razveze na otroke.

Medvrstniško nasilje

Urška Žerak, Špela Brezovar in Mojca Juriševič
Pedagoška fakulteta, Univerza v Ljubljani,
e-mail: urska.zerak@pef.uni-lj.si

Raziskave vrstniških odnosov kažejo, da psihosocialne značilnosti učencev predstavljajo pomemben zaščitni dejavnik oz. dejavnik tveganja pri medvrstniškem nasilju. Namen raziskave je bil preveriti odnos učencev osnovne šole do različnih vrst nasilja (verbalno, spletno, odnosno, fizično), in sicer do dveh specifičnih skupin učencev (nadarjeni učenci in učenci s posebnimi potrebami). V skladu s problemom sta bili izvedeni dve raziskavi, na dveh različnih priložnostnih vzorcih, v katerih so sodelovali učenci zadnjega triletja osnovne šole ($N_1 = 89$; $N_2 = 119$). Uporabljena je bila prirejena različica Vprašalnika medvrstniškega nasilja, ki vsebuje štiri scenarije z opisom različnih vrst nasilja. Učenci so na podlagi opisanih scenarijev ocenili zaznano resnost, stopnjo empatičnosti in potencialni odziv na različne vrste nasilja do nadarjenih učencev ter do učencev s posebnimi potrebami. Rezultati iz obeh vzorcev učencev so pokazali, da učenci ne glede na specifičnost ciljne populacije v vlogi žrtve vse opisane vrste nasilja zaznavajo kot resne; kot najbolj resno zaznavajo spletno in kot najmanj verbalno nasilje. Podobno poročajo o visoki stopnji potencialne odzivnosti, najvišje v primeru fizičnega in najnižje v primeru verbalnega nasilja. Diferencialna analiza je za oba vzorca pokazala podoben rezultat, tako na področju razlik med spoloma, kjer so se pokazale nekatere statistično značilne razlike v prid dekletom,

kot tudi glede na specifičnosti ciljne populacije, kjer se je pokazalo, da je obravnava nasilja podobna ne glede na tip žrtve. Izsledki potrjujejo ugotovitve predhodnih raziskav s področja in kažejo na pomembno vlogo sociokulturnega konteksta in razvojnih dejavnikov pri razumevanju medvrstniškega nasilja in odzivanju nanj.

Z obvladovanjem in preprečevanjem psihosocialnih dejavnikov tveganj na delovnem mestu do boljšega duševnega zdravja zaposlenih

Katja Novak in Julija Peklarič
Inštitut za razvoj in inovacije Ljubljana, d.o.o.,
e-mail: katja.novak@iri-lj.si

Psihosocialni dejavniki tveganja na delovnem mestu lahko vplivajo na razvoj težav v duševnem zdravju zaposlenih in na njihovo zmanjšano storilnost, zato je pomembno, da jih pravočasno odkrijemo in obvladujemo oziroma preprečimo njihovo pojavljanje. V okviru projekta »Celovita psihosocialna podpora podjetjem za aktivno staranje delovne sile (NAPREJ) - Zdravo in aktivno v prihodnost!« smo razvili Program celovite podpore podjetjem za obvladovanje in preprečevanje psihosocialnih dejavnikov tveganj (Program PSDT), katerega namen je z nudenjem strokovno zasnovanih aktivnosti, ki temeljijo na zgodnji intervenciji in preventivi, zmanjšati oziroma preprečiti pojav psihosocialnih dejavnikov tveganja pri zaposlenih ter ohranjati in krepiti duševno zdravje zaposlenih. Program PSDT je sestavljen iz treh glavnih sklopov aktivnosti: zaupne psihološke pomoči za zaposlene in njihove ožje družinske člane, izobraževanj za različne ciljne skupine v podjetju ter promocijskih aktivnosti. Po enem letu od pilotskega izvajanja programa med 11.046 zaposlenimi iz sedmih slovenskih podjetij ugotavljamo, da v podjetjih obstajata potreba in zanimanje za programe ter aktivnosti za ohranjanje in krepitev duševnega zdravja zaposlenih, za doseganje dobre koriščenosti pa je ključnega pomena, da so aktivnosti ustrezno načrtovane in prilagojene posameznemu podjetju ter da imajo aktivno podporo s strani vodstva.

Opolnomočenje uporabnika in delovanje po protokolih ob pojavu nasilja

Eva Ristič in Maša Šemrov
Center KORAK za osebe s pridobljeno možgansko poškodbo,
e-mail: eva.ristic@center-korak.si

Osebam po pridobljeni možganski poškodbi – ranljivi družbeni populaciji, ki je vključena v rehabilitacijo v Center KORAK, Kranj, omogočamo izvajanje socialno varstvene storitve v skladu z etičnimi načeli, in sicer skozi dva temelja procesa. Prvi je opolnomočenje uporabnikov, katerega cilj je zagotoviti uporabnikom občutek varnosti z informiranjem in svetovanjem o tem, na katero osebo v zavodu se lahko obrnejo, z informiranjem o nadaljnjem postopku in oblikovanjem pritožbene poti v Lhkem branju s ciljem lažjega razumevanja poteka postopka. Podrobneje bo predstavljen celosten pristop reševanja pritožb, ki je individualno prilagojen specifičnim lastnostim in zmožnostim posameznega uporabnika

po pridobljeni možganski poškodbi. Uporabniki lahko neprijetne izkušnje, mnenja izrazijo matični osebi, vodji enote, strokovnemu delavcu ali strokovnemu vodji zavoda v obliki individualnega razgovora ali mediacije. Po potrebi se ob kritičnih dogodkih v proces vključi tudi druge deležnike. Drugi proces je sooblikovanje protokolov s strani uporabnikov v Lahkem branju in delovanje po temeljnih protokolih Centra, ki uokvirjajo socialno sprejemljivo vedenje ter uporabniku zagotavljajo konstruktivno okolje in pogoje za rehabilitacijo. Protokoli, nekateri sprejeti tudi s strani predstavnikov uporabnikov, so Pravice in dolžnosti uporabnikov, Hišni red, Protokol o preprečevanju nasilja in ukrepanje ob zaznavi nasilja. V primeru hujših kršitev hišnega reda se postopa v skladu z internimi akti ustanove.

Izrazi agresije v psihoterapiji

Emil Benedik

Psihiatrična bolnišnica Begunje, e-mail: emil.benedik@gmail.com

V psihoterapiji pacientov z osebnostnimi motnjami se pogosto spoprijemamo z agresijo, saj le-ta predstavlja njihov prevladujoč način obvladovanja sebe in okolja. Pravzaprav lahko večino "težjih" psihičnih motenj razumemo kot patološki izraz agresivnosti, nasilje je poskus razrešitve temeljnega pacientovega problema. Ob izrazu nasilja v psihoterapevtskem odnosu je tudi terapevt pred zahtevno nalogo kako se soočiti z lastno agresijo. V prispevku razmišljamo o terapevtskih možnostih v takšnih situacijah, predstavljeno pa bo tudi nekaj praktičnih primerov obravnave agresije v psihoanalitični psihoterapiji pacientov z mejno osebnostno organizacijo.

Obravnava agresivnosti v procesu dolgotrajne rehabilitacije po pridobljeni možganski poškodbi

Maša Šemrov in Eva Ristič

Center Korak za osebe s pridobljeno možgansko poškodbo, e-mail: masa.semrov@center-korak.si

Pojav agresivnega vedenja posameznikom po zmerni in težji pridobljeni možganski poškodbi pogosto otežuje uspešno vračanje v okolje. Poleg poznavanja kognitivne in telesne oškodovanosti predstavlja obravnava vedenjske problematike podlago za oblikovanje ustreznih intervencij v procesu dolgotrajne celostne rehabilitacije. Beleženje pojavnosti agresivnega vedenja s pripomočkom omogoča, da se pri podajanju mnenj zaposleni, v procesu rehabilitacije posameznika s pridobljeno možgansko poškodbo, ne opirajo zgolj na svojo subjektivno presojo. V prispevku bomo predstavili rezultate raziskave, v katero je bilo vključenih 14 oseb s kronično zmerno in težjo možgansko poškodbo, pri katerih smo spremljali pojav agresivnega vedenja v obdobju dveh zaporednih let. Uporabljen je bil obrazec za beleženje pojavnosti verbalne in fizične agresivnosti ter spolnega nadlegovanja, opazovali pa smo tudi frekvenco prekinitev agresivnega vedenja in s tem povezano sposobnost inhibicije odziva ter število izvedenih razbremenilnih pogovorov. Rezultati so pokazali, da so pri kronični obliki možganske poškodbe napredki skromni in omejeni na konkretne situacije, vendar pa obravnava neželenih oblik vedenja v strukturiranem

okolju preprečuje nekatere negativne posledice in zmanjšuje stres pri posameznikih s pridobljeno možgansko poškodbo. V prispevku bodo predstavljene tudi intervencije za obravnavo agresivnega vedenja na nivoju posameznika, okolja ter situacije.

Identifikacija različnih skupin udeležencev medvrstniškega nasilja glede na pogostost nasilnega vedenja in viktimizacije z uporabo latentne analize profilov

Tina Pivec, Katja Košir in Marina Horvat

Pedagoški inštitut, e-mail: tina.pivec@pei.si

Posamezniki, ki izvajajo in/ali doživljajo medvrstniško nasilje, imajo več psihosocialnih težav kot njihovi normativni vrstniki. Predhodne raziskave so pokazale, da se učenci z različno izraženostjo viktimizacije in nasilnega vedenja razlikujejo tudi v psihosocialnih značilnostih. Ugotovljeno je bilo, da gre pri učencih z visoko stopnjo nasilnega vedenja običajno za višjo stopnjo eksternaliziranih težav, pri posameznikih z visoko stopnjo viktimizacije pa se v večji meri pojavljajo internalizirane težave, posamezniki z visoko stopnjo viktimizacije in nasilnega vedenja pa imajo tako eksternalizirane kot tudi internalizirane težave. Omejitev prejšnjih raziskav je bila določanje arbitrarnih mej za delitev udeležencev v posamezne skupine, zato je bil namen naše raziskave z uporabo latentne analize profilov odkriti različne profile udeležencev pri medvrstniškem nasilju in ugotoviti, katere psihosocialne značilnosti napovedujejo posamezne profile. V raziskavi je bilo udeleženih 1905 učencev od 6. do 9. razreda osnovne šole. Uporabljene so bile tako mere samoporočane viktimizacije in nasilnega vedenja kot tudi mere vrstniškega poročanja. Podatki so bili analizirani s pomočjo latentne analize profilov, ki udeležence raziskave na podlagi rezultatov na merah viktimizacije in nasilnega vedenja delijo v posamezne profile. Preliminarni rezultati so pokazali, da lahko identificiramo več podskupin, ki se razlikujejo glede na preučevane psihosocialne značilnosti. V prispevku bomo predstavili rezultate teh analiz ter predlagali smernice za odzivanje na izvajanje in doživljanje medvrstniškega nasilja glede na določen profil udeležencev ter predloge za nadaljnje raziskave na tem področju.

Nadarjeni učenci, delo z njimi v osnovni šoli in dosežki na tekmovanjih

Irena Adlešič

Osnovna šola Grm, Novo mesto,

e-mail: irena.adlesic@guest.arnes.si

V prispevku bomo osvetlili Koncept o odkrivanju nadarjenih učencev v osnovni šoli z vidika kasnejšega dela z njimi pri pouku in izven pouka. Osrednje vprašanje analize, ki smo jo izvedli, je bilo, kako uspešni so učenci Osnovne šole Grm, ki so prepoznani kot nadarjeni, na državnih tekmovanjih iz znanja, in kako uspešni so v primerjavi z drugimi učenci, ki niso prepoznani kot nadarjeni in se prav tako udeležujejo priprav na tekmovanja in prav tako osvajajo srebrna in zlata priznanja na državnih tekmovanjih. Analiza kaže, da imamo na šoli v vsaki generaciji učencev od 4. do 9. razreda 20 do 30

% nadarjenih učencev po slovenskem konceptu. Delo z njimi večinoma poteka izven pouka, v obogatitvenih dejavnostih, interesnih dejavnostih, dodatnem pouku in pripravah na tekmovanja. Osnovna šola Grm je velika mestna šola z 807 učenci, kar pomeni, da imajo učenci veliko možnosti za razvijanje svojih talentov v šoli in tudi izven nje. Intenzivno smo usmerjeni na priprave učencev na tekmovanja. V šolskem letu 2017/2018 je 64 učencev od 4. do 9. razreda prejelo zlata ali srebrna priznanja na državnih tekmovanjih iz znanja, nekateri tudi po več (kar pomeni 23,70 % vseh učencev v generaciji otrok od 4. do 9. razreda). Od tega je bilo 78 % učencev identificiranih kot nadarjenih. To tudi pomeni, da je 52 % nadarjenih učencev od 4. do 9. razreda prejelo srebrno ali zlato priznanje na državnih tekmovanjih iz znanja. Ocenjujemo, da se delo z učenci obrestuje. Zato je treba iskati dodatne možnosti za urejanja področja dela z nadarjenimi učenci tudi s finančnega vidika.

Vloga dodatne strokovne pomoči pri učencih s posebnimi potrebami

Irena Adlešič, Tina Dovič in Karmen Kržan
Osnovna šola Grm, Novo mesto,
e-mail: irena.adlesic@guest.arnes.si

V prispevku se bomo osredotočali na težave, s katerimi se soočajo učenci s posebnimi potrebami in načine, kako jih premagujemo na Osnovni šoli Grm. Izvedli smo usmerjene intervjuje s 26 učenci s posebnimi potrebami od 4. do 9. razreda. Vsi imajo odločbo o usmerjanju z opredeljeno dodatno strokovno pomočjo strokovnjakov različnih profilov. Ugotavljamo, da imajo učenci raznovrstno paleto težav in prav tako poskušajo ugotoviti, kaj so vzroki zanje. Težave v največji meri zaznavajo njihove mame in učitelji. Učenci se znajo opredeljevati, pri katerih težavah si lahko pomagajo sami, kje pa potrebujejo pomoč staršev, učiteljev ali drugih strokovnjakov. Večinoma vso pomoč, ki jo prejema v okviru šole, ocenjujejo kot uspešno ali zelo uspešno in si jo želijo prejemati tudi v prihodnje. V prispevku želimo poudariti pomembno vlogo in koristnost dodatne strokovne pomoči. Neposredna pomoč otroku pomeni tudi človeka, ki se posebej osredotoča na skrb za otroka, za prilagajanje dela v razredu ter sodelovanje s starši. Strokovnjak za dodatno strokovno pomoč je povezovalni člen med učencem, učitelji in starši. Zato menimo, da so finančna sredstva države na tem področju koristno porabljeni in omogočajo potrebno pomoč otroku in njegovi družini pri premagovanju težav, ki jih ima otrok.

Socialni položaj romskih učencev v šoli

Irena Adlešič in Tina Dovič
Osnovna šola Grm, Novo mesto,
e-mail: irena.adlesic@guest.arnes.si

V prispevku bova osvetlili socialni položaj romskih učencev na Osnovni šoli Grm. V šolskem letu 2018/2019 imamo v šoli 21 romskih učencev od 1. do 9. razreda, kar predstavlja 2,6 % vseh učencev. Dela z romskimi učenci je veliko, saj ves čas iščejo odrasle na šoli, njihova vključenost v matične

oddelke je šibka. Njihov sociometrični položaj v skupini je večinoma manj ugoden, večinoma so med zavrženimi učenci. Poskušali bova odgovoriti, kaj so razlogi za to. Večinoma gre za na zunaj urejene učence, ki izhajajo iz manj urejenega in za šolanje manj spodbudnega družinskega okolja. Predstavili bova študije primerov učencev in osvetlili njihove težave, odlike, sociometrični status in poskuse vključevanja v razred. Neugodna razredna klima lahko pri učencih vodi v izogibanje pouku in k večji odsotnosti iz šole ter posledično k (še večji) učni neuspešnosti. Za uspešno socialno vključenost romskih učencev in njihov boljši socialni položaj je nujno senzibilizirati učitelje za delo z romsko populacijo in s celotnim razredom, zato na šoli poskušamo delovati v tej smeri.

Medgeneracijski prenos travme in razvoj čustvenega ter psihičnega nasilja v družini

Romana Čolič
Psihoterapija Pot, e-mail: romana.colic@psihoterapijapot.si

V prispevku je govora o razvoju čustvenega in psihičnega nasilja v družini ter med sorojenci. Družinsko okolje naj bi bilo varno izhodišče za otrokov razvoj, kar pomeni, da sta starša odzivna na otrokove potrebe, želje in interese. Na podlagi te odzivnosti otrok pridobi občutek varnosti in stabilnost, kar mu omogoča varno raziskovanje in razvoj. Ko starša zaradi svojih travm ne zmoreta videti, začititi otrokove potrebe in želje, otroku nezavedno sporočata, da ni dovolj pomemben. Otroku to razume kot: »Jaz nisem pomemben« in se tako nauči, da kar čuti ni pomembno in to potlači oziroma disociira, kar vpliva na njegov osebni razvoj in sposobnost prepoznavanja in izražanja potreb. Vzorec navezanosti vpliva na kvaliteto življenja posameznika in odnose do sebe in drugih. V kolikor je v družinskem okolju prisotno še čustveno ali psihično nasilje, ki zajema poniževanje, zasmehovanje, sramotenje, kritiziranje, ustrahovanje in druge oblike razvrednotenja žrtve, to še dodatno vpliva na dojemanje sebe, razvoj samozavesti in samopodobe. Škoda, ki nastane, je ogromna in se v odraslosti kaže kot nezmožnost postavitve mej zase, dvom vase, pretirana pridnost in iskanje potrditev preko zunanjih dejavnikov (pretirana delavnost, poslušnost) ter tveganje za razvoj številnih in dolgotrajnih težav na področju duševnega zdravja in splošne kakovosti življenja. Pomembno je, da postane skrb za razumevanje in preprečevanje čustvenega in psihičnega nasilja družbena odgovornost. Za žrtve pa je pomembno, da najdejo varen prostor zase, kjer bodo lahko spregovorile o svojem doživljanju in bile pri tem sprejete ter ovrednotene.

Možnosti skupinske psihoterapevtske obravnave na enoti za intenzivno psihiatrično zdravljenje

Darja Škrila Čuš in Borjana Kremžar Jovanović
Oddelek za psihiatrijo, UKC Maribor,
e-mail: darja.skrila@ukc-mb.si

V prispevku bo predstavljena psihoterapevtska skupina na sprejemnih enotah Oddelka za psihiatrijo UKC v Mariboru. Gre za aplikacijo Yalomovega interpersonalnega modela za

hospitalizirane bolnike. Skupina poteka od januarja 2019 enkrat tedensko, bolniki so izbrani po nivoju funkcioniranja oziroma po nivoju kapacitet psihologičnega mišljenja, so mešani po spolu in po psihopatologiji. Večina bolnikov se skupine udeleži enkrat, nekateri v njej sodelujejo večkrat, v odvisnosti od časa hospitalizacije na sprejemni enoti. Skupina je visoko strukturirana, vključuje več jasnih in vodenih nalog s širšo psihološko problematiko, zajema samostojne aktivnosti, diadne in skupinske interakcije. V skupini se bolniki učijo sporazumevanja z drugimi, vadijo usmerjanje in vzdrževanje pozornosti, se učijo poslušati druge, razmišljati o sebi in deliti svoje ideje ter mnenja z drugimi. V prispevku bosta avtorici osvetlili osnovno strukturo skupine, cilje terapevtskega procesa, obravnavane vsebine ter evalvacijo s strani bolnikov, ki se izvaja v zaključni fazi vsake skupine. Bolniki ocenjujejo skupino kot koristno, v njej se sprostijo ali se dotaknejo tem, ki jih ocenjujejo kot pomembne.

Delavnice za zmanjševanje medvrstniškega nasilja pri učencih z lažjo motnjo v duševnem razvoju

Damjana Goličnik
Osnovna šola Glazija Celje, e-mail: damjana.golicnik@gmail.com

Dandanes medvrstniško nasilje v šolah predstavlja zelo perečo in pogosto problematiko, ki pa ni »bolezen« današnjega časa, saj se je pojavljalo že pred sedemdesetimi leti prejšnjega stoletja. Posledice medvrstniškega nasilja so lahko zelo raznolike in razsežne, zato je izjemno pomembno, da si pred njim ne zatiskamo oči in proti njemu ukrepamo. To je izjemnega pomena najbolj z vidika zadovoljstva učencev in pa tudi zaposlenih v šoli. Na šolah obstajajo različne vrste programov za spoprijemanje z medvrstniškim nasiljem, ki so lahko celostni ali parcialni. Nekateri so usmerjeni na preprečevanje pojavljanja nasilja (preventivni programi), drugi pa delujejo, kadar se šole odzivajo na že pojavljeno nasilje (intervencijski programi). Glavni cilj moje raziskave je bil proučiti, če bodo delavnice o medvrstniškem nasilju kaj zmanjšale samozaznano stopnjo izvajanja in doživljanja medvrstniškega nasilja med učenci in če bodo vplivale na oblikovanje ustrežnejših stališč učencev do izvajalcev in žrtev nasilja. V raziskavo je bilo vključenih 45 učencev z lažjo motnjo v duševnem razvoju OŠ Glazija Celje od 7. do 9. razreda, ki so bili v okviru razrednih ur prisotni na petih različnih delavnicah o medvrstniškem nasilju. Na podlagi primerjave rezultatov vprašalnikov (s katerimi sem merila samozaznano stopnjo izvajanja in doživljanja medvrstniškega nasilja in stališča učencev do izvajalcev in žrtev nasilja) pred in po izvedenih delavnicah sem ugotovila naslednje statistično pomembne spremembe: znižanje verbalne viktimizacije, bolj podporna stališča do žrtev nasilja in manj podporna stališča do izvajalcev nasilja.

Agresivnost - pomoč otrokom, mladostnikom s čustveno-vedenjskimi motnjami in njihovim staršem

Marjeta Dečman
Vzgojno-izobraževalni zavod Frana Milčinskega Smlednik,
e-mail: marjeta.decman@viz-smlednik.si

Otroci in mladostniki s čustvenimi in vedenjskimi motnjami se pogosto srečujejo z neobvladljivimi občutki jeze, ki se kažejo v različnih intenzitetah in načinih: od verbalnih agresivnih izbruhov, do fizičnih oblik agresije. Zaradi takšnih izbruhov imajo otroci težave in probleme tako v šoli, kot tudi v domačem okolju. Starši teh otrok so pogosto v stiski, saj agresije svojih otrok ne razumejo in jim tako ne znajo pomagati na primeren način. Dogaja se, da so zaradi otrokove stopnjevane agresije tudi sami verbalno ali celo fizično ogroženi. V vzgojno izobraževalnem zavodu Frana Milčinskega Smlednik kot psihologinja že dvajset let raziskujem takšna vedenja in ob pojavu agresivnih izbruhov razvijam oblike pomoči otrokom, prav tako pa tudi njihovim staršem. Pri tem se osredotočam na dobro razumevanje nastanka agresivnih izbruhov, njihovih sprožilcev in možnih drugačnih oblik reagiranja na sprožilne dejavnike. Izvajanje pomoči vključuje program analize agresivnega izbruha z otrokom, individualno svetovanje in učenje primernejših načinov reagiranja. Ker je vloga in ravnanje staršev ob agresivnem izbruhu otroka izredno pomembna, organiziram za starše delavnice na temo agresivnih izbruhov, prav tako pa staršem na to temo nudim individualna svetovanja. Preko dosedanjih izkušenj ugotavljam, da starši, ki sprejmejo to obliko pomoči, bolje razumejo zakonitosti takšnih vedenj in so opolnomočeni ob pojavu agresivnih izbruhov. Izbruhi se tekom izvajanja pomoči postopoma zmanjšajo, omilijo, včasih pa celo popolnoma izginejo. Tako starši, kot tudi otroci, ki so vključeni v tovrstna svetovanja, poročajo, da bolje razumejo zakonitosti agresivnih izbruhov in so se naučili, oziroma našli boljše načine reagiranja ob le-teh. Posledično ima to velik vpliv na boljši odnos med starši in otroki, na njihovo višjo samopodobo in samospoštovanje ter na kvalitetnejše odnose z ljudmi.

Vidiki računalniško posredovane komunikacije in agresija na socialnih omrežjih

Špela Romih in Bojan Musil
Oddelek za psihologijo, Filozofska fakulteta, Univerza v Mariboru,
e-mail: spela.romih@gmail.com

Prispevek obravnava različne vidike računalniško posredovane komunikacije, v ospredju raziskovalnega zanimanja pa je pojavnost agresivnega vedenja na socialnih omrežjih, t.i. toksična dezinhibicija. Prvi namen raziskovalnega dela je ugotavljanje povezanosti med anonimnostjo, deindividuacijo, toksično dezinhibicijo, disociativno imaginacijo, agresivnostjo kot predispozicijo, aktivno in pasivno uporabo socialnih omrežij ter različnimi vidiki mesta nadzora. Drugi

namen je preveriti, ali prihaja do pomembnih razlik med spoloma pri izražanju toksične dezinhibicije. Tretji namen pa je preveriti, ali večina od teh spremenljivk napoveduje toksično dezinhibicijo. Raziskovalni vzorec je zajemal 256 udeležencev. Uporabili smo lestvice, prirejene po raziskavi o toksični dezinhibiciji, skrajšano Zuckerman-Kuhlmanovo lestvico osebnostnih lastnosti, pri čemer smo uporabili samo podlestvico agresivnost-sovražnost. Prav tako smo uporabili lestvico stilov uporabe socialnih omrežij in Levensonovo lestvico mesta nadzora (lokusa kontrole). V raziskovalnem delu smo potrdili pozitivno povezavo spremenljivk deindividuiacije, disociativne imaginacije, agresivnosti, zunanjih vplivnih drugih, zunanje slučajnosti in aktivne uporabe s toksično dezinhibicijo. Prav tako smo potrdili negativno povezanost notranjega lokusa kontrole s toksično dezinhibicijo. Edina povezava med spremenljivkama, ki ni bila potrjena, je bila pozitivna povezava med anonimnostjo in deindividuiacijo. Potrdili smo tudi hipotezo, vezano na razlike med spoloma, in sicer da moški bolj izražajo toksično dezinhibicijo kot ženske. Pri preverjanju napovedovanja se je pokazalo, da le lestvice deindividuiacije, disociativne imaginacije in notranjega lokusa kontrole statistično pomembno napovedujejo toksično dezinhibicijo.

Spodbujanje razvoja pismenosti pri romskih otrocih

Tina Dovič in Erika Koncilija
Osnovna šola Grm Novo mesto, e-mail: tina.dovic@gmail.com

Uspešno šolanje romskih otrok ostaja eden izmed nerešenih problemov slovenskega šolstva. Romski otroci po večini v osnovno šolo prihajajo, ne da bi bili pred tem vključeni v predšolsko vzgojo: slabo obvladajo jezik šolanja, imajo skromne igralne izkušnje, njihovo domače okolje ne zagotavlja ustreznih bivanjskih razmer in je za šolanje otroka nesposobno. Tako se že ob vstopu v šolo soočajo z nepremostljivimi težavami pri usvajanju šolskega znanja, ki se z leti le še poglobljajo in najpogosteje vodijo v opustitev šolanja. V prispevku bova predstavili specifično opismenjevanje romskih otrok kot tujejezičnih otrok, ki prihajajo iz kulturno drugačnega in hkrati deprivilegirane okolja. Pri tem bova izhajali iz dolgoletnih izkušenj pri opismenjevanju romskih otrok (ob všolanju in v prvem triletju) in praktičnega dela na terenu (v romskih naseljih v okolici Novega mesta), na podlagi katerih sva skušali oblikovati najprimernejše metode dela ter razviti ustrezna učna gradiva. Zlasti želiva poudariti pomen razvoja govornih kompetenc (in sicer tako v maternem kot v tujem, slovenskem jeziku), fonološke občutljivosti, slovnične občutljivosti, širjenje besedišča in poznavanja črk. Ugotoviti je mogoče, da imajo romski otroci na vseh teh področjih že ob všolanju tako velik primanjkljaj, da ga ni mogoče nadoknaditi v okviru rednega pouka. Zato želiva na koncu predlagati nekatere možne ukrepe, s katerimi bi izboljšali situacijo.

Zasvojitvena dinamika nasilnih, zlorablajočih odnosov in relacijska družinska terapija

Tanja Žekš
Terapevtski Inštitut ODNOS, Izola, e-mail: tanja.zeks@gmail.com

Travma zlorablajočih, nasilnih odnosov v otroštvu se vtisne v človekovo psihosomatsko strukturo, kamor se zapišejo tudi obrambni mehanizmi kot disociacija in zamrznitev, ki so žrtvi takrat omogočali preživetje, v odraslih odnosih pa ji preprečujejo stik s sabo, telesom in z bolečimi čutenji ter ji onemogočajo prekinitev zlorablajočih odnosov. Travma nasilja je zasvojitvena, saj žrtev kompulzivno ponavlja in vedno znova išče zlorabo in spremljajoče razdiralne afekte. Z vidika medgeneracijskega prenosa zasvojitvenih čustvenih vzorcev odnosov je v prispevku predstavljen primer terapevtske obravnave mlade ženske z otrokom, ki živi v nasilnih partnerskih odnosih. Analiziran je pomen njenega iskanja varnosti, sprejetosti in pripadnosti pri zlorablajočih in nasilnih moških. Relacijska travma v njenem otroštvu – zloraba, zavrženost s strani staršev, povzroči nezmožnost (samo) regulacije agresivnih impulzov jeze, besa, sramu in gnusa. Nasilje tako postane osnovni regulator vseh bistvenih občutij in afektov, zasvojenost namenjena sprostitvi notranje tesnobe in napetosti. Okrevanje od relacijske travme je dolgotrajen proces, kjer morajo pozitivni afekti sčasoma pretehtati travmatične. Obstaja nevarnost obupa in vztrajanje v zlorabah. Globok in pristen terapevtski odnos žrtvi omogoči novo izkušnjo varnosti in sprejetosti; pomaga ji pri ozaveščanju in predelavi bolečih odcepljenih afektov ter pri iskanju novih poti in sprejemanju odgovornosti za svoje življenje. Tako postane terapevtski odnos model za vse ostale odnose.

Osebnostno-motivacijski dejavniki pri samoregulacijskem učenju v srednji šoli

Mojca Čerče
Šolski center Slovenj Gradec, Gimnazija,
e-mail: mojca.cerce@gmail.com

Na področju razumevanja procesa učenja zavzemajo individualne razlike v sistemih samouravnavanja osrednji pomen. In čeprav je danes poznanih mnogo raziskav o različnih motivacijskih in kognitivnih dejavnikih, ki vplivajo na učinkovitost v procesu učenja, je malo raziskav, ki se ukvarjajo s preučevanjem uravnavanja čustev in s tem povezanimi značilnostmi voljnih procesov pri učenju. Namen predstavitve je pokazati, kako voljni procesi in raven akcijske voljne naravnosti med učenjem in ob upoštevanju učnih emocij) posamično in preko postavljene ciljne orientacije vplivajo na učinkovitost samoregulacijskega učenja dijakov. V raziskavo je bilo vključenih 410 dijakov srednjih poklicnih in strokovnih šol ter gimnaziji. Rezultati kažejo podporo individualnim razlikam v standardih in ciljnih, ki

jih zasledujejo dijaki z različno ravno voljnega delovanja. Ti so pri dijakih z oslabilnim voljnim delovanjem drugačni od njihovih primarnih učnih ciljev in želja, so pogosto od njih odtujeni ter hkrati neskladni z razširjeno shemo predstav o sebi. To se odraža v redkejšem doživljanju pozitivnih in pogostejšem doživljanju negativnih učnih emocij, redkejši uporabi kognitivnih, metakognitivnih in motivacijskih učnih strategij pri učenju ter v pogostejšem poseganju po strategijah, povezanih s testno anksioznostjo. S končnim modelom prileganja raziskovanih osebnostno-motivacijskih dejavnikov pri samoregulacijskem učenju, ki se dobro prilega podatkom, pojasnjujemo doživljanje učnih emocij z neposrednim delovanjem motivacijske ciljne usmerjenosti, procese volje z neposrednim delovanjem pozitivnih učnih emocij in učne strategije z neposrednim voljnim delovanjem. Z doživljanjem pozitivnih učnih emocij pojasnimo visok odstotek razlik v uravnavanju učenja z voljnimi procesi, voljno delovanje pa pojasni zelo visok odstotek razlik v uporabi učnih strategij.

Odnos do pornografskih vsebin pri mladostnikih in njihovih starših

Sabina Čepon in Urška Fekonja
Mladinsko klimatsko zdravilišče Rakitna,
e-mail: cepon.sabina@gmail.com

Raziskave kažejo, da so otroci in mladostniki zaradi razsežnosti interneta pri razmeroma nizki starosti in vedno pogosteje nenamerno in namerno izpostavljeni pornografskim vsebinam, o njih pa se le redko pogovarjajo z odraslimi osebami. Namen magistrske naloge je bil preučiti značilnosti nenamerne in namerne izpostavljenosti pornografskim vsebinam, odnos do pornografskih vsebin in značilnosti pogovora o njih pri slovenskih mladostnikih, starih od 11 do 15 let, in njihovih starših. V raziskavo sta bila vključena 302 udeležencev, od tega je bilo 138 parov mladostnikov in njihovih staršev, ter devet mladostnikov in 17 staršev brez para. Rezultati so pokazali na visok odstotek slovenskih mladostnikov, ki so bili v zadnjih šestih mesecih nenamerno in/ali namerno izpostavljeni pornografskim vsebinam. Največ mladostnikov je bilo pornografskim vsebinam izpostavljenih na internetu, najpogostejša starost prvega srečanja z njimi pa je bila 10 let. Večina staršev je pravilno ocenila pogostost mladostnikove nenamerne izpostavljenosti, 39 % staršev pa tudi namerne. Ugotovili smo, da imajo slovenski mladostniki in njihovi starši pretežno nevtralen odnos do pornografskih vsebin, oboji pa so večinoma odprti za pogovor o njih. Več kot polovica staršev se je namreč s svojimi mladostniki že pogovorila o pornografskih vsebinah. Mladostniki pa so se o njih večinoma pogovarjali s svojimi vrstniki, pogosto pa tudi s svojimi starši. Raziskava kot ena izmed prvih v slovenskem okolju ponuja poglobljen pregled in razumevanje področja izpostavljenosti, odnosa do in pogovora o pornografskih vsebinah pri mladostnikih in njihovih starših, ter kot prva slovenska raziskava ozavešča pomen preventivnega pogovora o njih.

Projekt Prehod mladih kot podaljšana roka pri celostni obravnavi mladih pacientov

Jasna Pinoza, Barbara Zupančič in Darja Potočnik Kodrun
Univerzitetni rehabilitacijski inštitut – Soča,
e-mail: darja.kodrun@centerkontura.si

Razvoj in izvajanje prehoda mladih s posebnimi potrebami je projekt, ki nudi storitve za lažji prehod iz obdobja šolanja v zaposlovanje ali socialno vključevanje. Izvajamo ga izvajalci zaposlitvene rehabilitacije po vsej Sloveniji, ki imamo izkušnje z zaposlovanjem odraslih brezposelnih oseb s statusom invalida. Projekt nudi brezplačne storitve učencem, dijakom in študentom v zadnjih dveh razredih/letnikih oz. osebam do 29. let starosti, ki niso prijavljene na ZRSZ. Nudimo poklicno orientacijo glede na interese in fizične/psihične zmogljivosti, iskanje šolske prakse, prvih delovnih izkušenj in delodajalcev, spremljanje na delovnem mestu ter informiranje o pridobivanju statusa invalida. V letu 2018 smo uspeli vključiti 570 mladih. Delo je raznoliko in zahtevno, saj vključujemo mlade s fizičnimi ovirami, lažjo/zmerno motnjo v duševnem razvoju, motnjo avtističnega spektra, čustveno-vedenjskimi motnjami ali drugimi psihiatričnimi diagnozami in kognitivnimi motnjami zaradi poškodb ali bolezni, pa tudi slepe, slabovidne, gluhe ter naglušne. Do njih večinoma dostopamo preko šolskih svetovalnih služb, ki vidijo naš doprinos v možnosti celovite timske individualizirane obravnave posameznika z namenom boljšega prehoda. Člani tima so zdravnik medicine dela, psiholog, delavni terapevt, socialni delavec in (pedo)psihiater. Poleg šolskega pa dopolnjujemo tudi zdravstveni sistem, kjer je posameznik večinoma obravnavan z vidika (psiho)diagnostike ali vodenja kroničnega stanja, redkeje pa tudi z vidika možnosti zaposlovanja ali socialne vključenosti. V prihodnje si zato želimo, da bi s kliničnimi psihologi in drugimi zdravstveni (so)delavci tesneje sodelovali v obliki napotitve svojih pacientov v Prehod mladih kot tudi izmenjave informacij in dobrih praks. V prispevku bomo natančneje predstavili projekt in primere dobre prakse v prvem letu izvajanja npr. s Pediatrično kliniko Ljubljana in MKZ Rakitna ter vas povabili k medstrokovnem sodelovanju.

Veljavnost in zanesljivost slovenske priredbe testa Ocena ustvarjalnega potenciala (EPoC)

Mojca Jurišević, Nataša Fabjančič, Tatjana Grad Grošelj, Manca Kavčič, Nada Liplin, Nina Mesner, Anja Milekšič, Judita Slabe, Božena Stritih, Nena Weithauser Plesničar, Maruša Zabukovec, Polona Zupan, Urška Žerak in Todd Lubart
Pedagoška fakulteta, Univerza v Ljubljani,
e-mail: mojcajurisevic@pef.uni-lj.si

Test Ocena ustvarjalnega potenciala ali krajše EPoC (Evaluation of Potential Creativity) je eden izmed novejših testov za ocenjevanje ustvarjalnosti, še posebej primeren za starost od 5 do 12 let. Koncept testa izhaja iz teoretskega okvirja, ki ustvarjalnost opredeljuje kot večplasten in področno specifičen konstrukt, ki vključuje divergentno-eksplorativne

in konvergentne-integrativne miselne procese. V prispevku bodo predstavljeni rezultati veljavnosti in zanesljivosti testne baterije EPoC, ki je bila uporabljena na vzorcu slovenskih otrok ($N = 723$; $M_{starost} = 9$, $SD_{starost} = 1,8$). Za potrebe validacije sta bili narejeni priredbi dveh vzporednih oblik testa (A in B), ki ocenjujeta ustvarjalni potencial z osmimi nalogami. Te se nanašajo na grafično-umetniško in verbalno-literarno področje. Rezultati kažejo, da je slovenska različica EPoC notranje skladen ($0.7 \leq \alpha < 0.9$), strukturno veljaven, $\chi^2(14) = 21,95$; $DLL = 14$; $p = .08$; $\chi^2/df = 1,57$; $RMSEA = .03$; $CFI = 1,00$; $TLI = .99$ ter razvojno občutljiv inštrument, ki kaže invariantnost glede na spol. Rezultati so pokazali, da so starejši učenci statistično in praktično bolje reševali integrativne naloge kot mlajši učenci ($tIG(704) = -8,3$, $pIG < 0,001$, $dIG = 0,64$; $tIV(721) = -9,33$, $pIV < 0.001$, $dIV = 0,69$), medtem ko so bili njihovi rezultati na eksplorativnih nalogah podobni. Navedeni izsledki kažejo, da je slovensko priredbo EPoC testa mogoče uporabiti v izobraževalnem kontekstu za diagnostiko, evalvacijo in orientacijo na področju ustvarjalnega mišljenja otrok in mladostnikov.

So se učne navade mladostnikov in njihova samopodoba v zadnjih 20 letih spremenile?

Dušica Boben, Nika Knez in Marjeta Trstenjak
Center za psihodiagnostična sredstva, d. o. o.,
e-mail: dusica.boben@center-pds.si

Vprašalnik samopodobe – SPA (1998, 2012) in Vprašalnik o učnih navadah – VUN (1999) sta prav gotovo dva osnovna in pogosto uporabljena pripomočka slovenskih šolskih psihologov. SPA temelji na Shavelsonovem modelu samopodobe, torej meri splošno samopodobo in pet njenih dimenzij: učno, družinsko, socialno, emocionalno in telesno samopodobo. Vprašalnik o učnih navadah je široko zasnovan in poleg kognitivnih vidikov učnih in delovnih navad (lestvice: predelava učne snovi, faza aktualiziranja, oblikovanje učnih pogojev, kognitivni stil učenja, učni stil, faza sprejemanja, kontrola učne uspešnosti in učna tehnika) zajema tudi pet lestvic, ki pokrivajo motivacijo učenca, lestvice, ki so povezane s čustvi (toleranca do neuspeha, odpornost proti stresu, občutje uspešnosti) in področje, povezano s socialnimi vplivi, stališči do šole in samovrednotenjem. V letu 2018 smo za oba vprašalnika izvedli ponovno normalizacijo. V prispevku se bomo omejili le na mladostnike iz tretje triade osnovne šole in prvih treh letnikov srednje šole. Osnovnošolcev je bilo 780, srednješolcev pa 1216, od tega 237 iz poklicnih, 649 iz strokovnih srednjih šol in 330 iz gimnazij. Stari so bili od 12 do 20 let. Med njimi je bilo 41,5 % fantov. V prispevku bomo predstavili povprečne profile učnih navad in samopodobe glede na spol in starost v letih 1998 in 2018 ter jih komentirali. Prav tako bomo primerjali odgovore mladostnikov zdaj in pred 20 leti: koliko v povprečju na dan se učijo, ali oz. kako pogosto med počitnicami opravljajo počitniška dela, ali med šolskim letom opravljajo kakšna dela oz. pomagajo doma.

Drzni ali počasni vozniki – kaj nas bolj spravlja v stres?

Nika Knez, Dušica Boben in Marjeta Trstenjak
Center za psihodiagnostična sredstva, d. o. o.,
e-mail: nika.knez@center-pds.si

Lestvice za oceno stresa EAE temeljijo na teoretičnem modelu Holmesa in Raheja ter Lazarusa in so oblikovane z namenom ugotavljanja pomena različnih morebitnih stresnih dogodkov v življenju posameznika. Uporabljamo jih za ugotavljanje prisotnosti oz. odsotnosti stresnega dogodka ali stanja, za ugotavljanje posameznikove ocene o jakosti tega dogodka ter za ugotavljanje vpliva na posameznika v sedanosti ali preteklosti. Obstajajo štiri samostojne lestvice (življenje, starostniki, delo, vozniki), katerih skupen cilj je analiza vpliva in teže različnih dogodkov ali stanj v življenju osebe. Z lestvico za oceno stresa v življenju ugotavljamo vpliv različnih stresnih dogodkov ali stanj, ki jih je oseba doživela na svoji življenjski poti. Namen lestvice za oceno stresa pri starostnikih je ovrednotiti število stresnih dogodkov ali stanj in jakost stresa, povezanega predvsem s čustvenim doživljanjem starostnika. Glavni namen lestvice za oceno stresa pri delu je preučevanje stresa v delovnem okolju. Cilj lestvice za oceno stresa voznikov (v nadaljevanju Lestvica V) pa je raziskati vpliv različnih stresnih dogodkov med vožnjo. Ta združuje 35 postavk, ki sodijo v tri kategorije: zunanji dejavniki, odnos osebe do vožnje in odnos do drugih voznikov. V prispevku bomo predstavili, kateri so tisti dogodki oz. stanja, ki voznike bolj spravijo v stres, kar smo ugotovili na podlagi analize postavk (povprečje rezultatov jakosti in občutljivost) Lestvice V.

Evalvacija šolskega preventivnega programa To sem jaz

Nataša Sedlar Kobe, Dušica Boben, Ksenija Lekić, Alenka Tacol, Nuša Konec Juričič, Petra Tratnjek, Domen Kralj in Saška Roškar
Nacionalni inštitut za javno zdravje, e-mail: natasa.sedlar@nijz.si

Zagotavljanje celovitih in preverjenih preventivnih aktivnosti na področju duševnega zdravja v mladostništvu je pomembno z vidika krepitve duševnega zdravja ter preprečevanja težav v mladostništvu in v kasnejših življenjskih obdobjih. Na Nacionalnem inštitutu za javno zdravje je bil v letu 2001 vzpostavljen preventivni program To sem jaz. Slednji poleg spletne informativno-svetovalne dejavnosti obsega šolske preventivne delavnice 10 korakov do boljše samopodobe, namenjene mladostnikom, starim od 13 do 17 let. V šolskem letu 2017/2018 smo z namenom merjenja vpliva in učinkov delavnic izvedli njihovo poglobljeno evalvacijo. Vanjo je bilo vključenih 10 osnovnih šol, 13 pedagoških delavk - izvajalk delavnic, 64 učiteljev, ki delavnic niso izvajali, so pa poučevali v razredih, ter 425 osmošolcev (224 iz razredov, vključenih v delavnice, in 201 iz kontrolnih razredov). Uporabili smo preverjene vprašalnike za merjenje razredne klime, samopodobe, medosebnih težav in spoprijemanja s težavami pri mladostnikih, ankete o zadovoljstvu z delavnicami ter procesno opazovanje in beleženje. Meritve smo izvajali trikrat: pred začetkom izvajanja delavnic, po peti

izvedeni delavnici in po deseti izvedeni delavnici. Rezultati kažejo statistično značilne pozitivne spremembe v razredni klimi, ki so jo zaznali učenci in učitelji, o teh spremembah pa so (kvalitativno) poročali tudi izvajalci delavnic. Samoocene učencev, vključenih v delavnice, po zaključenem programu kažejo na pozitivne premike na področjih medosebnih težav v mladostništvu in samopodobe. Prav tako se je pri učencih, vključenih v delavnice, v primerjavi s kontrolnim razredi, pokazalo stabilnejše vedenje in soočanje z vsakdanjimi mladostniškimi težavami.

Kako uspešni smo pri prepoznavi otroških laži?

Tina Mervic in Matija Svetina
 Oddelek za psihologijo, Filozofska fakulteta, Univerza v Ljubljani,
 e-mail: tina.mervic@gmail.com

V raziskavo proučevanja uspešnosti prepoznave otroških laži je bilo vključenih 219 odraslih udeležencev z različno količino izkušenj dela z otroki. Ogledali so si zbir 20 posnetkov otrok, med katerimi nekateri odgovarjajo po resnici, nekateri pa lažejo. Posnetki otrok so nastali v sklopu naloge upiranja skušnjavi, v kateri se pred otroka postavi škatlo in se mu naroči, da vanjo ob odsotnosti testatorja ne sme pogledati. Testator nato zapusti prostor, v prostoru pa je nameščena skrita kamera, ki spremlja vedenje otroka. Ko se testator vrne, otroka vpraša Ali si pogledal v škatlo? in Kaj misliš, da je v škatli? Otrok se samostojno odloči, ali bo pokukal v škatlo ter ali se bo o morebitnem prekršku zlagal. Rezultati so pokazali, da odrasli udeleženci pri prepoznavi laži in resnice niso bili uspešnejši od naključja. Zaključujem z neprijetno ugotovitvijo, da ljudje komajda razlikujejo med lažmi in resnico in da bi bili podobno uspešni, če bi ob odgovarjanju ugibali. Pokazalo se je tudi, da posamezniki z več izkušnjami dela z otroki niso bili uspešnejši pri prepoznavi laži otrok v primerjavi s posamezniki z nič ali nekaj izkušnjami. Prav tako se je pokazalo, da imajo odrasli težnjo k ocenjevanju otrok kot takšnih, ki govorijo resnico. Na splošno so udeleženci svojo sposobnost prepoznave precenjevali in tisti, ki so bili bolj prepričani v svojo sposobnost prepoznave, pri prepoznavi niso bili nič bolj uspešni. Izsledki spodbudijo razmislek o dejanski uspešnosti prepoznave otroških laži, opozorijo, da so otroci sposobnejši prikrivanja resnice, kot jim to pripisujejo odrasli, in da morajo odrasli v komunikaciji otrokom postaviti več vprašanj in se o temah, povezanih z laganjem z otroki pogovarjati.

Izkušnje spolnega nasilja, ki jih imajo slovenski osnovnošolci

Tanja Šraj in Mateja Štirn
 Oddelek za psihologijo, Filozofska fakulteta, Univerza v Ljubljani,
 e-mail: tanja.sraj@ff.uni-lj.si

Otroci in mladi doživljajo spolno nasilje tako s strani odraslih kot s strani svojih vrstnikov. V prispevku bova predstavili rezultate nacionalne študije o pogostosti izkušenj vrstniškega in spolnega nasilja, ki jih imajo osnovnošolci. V raziskavi je sodelovalo 4617 učencev tretjega triletja OŠ iz vseh slovenskih regij. Potekala je v okviru projekta Varni brez nasilja. Pri

predstavitvi rezultatov se bova osredotočili na podatke o izkušnjah spolnega nasilja s strani odraslih storilcev. Glede na rezultate je vsaj eno izkušnjo spolnega nasilja doživelo 24 % otrok (19 % verbalno, 10 % vizualno in 8 % spolno nasilje z dotikom), kar je skladno z rezultati tujih študij. Preverjali smo tudi stopnjo razkritja in podporo, ki so jo otroci ob tem imeli ali ne. Podatki kažejo, da tudi v primeru hujših oblik spolnega nasilja (siljenje in/ali prisiljenje, da se otrok dotika intimnih delov druge osebe, siljenje in/ali prisiljenje v spolni odnos, fotografiranje ali snemanje/izdelava videoposnetkov otroka, ko je gol) 44 % otrok o izkušnji nasilja ni nikomur povedalo. Tisti, ki pa so o izkušnji oz. izkušnjah spolnega nasilja spregovorili, so se najpogosteje zaupali prijateljici (47 %), sledijo starši (25 %). Predstavili bova tudi povezave med posameznimi značilnostmi spolnega nasilja. Ob tem bova primerjali še vzorec 160 otrok in mladostnikov, ki so bili spolno zlorabljeni in so bili v obravnavi pri kliničnih psihologih ali psihiatrih med letom 2000 in 2013. Podatke bova obogatili še s primerjavami z rezultati tujih raziskav ter vse skupaj povezali s predlogi za preventivo spolnega nasilja v vrtcih in šolah in kurativo v zdravstvenih institucijah.

Zasvojenost z digitalno tehnologijo: Resen izziv?

Špela Selak in Petra Belina
 Nacionalni inštitut za javno zdravje, e-mail: spela.selak@nijz.si

Problematična raba digitalne tehnologije je v porastu tako v Sloveniji kot svetu, pri čemer mnenja strokovnjakov glede opredelitve niso enotna. Od leta 2013 je v Diagnostični in statistični priročnik duševnih motenj (DSM-V) kot stanje, ki ga je potrebno dodatno proučiti, vključena motnja igranja internetnih videoiger. Od leta 2018 pa je v Mednarodno klasifikacijo bolezni (ICD-11) med motnje zaradi vedenj, ki povzročajo zasvojenost, vključena motnja igranja videoiger. Do sedaj je bilo v mednarodnem prostoru izvedenih že veliko (nacionalnih) raziskav na reprezentativnih vzorcih, medtem ko smo jih v slovenskem prostoru zasledili le nekaj. Zato je z namenom boljšega poznavanja in naslavljanja obravnavane problematike v Sloveniji prisotna velika potreba po poglobljenem proučevanju tega področja. V sodelovanju Centra pomoči za zdravljenje odvisnosti od interneta Logout in Centra za psihodiagnostična sredstva je bila na reprezentativnem vzorcu ($N = 1500$, starost = 13 – 18 let; $N = 500$, starost ≥ 19 let) izvedena obsežna raziskava, v okviru katere bodo pridobljeni podatki o razširjenosti zasvojenosti z internetom in zasvojenosti z videoigrami (termina uporabljena za namen prispevka), njunih korelatih, demografskih spremenljivkah in dejavnikih tveganja. Za namen raziskave so bili prirejeni Test zasvojenosti z internetom (IAT), kratka oblika Lestvice motnje uporabe interneta (IDS9-SF), kratka oblika Lestvice motnje igranja internetnih videoiger (IGDS9-SF) in Vprašalnik o spoprijemanju s težavami za mladostnike (VSTM). Rezultati (validacije vprašalnikov in analiz podatkov), za katere pričakujemo da bodo (kot preliminarni) na voljo do kongresa, bodo služili kot podlaga za pripravo intervencij promocije zdravja, primarne, sekundarne in terciarne preventive ter obravnave.

Kaj pridobimo v podjetju, ko zaposlimo mladega s posebnimi potrebami?

Darja Potočnik Kodrun in Vid Zalar
CenterKontura d.o.o., e-mail: darja.kodrun@centerkontura.si

Projekt Prehod mladih je namenjen nudenju ustrezne strokovne pomoči mladim s posebnimi potrebami pri njihovem lažjem prehodu na trg dela. Njegov cilj je pridobivanje kompetenc, ki mlade s posebnimi potrebami približujejo trgu dela ter vzpostavitev enotne podporne mreže. V projekt, ki ga izvajamo Združenje izvajalcev zaposlitvene rehabilitacije v Republiki Sloveniji, bomo vključili 2100 mladih s posebnimi potrebami s področja celotne Slovenije. Populacija mladih je zelo raznolika – od tistih s fizičnimi ovirami, do tistih z lažjo in zmerno motnjo v duševnem razvoju, motnjo avtističnega spektra, čustveno-vedenjskimi motnjami, slepih in slabovidnih, gluhih in naglušnih, drugih psihiatričnih diagnoz ter različnih kognitivnih motenj zaradi poškodb in bolezni. Po zakonu o zaposlitveni rehabilitaciji in zaposlovanju invalidov lahko pridobijo status invalidne osebe in s tem njihova zaposlitev prinaša določene ugodnosti za delodajalce, o čemer odloča Invalidski sklad in jih tudi izplačuje. To spodbude so: nagrada za preseganje kvote, oprostitev plačila prispevkov za pokojninsko in invalidsko zavarovanje zaposlenih invalidov, subvencije plač invalidom, plačilo stroškov prilagoditev delovnega mesta in sredstev za delo ter plačilo stroškov storitev v podpornem zaposlovanju. Z zaposlitvijo mladih s posebnimi potrebami delodajalec sodeluje pri njihovem razvoju, poleg naštetih ugodnosti pa prinašajo v tim tudi nove ideje, potrpežljivost in bogatijo tim s svojo prisotnostjo. Predstavljene bodo številne uspešne zgodbe mladih s posebnimi potrebami, ki smo jim v okviru projekta pomagali pri lažjem prehodu na trg dela.

Mladi in motivi za vojaški poklic

Nataša Troha, Maja Krašovec in Nuša Gorenak
Ministrstvo za obrambo / Slovenska vojska,
e-mail: natasa75.troha@gmail.com

V Slovenski vojski smo izvedli obsežno raziskavo na reprezentativnem vzorcu slovenskih srednješolcev. Z raziskavo smo želeli raziskati, kakšne so značilnosti mladih in sicer v vrednotah, hobijih in interesnih tipih, katere so tiste značilnosti dela, ki so jim pomembne ter koliko poznajo različne možnosti sodelovanja s Slovensko vojski in kakšen je interes za delo v vojski. Vzorec je zajemal 10 % populacije slovenskih srednješolcev ($N = 7418$). Za potrebe raziskave smo izdelali vprašalnik, ki smo ga v slovenskih srednjih šolah aplicirali s pomočjo spletne aplikacije. Rezultati so pokazali, da pri četrtini mladih obstaja interes za delo v vojski na idejni ravni. Najbolj je vojska zanimiva fantom, dijakom poklicnih šol in v nižjih letnikih šolanja. Kar se tiče značilnosti mladih je raziskava pokazala, da so mladim najpomembnejše vrednote zdravje, zabava in družinsko življenje. Prevladujejo hobiji povezani z računalniki in TV, športom, umetnostjo in druženje. Med interesnimi tipi se najbolj prepoznajo v realističnem interesnem tipu. Kot najpomembnejši poklicni motivi so se izkazali tisti, ki so povezani s plačo, dobrimi medosebnimi odnosi in usklajenostjo družinskega življenja s

službo. Rezultati raziskave so Slovenski vojski v pomoč pri načrtovanju in izboljšanju promocijskih aktivnosti, pomagajo lahko pri načrtovanju organizacijskih ukrepov, s katerimi bi se organizacija približala mladim in postala za njih privlačen in konkurenčen delodajalec.

Inkluzivno izobraževanje: Izgubljene generacije za dobrobit prihodnosti?

Bor Sojar Voglar
Prva gimnazija Maribor; Filozofska fakulteta Univerze v Mariboru; AMEU Akademija za ples; Konservatorij za glasbo in balet Maribor, e-mail: bor.sojar-voglar@prva-gimnazija.org

V težnji po enakopravnosti vseh ljudi v družbi ter spodbujanju možnosti, da se lahko vsi ljudje v njej udeležujejo z vsemi svojimi sposobnostmi, se v razvitem svetu vse bolj kaže tendenca k vključevanju invalidnih oseb v splošno družbeno življenje. V razpravi se osredotočimo na začetne izkušnje integracije otrok s posebnimi potrebami v osnovne in srednje šole. V Sloveniji je bilo moč opaziti močan porast otrok s posebnimi potrebami, ki so bili brez ustrezne priprave šole, učiteljev in/ali sošolcev vključeni v redno osnovno šolo, o čemer poročajo pedagoški teoretiki ter ravnatelji in učitelji osnovnih šol. Pojav opisujejo s terminom "tiha" oziroma "divja" integracija. Preko pregleda praks, ki sledijo različnim etičnim diskurzom integracije in inkluzije, praktičnih izkušenj različnih šol in gibalno oviranih učencev ter osebnih izkušenj pri umetniškem delu z gibalno oviranimi učenci, dijaki in študenti, podajamo kritično mišljenje o inkluziji otrok s posebnimi potrebami v rednem izobraževanju, saj opažamo, da so v razredu pogosto zavrtnjeni ali prezrti. Na podlagi opažanj, da so izkušnje tistih gibalno oviranih otrok, ki so bili inkluzivno vključeni v redno izobraževanje in tistih, ki so se izobraževali na Zavodu za usposabljanje invalidne mladine, zelo različne zaključujemo, da je inkluzija v izobraževanju plemenito dejanje, ki ima za družbo pomembne pozitivne učinke, a za seboj potegne tudi veliko negativnih posledic, ki jih na koncu nosijo invalidi sami.

Preventivno psihološka dejavnost varovanja zdravja: Povezanost perceptivno-motoričnih sposobnosti v stresnem okolju in osebnostnih značilnosti

Matej Čeh in Marija Molan
Inštitut za medicino dela, prometa in športa, Univerzitetni klinični center Ljubljana, e-mail: matej.ceh@kclj.si

Z namenom minimiziranja tveganj, da bi oseba s svojim vedenjem ogrožala sebe, druge in/ali okolje, psihološka dejavnost na področju preventivnega varovanja zdravja ugotavlja zmožnost posameznika za varno opravljanje določene aktivnosti. Pri preučevanju perceptivno-motoričnih sposobnosti, posebej na področju preučevanja inhibicije nas zanimajo motnje v odzivanju, sposobnost zaznavanja dražljajev, kontinuiranega odzivanja idr. Dajejo nam informacije o sposobnosti inhibicije dominantnih odzivov preko izvajanja diskretnih nalog, ki zahtevajo aktivnost motorične funkcije. V študiji smo preučevali ali obstaja povezava med perceptivno-motoričnim dosežkom

v stresnem okolju in osebnostnimi značilnostmi testiranih. Zanima nas ali dobljeni podatki o sposobnosti kontinuiranega motoričnega odzivanja pod časovnim pritiskom, kažejo značilnost perceptivno-motoričnih profilov oz. skupin in kakšna je povezanost z osebnostnimi značilnostmi. Ali lahko s pomočjo osebnostnih značilnosti sklepamo na motorične značilnosti in vedenje oseb v stresnem okolju oz. v situacijah, ko so izpostavljene večjim obremenitvam? V ta namen smo izvedli preizkušnjo angl. Determination test (DT-S1) platforme Vienna Test System, ki zahteva kontinuirano motorično odzivanje na adaptivno prikazovanje vizualnih in slušnih dražljajev. Za potrebe ocen osebnostnih značilnosti smo uporabili vprašalnik EPQ-R po osebnostni teoriji Hansa J. Eysencka ter vprašalnik PIE po večdimenzionalnem modelu emocij R. Plutchika. Za zagotavljanje ustrezne stopnje varnosti predvsem v okoljih, kjer obstajajo večja tveganja in so zahtevani specifični varnostni vedenjski vzorci je pomembna uporaba psihodiagnostičnih postopkov, ki omogočajo celovito oceno funkcioniranja osebe. Preventivna psihološka dejavnost doprinaša k vzpostavitvi varnega in zdravega okolja tako za posameznika kot skupino in predvidevanje ter minimizacijo tveganj.

Projekt Prehod mladih s posebnimi potrebami na trg dela kot dodana vrednost karierni orientaciji šolske svetovalne službe

Mojca Arh, Darja Potočnik Kodrun, Maja Zovko Stele, Tatjana Dolinšek in Karl Destovnik
Združenje izvajalcev zaposlitvene rehabilitacije Slovenija,
e-mail: mojca.arh@prehodmladih.si

Za mlade je prehod s področja izobraževanja na trg dela razvojna naloga, ki pa je pogostokrat precej težavna. To je še toliko bolj zahtevna naloga za mlado osebo s posebnimi potrebami. Stanje na področju zaposlovanja mladih s posebnimi potrebami kaže, da jih velika večina po končanem šolanju ostane doma, nekateri se prijavijo na Zavod RS za zaposlovanje, mogoče se vključijo v proces zaposlitvene rehabilitacije, le redki se zaposlijo. Med brezposelnostjo izgubijo temeljne sposobnosti zaposljivosti, npr. strokovno znanje, učne in delovne navade, večšine mreženja, komunikacijske veščine. V projektu Prehod mladih razvijamo pristop pomoči mladim s posebnimi potrebami na prehodu iz enega nivoja šolanja na drugega in nato na trg dela. V večini primerov dostopamo do njih preko šolskih svetovalnih služb, ki vidijo naš doprinos v možnosti takojšnje, celovite, timske in individualizirane obravnave z namenom opolnomočenja in učenja večšin prehoda cele družine. Predvsem poudarjajo, da je pomembno izkustveno spoznavanje poklicev in pridobivanje različnih izkušenj, ki nam pomagajo pri kariernih odločitvah. Mladi s posebnimi potrebami zaradi določenih omejitev ne morejo vedno opravljati poklica, za katerega imajo sposobnosti in interes, zato je že pred vstopom na sekundarno oz. terciarno izobraževanje smiselno preveriti zmožnost opravljanja določenega poklica in možnosti prilagajanja delovnega mesta specifičnim potrebam. Poleg delovnih preizkusov, usposabljanj na konkretnem delovnem mestu, pomagajo tudi pri prilagajanju na novo šolsko okolje in urejanju morebitnih prepisov. Prehod mladih izvajajo

izvajalci zaposlitvene rehabilitacije po vsej Sloveniji, ki s svojimi multidisciplinarnimi timi dobro poznajo trg dela in imajo razvito široko mrežo delodajalcev, zato so pri karierni orientaciji (mladih s posebnimi potrebami) velika dodana vrednost aktivnostim šolske svetovalne službe.

Preprečevanje in obravnava medvrstniškega nasilja v osnovni šoli - perspektiva šolske psihologinje

Melita Zagorc Vegelj
Osnovna šola Leskovec pri Krškem,
e-mail: melita.vegelj@gmail.com

V osnovnih šolah se pojavlja medvrstniško nasilje. V primerjavi s stanjem pred leti, je v zadnjem času opaziti velik porast spletnega nasilja. V prispevku bo predstavljeno delovanje šolske svetovalne delavke, psihologinje, z namenom preprečevanja in zmanjševanja nasilja med učenci. Preventivno delovanje se nanaša na senzibilizacijo in usposabljanje zaposlenih na šoli, delo z učenci in s starši. Izvaja se v obliki izobraževanj za zaposlene, dni dejavnosti, razrednih ur, delavnic za učence in starše, sooblikovanjem kulture in klime na šoli, posredovanju pri reševanju konfliktov med učenci. Pomembno vlogo v preventivnem delovanju predstavljajo delavnice CAP programa, ki poudarjajo odločno in samozavestno reagiranje in vlogo očividcev, ki imajo največjo moč, ko se nasilje dogaja. Po razkritju medvrstniškega nasilja učenci ostajajo na šoli in šolska svetovalna služba ima svojo vlogo tudi v nadaljnjih obravnavah vseh vključenih.

Predstavitve rezultatov in implikacij šolske raziskave o medvrstniškem nasilju

Ajda Erjavec Bartolj
Gimnazija Vič, e-mail: ajda.erjavec-bartolj@gimvic.org

V šolskem prostoru postaja vprašanje obvladovanja nasilja vedno bolj aktualno, saj se pojavljajo različne oblike tega. Na gimnazijah se relativno redko srečujemo s posredovanjem v situacijah fizičnega nasilja, vedno več pa je bolj subtilnih oblik, ki jih pogosto tudi strokovni delavci (pre)pozno prepoznajo kot nasilje (npr. izločanje). Da bi evalvirali situacijo v zvezi z medvrstniškim nasiljem na šoli, ki je specifična tudi zaradi visokega deleža nadarjenih dijakov, smo izvedli anketiranje na to temo v treh oddelkih prvega in treh oddelkih tretjega letnika. Sodelovalo je 97 dijakinj in 71 dijakov, starih od 15 do 18 let. Zanimalo nas je, kaj dijaki ocenjujejo kot nasilje in kakšno resnost pripisujejo posameznim oblikam nasilja ter kako pogosto se v zadnjih šestih mesecih znašli v vlogi vršilca, priče ali žrtve nasilja. Povprašali smo jih tudi po njihovih izkušnjah z različnimi načini reševanja nasilja v šoli in njihovem mnenju o ustreznih pristopih in učinkovitih ukrepih. Preučili smo razlike med spoloma in med generacijama, rezultate pa smo primerjali tudi z obstoječimi nacionalnimi raziskavami. Rezultati kažejo, da so bili dijaki - po lastni oceni, v gimnaziji izpostavljeni v bistveno manjši meri medvrstniškega nasilja kot v osnovni šoli. Dekleta so v povprečju vse oblike nasilja ocenile kot bolj resne od fantov, medtem ko so ti nasilje (v vseh vlogah)

doživljali pogosteje od deklet. Dijaki kot najbolj primerne (in učinkovite) ocenjujejo intervencije s strani razrednika ali svetovalne službe. Zbrane podatke je mogoče uporabiti za nadaljnji razmislek pedagoškega kolektiva v smeri razvoja preventivnega dela.

Stališča otrok in mladostnikov, študentov ter strokovnih delavcev v VIZ v zvezi z inkluzivnim poučevanjem in kulturno raznolikostjo

Katarina Kocbek, Mateja Štirn in Anja Podlessek
ISA institut - Institut za psihološko svetovanje in izobraževalno razvojne projekte, e-mail: kocbekk@gmail.com

Pozitivna stališča otrok in odraslih ter podporno in vključujoče okolje lahko pomembno prispevajo k bolj uspešni integraciji otrok priseljencev v slovenske vrtnice in šole. V okviru evalvacije Predloga programa dela z otroki priseljenci za področje predšolske vzgoje, osnovnošolskega in srednješolskega izobraževanja, ki smo jo v letih 2018-2019 izvajali v okviru projekta Izzivi medkulturnega sobivanja, smo pri strokovnih delavcih v VIZ ($N = 486$), otrocih in mladostnikih v OŠ in SŠ ($N = 706$) in pri študentih različnih smeri študija ($N = 366$) preverjali stališča v zvezi z inkluzivnim poučevanjem in kulturno raznolikostjo. Zaposleni v SŠ so poročali o bolj negativnih stališčih do otrok priseljencev in manj pozitivnih stališčih do kulturne raznolikosti kot zaposleni v vrtcu in OŠ ($\chi^2(2) = 22,03, p < ,001$; vrtec, OŠ < SŠ). V skupini otrok in mladostnikov rezultati kažejo, da so predvsem otroci drugega triletja, v primerjavi z učenci tretjega triletja in dijaki srednjih šol, bolj naklonjeni vključevanju otrok priseljencev v šole, obenem pa tudi bolj pozitivno ocenjujejo trenutno stanje v razredu (kot je nudenje pomoči novo priseljenim otrokom, sprejemanje otrok priseljencev, pozitivna klima v razredu). Rezultati tudi kažejo, da je bil v razredih, kjer so bila stališča učencev in dijakov na splošno bolj pozitivna, sociometrični položaj otrok priseljencev bolj ugoden in njihov občutek pripadnosti večji. Slednji pa ni pomemben samo za subjektivno dobro počutje otrok, temveč je med drugim povezan tudi z boljšo akademsko uspešnostjo. Rezultati kažejo, da je za zagotavljanje uspešne vključenosti otrok priseljencev v vrtnice in šole tako pri vzgojiteljih in učiteljih kot tudi pri otrocih in mladostnikih potrebno pomemben del pozornosti nameniti še bolj sistematičnemu razvijanju pozitivnih in spreminjanju negativnih stališč do kulturne raznolikosti. Pri tem imamo psihologi pomembno vlogo.

Ali bi Kajn ubil Ablo, če bi bil po poklicu psiholog?

Metoda Maj
CSD OSV - Enota Litija, e-mail: metoda.maj@gmail.com

Ko sem imela pred leti o Kajnu in Ablu plenarno predavanje na Bregantovih dnevih, sem se spraševala, ali bi Kajn ubil Ablo, če bi imel psihoterapevta. Pri iskanju odgovora na to vprašanje sem naredila analizo uboja, se vživljala v Kajnova čustva in se jezila na Boga, ker ni nevtraliziral Kajnovih zavisti ali kako drugače zaustavil agresivnih impulzov. Takratno pustolovsko razmišljanje sem z vidika popularnosti

psihoterapije zaključila dokaj pesimistično, saj nisem našla potrditve, da bi lahko psihoterapija preprečila uboj, tako močan je namreč Kajn in po njegovem preživetju se je po svetu razmnožilo veliko njegovih potomcev. V sedanjem prispevku ne bom prvega bratomora v zgodovini človeštva obravnavala iz religioznega, psihoanalitičnega ali etičnega vidika, kakor tudi ne bom ugibala o moči psihoterapije, ampak bom pristopila sodobno, torej v duhu empirične psihologije in poiskala odgovore udeležencev raziskave na vprašanja: 1. Ali bi Kajn ubil Ablo, če bi bil (Kajn) po poklicu psiholog?, 2. Ali bi psiholog Kajn ubil Ablo, če bi bil tudi Abel psiholog?, 3. Kaj lahko zaustavi psihologa Kajna, da ne bi več ubijal in da bi začel z Ablom sodelovati?. Raziskovanje prinaša soočanje z lastno tesnobo zaradi nesprijaznjenosti z destruktivnim delom človekove narave, hkrati pa iskanje rešitev za ogroženega Ablo. Zanimajo me stališča in verjetja nas samih – psihologov. Ker želim že v izhodišču povečati možnosti za ugoden izid, me zanimajo stališča mladih, ki morda še ne verjamejo hipotezi, da lahko ubija celo psiholog, in pa starejših, katerih modrost lahko morda ponudi rešitev za lepši jutri.

Osebe, vključene v probacijo ter njihovo duševno zdravje

Melita Zver
Uprava za probacijo, e-mail: melita.zver-makovec@gov.si

Uprava za probacijo, organ v sestavi Ministrstva za pravosodje, je začel delovati aprila 2018. Probacijska služba je pristojna za izvrševanje kazenskih sankcij v skupnosti. Osebam, vključenim v probacijo po kazenskem zakoniku, nudi pomoč pri identifikaciji vzrokov, ki so vplivali na storitev kaznivega dejanja, pri njihovem odpravljanju, pomoč pri razreševanju osebnih stisk in težav, pri urejanju življenjskih okoliščin in vzpostavljanju sprejemljivejših oblik vedenja. Strokovna obravnava lahko vključuje tudi spremljanje vedenja oseb v različnih življenjskih okoljih, z namenom prepoznavanja in reguliranja tistih oblik vedenja, ki ovirajo uspešno vključevanje v družbo. Osebe, vključene v probacijo, imajo lahko tudi različne težave v duševnem zdravju, kot je odvisnost od različnih psihoaktivnih snovi, različne duševne bolezni, osebne motnje, v zadnjem času pa je opazen tudi porast dvojnih ali več sočasnih diagnoz; vključene pa so tudi osebe, ki so imele ali imajo samomorilne tendence, ali so v preteklosti poskušale storiti samomor. V prispevku prikazujemo pregled prevalence posameznih težav v duševnem zdravju in strokovno delo z njimi. Prispevek tudi strokovno osvetljuje potrebne kompetence zaposlenih, ki so zaposleni na Upravi za probacijo.

Nasilje, spolno nasilje ter obravnava oseb vključenih v probacijo

Melita Zver
Uprava za probacijo, e-mail: melita.zver-makovec@gov.si

Probacijska služba (Uprava za probacijo – UPRO) je pristojna za izvrševanje kazenskih sankcij v skupnosti in je alternativa kazni zapora. Je organ v sestavi Ministrstva za pravosodje.

Delovati je začela aprila 2018. Eden od razlogov uvedbe UPRO je bil dvig kvalitete izvrševanja skupnostnih sankcij, hkrati pa tudi zmanjševanje kratkotrajnih zapornih kazni in s tem razbremenitev zaporskega sistema. Med drugim je namenjena vzpostavitvi strokovne obravnave na višjem nivoju. Probacijske naloge pogojne odpusta z varstvenim nadzorstvom ali pogojne obsodbe z varstvenim nadzorstvom zahtevajo poglobljeno znanje in specifične kompetence, nenazadnje pa tudi izkušnje z delom s to specifično populacijo, posebej poznavanje njihovih kriminogenih potreb. Velik delež obravnavanih oseb, pri katerih se izvršuje probacijska naloga varstvenega nadzorstva s specifičnim navodilom, spada med posameznike, ki so storili kaznivo dejanje z elementi nasilja. Med kazniva dejanja z elementi nasilja, spadajo tudi kazniva dejanja zoper spolno nedotakljivost, kjer izrečena zaporna kazen ni višja od dveh let. V okviru UPRO skušamo vzpostaviti specialno obravnavo, posebej usmerjeno na delo s storilci spolno kaznivih dejanj. Zaradi tega smo ustanovili tudi intervizijsko skupino, dodatno pa se izobražujemo tudi izven službe za probacijo. Poseben namen je pridobiti dodatna znanja in orodja, ki so potrebna za oceno dejavnikov tveganja ter zmanjšanje recidivizma ter povratništva. Prispevek posreduje statistično analizo (prevalenco) ter analizo potreb, ki jih potrebujejo omenjene osebe vključene v probacijo, prav tako pa predstavlja specifične oblike dela.

Povezanost izvršilnih funkcij, metakognicije in samoregulacije

Simona Tancig

Pedagoška fakulteta, Univerza v Ljubljani; Univerza Sigmunda Freuda v Ljubljani, e-mail: simona.tancig@guest.arnes.si

S širše perspektive igrajo metakognicija in izvršilne funkcije pomembno vlogo v modelih samoregulacije in samoregulativnega vedenja. Samoregulacija je bila sprva obravnavana v okviru različnih psiholoških disciplin – socialne psihologije, psihologije osebnosti kot tudi kognitivne psihologije. Novejše študije zagovarjajo njihovo večjo medsebojno komunikacijo in tako prispevajo k boljši razjasnitvi povezanosti omenjenih konceptov. Samoregulativni okviri pojmujejo izvršilne funkcije kot sredstvo, ki omogoča samoregulacijo v različnih situacijah – izvršilne funkcije »služijo« samoregulaciji. Psihološke raziskave dokazujejo, da trening izvršilnih funkcij (npr. inhibicije, delovnega spomina) lahko izboljša samoregulacijo. V zadnjih letih vedno bolj v ospredje stopajo poskusi empirično pojasniti povezave omenjenih konceptov. Raziskave kažejo pomembne povezave med izvršilnimi funkcijami, metakognicijo in samoregulacijo (Garner, 2009). V novejših raziskavah so odkrili pomembno vlogo metakognicije v odnosu med izvršilnimi funkcijami in samoregulacijo (Effeney, Carroll in Bahr, 2013). Avtor je s sodelavci odkril, da metakognicija zaseda konceptualni prostor med izvršilnimi funkcijami in samoregulacijo – je neke vrste mediator med obema. To delo in delo Garnerja (2009) kaže na pomembno vlogo metakognicije in metakognitivnih procesov v relaciji med izvršilnimi funkcijami in samoregulacijo. Pomembne so tudi ugotovitve glede nevropsihološke osnove izvršilnih funkcij kot tudi metakognicije. Kljub številnim raziskavam

metakognicije doslej ni bila omenjana in upoštevana njena nevrofiziološka in nevroanatomska osnova. Najnovejše raziskave gredo v smeri oblikovanja združujočega okvira kognitivne samoregulacije, ki integrira izvršilne funkcije in metakognicijo in tako prispeva k boljšemu razumevanju razvoja samoregulacije.

Kompleksnost izvorov in pristopov k motnjam vedenja otrok in mladostnikov, ki se odražajo v nasilnem vedenju

Tomaž Vec

Pedagoška fakulteta, Univerza v Ljubljani,
e-mail: tomaz.vec@pef.uni-lj.si

Tako izvore in pojavne oblike vedenjskih težav in motenj otrok in mladostnikov kot pristope k obravnavi te problematike lahko povezujemo s številnimi dejavniki, od družinskih, individualnih, socialnih, skupinsko-dinamičnih do oblik vedenja razreda in kulture institucije. V prispevku nameravam predstaviti nekaj slovenskih in tujih raziskav tega področja, zlasti pojave hujših oblik nasilnega vedenja. Podrobneje se bomo ustavili pri novejših, zlasti sistemsko-teoretičnih spoznanjih, ki v ospredje postavljajo (ne)funkcionalnost v zadovoljevanju osnovnih potreb otroka/mladostnika v interakciji z okoljem, ne pa toliko same (vedenjske) simptomatike, kar je bila praksa v preteklosti. Osredotočili se bomo na težave in motnje v zadovoljevanju potreb na pomembnih področjih življenja v otroštvu, ki se kasneje lahko odražajo tako v nasilju kot v čustvenih odzivih in socialnem delovanju otroka/mladostnika. Predstavljeno bo, kako nefunkcionalne zgodnje interakcije, vzgojni stili ali celo patologija vplivajo na moten čustven razvoj in na oblikovanje specifičnih osebnostnih struktur, v čem bi morali biti naši pristopi (glede na te strukture) tudi diferencirani, specifični ter kateri so dejavniki prognostične ocene oblikovanja motenj vedenja pri otrocih in mladostnikih.

Prevention of youth dating violence in Zadar County: A project collaboration between the County Institute of Public Health and the Department of Psychology at the University of Zadar

Vera Čubela Adorić, Dora Srdelić Ljubičić in Jelena Zubčić
Department of Psychology, University of Zadar, Croatia,
e-mail: vcubela@unizd.hr

In 2018 the Division for Mental Health of the Zadar County Institute of Public Health started a prevention program within the project „Mental health for everyone“ that is focused on the prevention of physical, psychological, and sexual violence in youth dating relationships. The program is implemented in collaboration with the Department of Psychology, University of Zadar, and funded by the Croatian Ministry of Health. The program aims are to draw attention to the problem of youth dating violence and advocate for a better prevention on the local level, to raise awareness about the dating violence and healthy relationships among high school students, and to

increase competencies of the Institute's mental health workers and the local school psychologists in effective prevention of the youth dating violence. This presentation will provide an overview of two main activities in the first project year: (a) a two-module curriculum designed for psychologists working at the Institute's youth counselling units and the secondary schools around the Zadar County and (b) an interactive classroom curriculum of four 45-minute sessions designed for high school students, which is taught by trained educators. Both activities focus on violence forms, risk and protecting factors, and the skills that are needed to form and maintain a healthy relationship. The outcomes include a rising awareness of one's own exposure and/or use of violence as well as of the willingness to ask and provide assistance and support to both victims and perpetrators. As evidenced in the feedback from the participants, both types of activities in the program are perceived as informative, interesting, and well designed for actual use in the settings outside the curriculum.

Prilagoditvene spretnosti in duševno zdravje otrok in mladostnikov z živčno-mišičnimi boleznimi

David Gosar, Petra Lešnik Musek, Lejla Košmrlj, Vesna Krkoč in Tamara Meško
 Pediatrična klinika, KO za otroško, mladostniško in razvojno nevrologijo, Univerzitetni klinični center Ljubljana,
 e-mail: david.gosar@kclj.si

Živčno-mišične bolezni (ŽMB) so raznolike genetske bolezni, katerih skupna značilnost je postopno propadanje mišic, kar je pogosto razlog različnih življenjskih omejitev ter nižje kakovosti življenja. Nekatere izmed ŽMB kot so Duchennova (DMD) in Beckerjeva mišična distrofija (BMD) ter miotonična distrofija (DM) prizadenejo tudi druge organske sisteme, vključno s centralnim živčevjem, kar ima za posledico prizadetost spoznavnih sposobnosti ter povečano tveganje za razvoj duševnih motenj. V naši raziskavi smo pri 50-ih otrocih in mladostnikih z različnimi ŽMB zbrali podatke o prilagoditvenih spretnostih ter psihopatološki simptomatiki, da bi bolje razumeli kakšne oblike psihološke podpore potrebujejo. Njihove rezultate na vprašalniku za starše ABAS-III smo primerjali z normativno skupino 248 otrok, ki so jim bili primerljivi po starosti, spolu in izobrazbi mater, rezultate vprašalnika ASEBA pa s skupino 50 otrok in mladostnikov. Skladno s tujo literaturo smo ugotovili, da so bili najbolj prizadeti otroci z DM, ki so imeli v povprečju za 1.5 SD nižje rezultate na področjih konceptualnih, socialnih in praktičnih spretnosti kot zdravi otroci. Slabše prilagoditvene spretnosti na vseh treh področjih so starši opisali tudi pri otrocih z DMD, a je bila stopnja prizadetosti na področju konceptualnih spretnosti pri njih manjša (1.0 SD pod povprečjem). Pri pacientih s SMA smo ugotovili, da so na področju konceptualnih in socialnih spretnosti primerljivi vrstnikom, podobni vrstnikom z ŽMB pa so bili po manjših praktičnih spretnostih. Na področju duševnega zdravja smo zabeležili povečano raven težav na področju socialnih odnosov pri pacientih z DM in BMD, kar sovpadajo z večjo

pojavnostjo motenj avtističnega spektra pri teh skupinah. Naša raziskava nudi iztočnice za delo s pacienti z ŽMB ter klinično relevantne dokaze za veljavnost slovenskih različnih vprašalnikov ABAS-III in ASEBA.

Agresivnost in nasilje pri neposrednem delu z mladostniki in otroki iz vzgojnega zavoda

Uroš Bertonec
 Vzgojni zavod Planina, e-mail: uros_bertonec@yahoo.com

V Vzgojnem zavodu Planina delamo z mladostniki in otroki, ki so nameščeni v zavod. Namestitve so po navadi zadnja in pozna rešitev za težave, ki se skozi leta pojavljajo pri mladostnikih in otrocih. Iz tega razloga je populacija po duševni problematiki kompleksna. Veliko varovancev ima v preteklosti hospitalizacijo na psihiatričnem oddelku, komorbidnost motenj je pogosta, prav tako mešane slike v motnjah samih. Nameščeni imajo večinoma lažjo motnjo v duševnem razvoju, slab SES in so tudi gensko obremenjeni, pogosta so rizična vedenja, obenem pa imajo lahko tudi asocijalne poteze, po novih kriterijih je sicer tudi več mladostnikov z osebnostnimi motnjami. Pri svojem neposrednem delu kot vzgojitelji in kot psihoterapevti se srečujemo z različnimi manifestacijami agresije in nasilja. Kot strokovni delavci moramo biti pripravljene na agresijo in znati vzpostaviti ponovno ravnotežje in meje, da smo torej osebnostno čvrsti, prav tako pa v dobrem odnosu z mladostniki. Iz razvojno analitičnega vidika so varovanci globoko odvisni ali kontraodvisni z veliko neneutralizirane agresije, prav tako ne-varno navezani. Kontrola impulzov in regulacija afektov je šibka, kar posledično vodi v visoko število izbruhov (acting-out) z agresivno naravo. Agresija je pri našem delu vseprisotna in vsakodnevna v vseh oblikah. Ob vsakodnevnih izkušnjah agresivnega vedenja nad zaposlenimi, medvrstniškimi ter avtoagresivnim vedenjem lahko pri naši populaciji povzamemo sprožilce nasilja in agresije v največji meri v kontekstu lastnosti, odnosov in okoliščin. Predstavljene bodo ideje in izkušnje, kaj lahko delamo preventivno individualno z mladostnikom in otrokom, kaj so uspešne intervencije in kaj je ustrezna postvencija po nasilnem ali agresivnem dogodku.

Afektivni učinki branja novic

Timotej Glavač, Nejc Plohl in Bojan Musil
 Oddelek za psihologijo, Filozofska fakulteta, Univerza v Mariboru,
 e-mail: timotej.glavac@gmail.com

Nikakršna novica ni, da so mediji pogosto pristranski pri prikazovanju negativnih informacij. Katastrofe, trpljenje in nasilje so teme, ki so že dolgo nekaj povsem vsakdanjega v poročanju različnih oblik medijskih platform, v zadnjem času pa smo lahko pričali še dodatnemu porastu senzacionalističnega poročanja negativnih novic. Pretekle raziskave so pokazale, da ima izpostavljenost tovrstnim novicam lahko neugodne učinke na psihološko dobrobit posameznikov. V pričujoči raziskavi smo želeli preverjati splošne učinke branja novic,

pa tudi morebitne razlike v učinkih, ki bi jih na izpostavljene udeležence lahko imelo senzacionalistično poročanje (rumeni mediji) v primerjavi z resnim poročanjem (nerumeni mediji). Udeleženci v raziskavi so rešili spletno anketo, ki je vključevala prednostno vrednotenje (angl. *priming*) s posnetki zaslona dnevnih novic, objavljenih na spletnih straneh izbranih medijev. Udeleženci so bili naključno razporejeni v eno od treh skupin: kontrolno skupino, skupino z rumenim medijem in skupino z resnim medijem, prednostnemu vrednotenju s posnetki pa je sledil polstrukturiran projekcijski test nedokončanih stavkov. Pretekle raziskave so pokazale povezanost nižjih ravni samopodobe s povišano mero občutka doživljanja zadovoljstva ob težavah drugih (nem. *Schadenfreude*). Udeleženci so zato dodatno izpolnili mero samospoštovanja, ob tem pa smo uporabili še lestvico anksioznosti, depresije in stresa ter lestvico splošnih navad, povezanih z izpostavljenostjo novicam. Ocenili smo, ali so razlike v samopodobi in merah stresa, anksioznosti in depresije na kakršenkoli način povezane s splošnimi navadami v zvezi z izpostavljenostjo medijem, pa tudi, ali te spremenljivke igrajo pomembno vlogo v eksperimentalnem delu raziskave. Raziskava prispeva k literaturi o morebitnih neugodnih učinkih, ki jih imajo negativne novice na našo psihološko dobrobit.

Posterji / Posters

Razvojna govorno-jezikovna motnja v adolescenci

Jasna Božič in Herta Filipič Stijanovič
Svetovalni center za otroke, mladostnike in starše Ljubljana,
e-mail: jasna.bozic@scoms-lj.si

Razvojna govorno-jezikovna motnja je jezikovna težava, ki je ni povzročil znani nevrološki, senzorni, intelektualni ali čustveni primanjkljaj. Praviloma obstajajo neskladja med besednimi in nebesednimi sposobnostmi, pri čemer so nebesedne sposobnosti pomembno višje od besednih. To je pomemben in dolgotrajen primanjkljaj v jezikovnih sposobnostih, ki ovira socialno komunikacijo in vključevanje ter neugodno vpliva na učno napredovanje in izobraževanje. Otroci z razvojno govorno-jezikovno motnjo v šolskem obdobju ne dohitijo svojih vrstnikov brez jezikovnih težav. Z odraščanjem motnja ne izgine, primanjkljaji vztrajajo nekje do adolescence. Pripisujejo se težavam na področju procesiranja informacij (delovnemu spominu, fonološkemu in slušnemu procesiranju), ki vplivajo na učenje jezika. Pri določeni skupini teh otrok simptomi vztrajajo tudi v obdobju adolescence in kasneje, kar je lahko povezano z drugimi obremenjujočimi dejavniki v okolju (povišane socialne in čustvene obremenitve pri višji starosti), ter se odraža v z drugačnih simptomih, ki so lahko povezani tako z vedenjskim in socialnim prilagajanjem kot s pervazivnimi psihiatričnimi motnjami. V Svetovalnem centru diagnosticiramo razvojno govorno-jezikovno motnjo tudi pri adolescentih, pri katerih ta težava ni bila ugotovljena v mlajši starosti. Cilj pilotne raziskave je prepoznati dejavnike, ki prispevajo k neprepoznavanju te motnje v predšolskem in osnovnošolskem obdobju.

Spolnost nosečnic v povezavi s strahom pred poškodbo otroka

Iris Kračun in Vislava Globevnik Velikonja
Univerzitetna psihiatrična klinika Ljubljana,
e-mail: iris.kracun@psih-klinika.si

V raziskavi nas je zanimalo, v kolikšni meri je pri nosečnicah prisoten strah, da bi s spolnimi odnosi v času nosečnosti škodoval otroku ter kako je ta strah povezan z različnimi vidiki spolnosti pri ženski ter drugimi dejavniki, kot so zadovoljstvo s partnerskim odnosom, splošno počutje, telesna samopodoba in stališča do spolnosti. Preverjali smo, kako se strah razlikuje glede na vire informacij o spolnosti v času nosečnosti. V raziskavo smo vključili 200 nosečnic (prvorodnic) v drugem ali tretjem tromesečju, ki so obiskovale tečaj priprave na porod v Šoli za starše na Ginekološki kliniki v Ljubljani in jim v preverjanem obdobju ni bila odsvetovana spolnost s strani zdravnika. Udeleženske so rešile anonimni vprašalnik. Polovica nosečnic je poročala, da jih ni strah, da bi med spolnimi odnosi poškodoval otroka, dobre tretjine pa ni skrbelo, da bi povzročili prezgodnji porod. Med skupino, ki je o spolnosti v času nosečnosti govorila s svojim zdravnikom,

in tisto, ki ni, ni bilo razlik v poročanem strahu, višji strah pa je bil prisoten pri skupini, ki je o spolnosti govorila s svojo mamo, v primerjavi s skupino, ki ni. Ugotavljali smo šibke korelacije strahu z večino vidikov spolnosti ter drugimi dejavniki, predvsem pa s stališči do spolnosti.

Agresivno vedenje učencev do živali

Katja Bobnar, Mojca Juriševič in Gregor Torkar
Veterinarska ambulanta Buba d.o.o.,
e-mail: katka.kathy@gmail.com

Agresivno vedenje ljudi do živali ima pestro etiologijo – lahko je posledica negativnih čustev do živali, radovednosti, potrebe po raziskovanju, zabavi, moči, pa tudi vrstniških pritiskov, družinskega nasilja in vrste drugih dejavnikov. Raziskave kažejo, da nasilje do živali velikokrat preraste tudi v nasilje do ljudi. Namen te raziskave je bil zato ugotoviti, kakšne so izkušnje učencev in učiteljev z agresivnim vedenjem do živali, ter kako učitelji obravnavajo to problematiko pri pouku. V raziskavi so sodelovali učenci zadnjega triletja ($N = 342$) in učitelji ($N = 55$) iz šestih dolenjskih osnovnih šol, ki so za namen raziskave izpolnili vprašalnik kombiniranega tipa. Pridobljene številčne podatke smo deskriptivno obdelali, proste odgovore učencev pa smo vsebinsko analizirali po metodi odprtega kodiranja. Rezultati so pokazali, da ima večina učencev zelo rada živali ter nima izkušenj z neprimernim odnosom do živali oziroma mučenja živali pri svojih vrstnikih in starših ne opaža. Učenci, ki so poročali o lastnem agresivnem vedenju do živali (16 %), so se največkrat znesli nad žuželkami ($f = 50$) in sesalci ($f = 27$). 6,5 % anketiranih učencev je že opazovalo pobijanje mačjih mladičev v družinskem krogu. Izkazalo se je, da si učenci na splošno želijo pomagati živalim, kadar opazijo, da se kdo do njih vede neprimerno. Po drugi strani so učitelji poročali, da pri učencih ne opažajo agresivnega vedenja do živali, a občasno slišijo različne zgodbe učencev o mučenju živali, najpogosteje mačk ($f = 21$). V teh primerih se z učenci pogovorijo, občasno v pogovore vključijo tudi starše teh učencev. Dve tretjini anketiranih učiteljev poroča, da v pouk vključuje tematiko odnosa do živali, največkrat pri razredni uri in naravoslovnih predmetih, a meni, da bi teh vsebin v učnih načrtih lahko bilo več.

Posodobljeni Freiburški osebnostni vprašalnik – nova standardizacija

Dušica Boben, Marjeta Trstenjak in Nika Knez
Center za psihodiagnostična sredstva, d. o. o.,
e-mail: dusica.boben@center-pds.si

Freiburški osebnostni vprašalnik (FPI) psihologi v Sloveniji poznajo že od leta 1981 oz. 1984, ko so bile narejene preliminarne norme. Avtorji vprašalnika, Fahrenberg, Hampel in Selg, so vprašalnik revidirali in po združitvi Nemčij izvedli novo normalizacijo. V letu 2010 so že osmič

posodobili priročnik. Takrat smo se lotili prenove vprašalnika tudi v Sloveniji. Prenovljen vprašalnik ima 138 postavk, ki se združujejo v devet lestvic: Zadovoljstvo z življenjem, Socialna usmerjenost, Usmerjenost k dosežkom, zadržanost, Razdražljivost, Agresivnost, Obremenjenost, Telesne težave, Zaskrbljenost za zdravje. Deseta lestvica Odkritost, meri odkrito priznavanje majhnih slabosti in vsakdanjih kršitev pravil, dve sekundarni lestvici Ekstravertnost in Čustvenost pa se ujemata z Eysenkovima dimenzijama Ekstravertnost in Nevroticizem. Slovensko standardizacijo in normalizacijo smo naredili na vzorcu 1002 osebi, med katerimi je bilo 41 % moških. Zbiranje podatkov smo razdelili na dva dela. Skupina mladostnikov (53 % celotnega vzorca, stara od 14 do 20 let) je vprašalnik izpolnjevala v srednji šoli (skupinska izvedba), preostali odrasli, stari od 20 do 88 let, so izpolnjevali vprašalnik individualno. V prispevku bomo predstavili postopek standardizacije, zanesljivost, ki je bila izračunana s Cronbachovimi koeficienti alfa z intervali zaupanja osnovanimi na metodi ponovnega vzorčenja, rezultate faktorske analize, skladnost med slovenskimi in nemškimi faktorji, korelacije lestvic in analizo povezav med lestvico Odkritost in ostalimi lestvicami ter nekatere zanimive povezave s spolom, starostjo, izobrazbo in Vprašalnikom za oceno osebnosti na delovnem mestu (BIP).

Razumevanje vedenjskih težav učencev s pripomočkom SNAP-združen

Marjeta Trstenjak, Dušica Boben in Nika Knez
Center za psihodiagnostična sredstva, d. o. o.,
e-mail: marjeta.trstenjak@center-pds.si

Profil ocene posebnih potreb (angl. Special needs assessment profile – SNAP) je družina pripomočkov, ki obsega SNAP-Vedenje (SNAP-V) in SNAP-3. S SNAP-V zbiramo informacije, ki odražajo socialne, čustvene in vedenjske težave otroka ali mladostnika v starosti od 5 do 16 let, s SNAP-3 pa težave o specifičnih učnih težavah učencev. V prispevku bomo predstavili SNAP-V, kjer otrok sam, različni učitelji in starši ali skrbniki preko vprašalnikov poročajo o otrokovem odnosu do sebe, njegovih odnosih z vrstniki in odraslimi. Na ta način lahko razkrijemo šibkosti otroka ali mladostnika na področjih kot so anksioznost, jeza, depresivnost, iskanje pozornosti pri vrstnikih ali odraslih, kljubovanje, povzročanje bolečine drugim, pomanjkanje prijateljstev, pretirana odvisnost od odraslih in samopodoba oziroma samospoštovanje. Pomembna prednost SNAP-V je, da poleg odkrivanja dejavnikov, ki se odražajo v vedenju otroka, tudi informira. Specifična priporočila v obliki informativnih listov, ki jih lahko uporabimo za vsako težavo, vsebujejo zelo konkretne dejavnosti, s katerimi otroku oz. mladostniku pomagamo okrepiti samozavedanje, motivacijo, empatijo, socialne veščine in nadzorovanje čustev. SNAP-V je zasnovan tako, da bi lahko pri učencih ali dijakih pravočasno (zgodaj) pričeli z intervencijami in nato tudi ocenili učinkovitost ter spremljali napredek. V skladu s temo letošnjega kongresa se bomo pri predstavitvi osredotočili na vidike nasilja, ki jih vključuje SNAP-V: instrumentalna agresivnost in povzročanje bolečine odraslim in vrstnikom.

Nova izdaja vizualno-motoričnega testa Bender-geštalt II – predstavitev splošnega sistema vrednotenja

Marjeta Trstenjak, Nika Knez in Dušica Boben
Center za psihodiagnostična sredstva, d. o. o.,
e-mail: marjeta.trstenjak@center-pds.si

Vizualno-motorični test Bender-geštalt, druga izdaja (BG-II) meri sposobnost vizualno motorične integracije pri otrocih in odraslih, od 4. leta starosti do 85. in več. V prispevku bomo predstavili novosti prenovljene izdaje, ključne informacije slovenske priredbe ter splošni sistem vrednotenja (Brannigan in Decker, 2003) v primerjavi z drugimi sistemi točkovanja. V testu BG II je zajetih devet predlog iz prvotnega testa Bender gestalt, dodanih pa je bilo sedem novih slikovnih predlog, zato da bi razširili njegovo uporabnost pri pedagoškem, psihološkem in nevropsihološkem ocenjevanju. Za povečanje klinične vrednosti testa BG-II sedaj vsebuje še risanje po spominu in dva dodatna testa, motorični in zaznavni. Slovenska standardizacija in normiranje po splošnem sistemu točkovanja je potekala na vzorcu 2147 oseb, v starosti od 4 do 80 let in več. Splošni sistem vrednotenja testa BG-II temelji na kvalitativnem sistemu vrednotenja Brannigana in Brunnerjeve (2002), ki sta za svoj sistem zbrala obsežne normativne podatke in izdelala podrobna navodila za točkovanje. Vsak lik se ovrednoti kot celota na 5-stopenjski ocenjevalni lestvici (od 0 do 4), kar nam nudi ločene ocene za vsak lik posebej ter skupno oceno za celoten test. V prispevku poleg kvalitativnega sistema vrednotenja omenjamo tudi Huttov sistem, Lacksov sistem ter razvojni sistem vrednotenja Koppitzove.

Ali nam pri vprašalniku pozitivnosti nadzorovana in nenadzorovana izvedba dasta enake rezultate?

Nika Knez, Marjeta Trstenjak in Dušica Boben
Center za psihodiagnostična sredstva, d. o. o.,
e-mail: nika.knez@center-pds.si

Vprašalnik pozitivnosti (PT), katerega teoretične osnove izhajajo iz polja pozitivne psihologije, vsebuje tri lestvice: večdimenzionalno lestvico pozitivne usmerjenosti, s katero merimo tri specifične dimenzije (odnos do sebe, usmerjenost v prihodnost in odnos do drugih), lestvico pozitivnosti, s katero dobimo splošno mero pozitivnosti ter lestvico veljavnosti. Dimenzija odnos do sebe, vzporedno z Beckovo kognitivno teorijo depresije, meri splošen odnos posameznika do sebe kot osebe. Dimenzija usmerjenost v prihodnost predstavlja kognitivno nagnjenje oseb, v smislu pogleda na svoje življenje iz časovne perspektive. Dimenzija odnos do drugih meri to, kar v Beckovi kognitivni teoriji depresije, predstavlja stabilno držo oseb v zvezi z medsebojnimi odnosi. Postavke, ki sestavljajo lestvico pozitivnosti so bile oblikovane tako, da lahko čim boljše zaznavajo pozitivnost v ocenjevanju sebe, svoje prihodnosti, svojega življenja in splošne ravni zaupanja drugim. Za namene nadzorovanja sistematičnega izkrivljanja odgovorov oseb uporabimo dve

kontrolni lestvici: ti. egoistični bias, kjer uporaba strategij samopredstavitve vodi k pretirani oceni samega sebe in svojih lastnosti ter moralistični bias, kjer uporaba strategij samopredstavitve vodi k pretirani oceni svojih družbenih in moralnih lastnosti. V procesu slovenske standardizacije vprašalnika PT smo zbrali norme za izvedbo papir-svinčnik ($N = 783$) in spletno izvedbo ($N = 1241$) v nevtralni situaciji ter norme za izvedbo papir-svinčnik v situaciji selekcije ($N = 749$). V prispevku bomo primerjali razlike med vzorcema oseb v nevtralni situaciji (papir-svinčnik in spletna izvedba), ki so se pokazale kot statistično pomembne.

Težave, ki jih doživljajo strokovnjaki za duševno zdravje pri delu s samomorilno ogroženimi posamezniki

Tina Podlogar, Gregor Žvelc, Vita Poštuvan in Diego De Leo
Slovenski center za raziskovanje samomora, Inštitut Andrej Marušič, Univerza na Primorskem, e-mail: tina.podlogar@upr.si

Delo s samomorilno ogroženimi klienti je vidik terapevtskega ali svetovalnega dela, ki za strokovnjake za duševno zdravje pogosto predstavlja pomemben izziv. Udeleženci raziskave so bili strokovnjaki ($N = 106$; 19 moških in 87 žensk) z diplomo iz psihologije, medicine in drugih področij, ki so poročali o vsaj eni izkušnji strokovnega dela s samomorilnim klientom. Z vprašalniki (aplikacija med oktobrom 2017 in januarjem 2019) smo zbrali socio-demografske podatke in druge informacije o strokovnih kompetencah ter izkušnjah udeležencev. Uporabili smo Vprašalnik o težavah pri intervencijah ob samomorilnem vedenju (Difficulties in Suicidal Behaviors Intervention Questionnaire, DSBQ; Rothes idr., 2014) in Lestvico stališč do preprečevanja samomora (Attitudes to Suicide Prevention scale, ASP; Herron idr., 2001). Udeleženci imajo v povprečju razmeroma pozitivna stališča do preprečevanja samomora in visoko ocenjujejo svojo kompetentnost za delo s samomorilnimi posamezniki. Obenem pri tem doživljajo določeno mero težav. S pomočjo analize glavnih komponent smo identificirali sedem tipov težav pri delu s samomorilnimi klienti, in sicer (i) čustvene težave, (ii) tehnične težave, (iii) relacijske in komunikacijske težave, (iv) soočanje s temo smrti, (v) sistem in setting (logistične težave), (vi) delo z družino ter (vii) delo z otroki. V prispevku predstavljamo pogostost doživljanja posameznih tipov težav med slovenskimi strokovnjaki.

Can SMS reminders make a difference? SMS reminders as an adjunct to improve homework adherence in group psychoeducation

Nina Jurinec in Anne Schienle
Community Health Centre Gornja Radgona; Department of Clinical Psychology, University of Graz,
e-mail: nina.jurinec@zd-gr.si

Depression is one of the most common mental disorders worldwide and psychoeducation is a psychosocial intervention, recognized as an essential component to support the treatment of it. In Slovenia a psychoeducational group intervention (within the National Institute of Public

Health) is implemented in primary health care. It is a 4-week workshop and it contains cognitive behavior techniques such as homework. Homework adherence is a typical problem among depressed individuals experiencing limited motivation, low self-esteem, and decreased cognitive and physical functioning. Therefore we included SMS reminders as an adjunct to improve homework adherence and assessed the impact of SMS reminders on homework completion. In a first pilot three-armed randomized controlled trial ($N = 54$), the effects of the psychoeducational workshop alone (no-SMS group) and psychoeducational workshop with daily SMS-reminders (SMS group) were compared to a waiting list control condition in a sample of adults with formally diagnosed depression. Outcomes were assessed at baseline, at the end of workshops and will also be assessed 3 months after baseline. Preliminary results indicated that depression symptoms decreased significantly in both, the no-SMS group and the SMS group from pre- to post-intervention, relative to control. Moreover, the SMS group compared with the no-SMS group reported an additional significant decrease in depressive symptoms over the intervention period and an increase in homework completion. Follow-up data analyses are under preparation.

Evalvacija Predloga programa dela z otroki priseljenci za področje predšolske vzgoje, osnovnošolskega in srednješolskega izobraževanja

Katarina Kocbek, Mateja Štirn, Sonja Rutar, Irena Lesar, Anja Podlesek, Ivana Majcen in Mojca Jelen Madruša
ISA institut - Institut za psihološko svetovanje in izobraževalno razvojne projekte, e-mail: katarina.kocbek@isainstitut.si

Predstavili bomo rezultate evalvacije Predloga programa dela z otroki priseljenci za področje predšolske vzgoje, osnovnošolskega in srednješolskega izobraževanja (v nadaljevanju Predlog), ki smo jo v šolskem letu 2017/18 izvajali v okviru projekta Izzivi medkulturnega sobivanja. Predlog uvaja kombinacijo aktivnosti za uspešno vključevanje otrok priseljencev v vzgojno-izobraževalni sistem v Sloveniji. V evalvacijo testne izvedbe Predloga, ki je potekala na 26 vrtcih, OŠ in SŠ v Sloveniji, so bili vključeni strokovni delavci v VIZ, otroci priseljenci in njihovi vrstniki ter starši otrok priseljencev. Evalvacija se je vsebinsko nanašala na področje učne uspešnosti, socialne vključenosti otrok in družine, občutka pripadanja, zaznanih podpornih okolij v šoli, stališč do medkulturnosti in kompetenc za delo z otroki priseljenci. Za izvedbo evalvacije smo uporabili različne instrumente (Lestvice stališč in kompetenc, sociometrično preizkušnjo in vprašanja o počutju, strukturirane intervjuje, spremljanje aktivnosti, Individualni načrt aktivnosti-INA). Rezultati kažejo, da so pri nekaterih aktivnostih, ki jih uvaja predlog (intenzivni tečaj jezika ob vključitvi otroka v VIZ, priprava in uporaba INA), željene spremembe vidne že po prvem letu izvajanja, nekatere druge aktivnosti pa so sicer ustrezno zastavljene, vendar bo za doseganje zastavljenih ciljev potrebno procesno, kontinuirano delo. Tukaj gre predvsem za izboljševanje stališč do medkulturnosti tako pri strokovnih delavcih kot pri otrocih in mladostnikih ter

za razvijanje, krepitev podpornih okolij. Bolj usmerjeno je potrebno izvajati tudi aktivnosti za spodbujanje socialne vključenosti otrok priseljencev in njihovih družin. Rezultati kažejo tudi, da del strokovnih delavcev ocenjuje, da za delo z otroki priseljenci niso (dovolj) usposobljeni. Ena od prioriteta mora ostati tudi usposabljanje strokovnih delavcev.

Need for drama and strategies of self- and interpersonal negative emotions regulation

Vera Čubela Adorić in Ana Vulin
Department of Psychology, University of Zadar, Croatia,
e-mail: vcubela@unizd.hr

A study with an age heterogeneous sample of 320 Croatian adults (60% females) examined the relationships of the need for drama (NFD) with different strategies of self-regulation and interpersonal regulation of negative emotions. It was hypothesized that the NFD, which represents a compound personality trait in which a person impulsively manipulates others from a position of perceived victimization, will be related with a more frequent use of less adaptive self-regulation strategies (e.g., blaming others, catastrophizing) as well as with the more frequent use of interpersonal regulation strategies (e.g., modulation of other's emotional response). The participants completed Croatian versions of the Need for Drama Scale (Frankowski et al., 2016), the Cognitive Emotion Regulation Questionnaire (Garnefski et al., 2001), and the Interpersonal Emotion Management Scale (Little et al., 2011). Concerning the self-regulation, the results indicated that the NFD correlates primarily with a more frequent use of catastrophizing, rumination, self-blaming and blaming of others, which is in line with the assumed maladaptiveness of the NFD. Further analyses indicated that these self-regulation strategies correlated most strongly with the persistent perceived victimization component of the NFD. Among the interpersonal regulation strategies, the NFD was associated only with the use of modulation of other's emotional response, and further analyses showed again that the relation is due primarily to the persistent perceived victimization component of the NFD. The absence of relationships with strategies aimed at modulating the emotion antecedents, along with a relatively weak correlation with the suppression of other's emotional response, is noteworthy. In sum, the observed pattern supports the notion that the NFD represents a rather self-focused maladaptive trait.

Adult children perceptions of parental divorce and relationship with parents before and after the divorce: a retrospective study with Croatian participants

Karla Matić in Vera Čubela Adorić
Department of Psychology, University of Zadar, Croatia,
e-mail: vcubela@unizd.hr

This paper presents the results of a preliminary study of adult children perceptions of parental divorce and the relationship with the parents before and after divorce. The study aim was to evaluate the psychometric properties of the instruments

designed to assess the adult children evaluation of their experience of the divorce, their relationships with parents before and after the divorce, and the perceived support from family and friends. In addition, items pertaining to the core self-evaluations and sociodemographics were included in the questionnaire package. In total, 187 women and 42 men in the age 18-45 years took part in an online study. At the time of the parental divorce, most participants were of minor age and for most of them the custodial parent was mother. Two factors were found to underlie the reports of the divorce experience: the child emotional distress and resistance to the divorce. While the corresponding subscales correlated positively, only the distress subscale was found to correlate negatively with the self-evaluations scale as well as with the evaluation of mother subscales. Resistance to divorce was associated with the evaluation of father. Overall, the evaluation of the relationship with the parent measure showed a satisfactory measurement invariance across the parent's identity and divorce period. While reported satisfaction with custodial parent was high, the relationship with mother was evaluated more positively, especially after the divorce. A more positive evaluation of both parents was associated with more positive self-evaluations. Social support was associated with lower divorce distress and resistance, with a somewhat different pattern for support from the two sources depending on the custodial person identity. The latter was also observed for the core self-evaluations and the evaluations of the parents.

Delavnice / Workshops

Logosinteza in uporaba v praksi

Tina Bončina
Zavod Psihofiza, e-mail: tina@boncina.si

Sodobno delo s travmo in njenimi posledicami ne poteka le preko pogovornega pristopa, temveč tudi preko raziskovanja adaptivnih vedenj, strategij razmišljanja in sproščanja disociiranih doživetij. Logosinteza je ena od "bottom-up" metod, ki omogoča, da preko mentalnih podob in telesnih odgovorov sprosti to energijo, ki jo je posameznik potlačil v ključnem, bolečem trenutku. Zaradi enostavne tehnike je uporabna za vse starosti in za vrsto vsebin: tesnoba, panične napade, PTSD, depresijo, psihosomatske bolezni... Pri teh stanjih lahko tako neposredno dostopamo do sprožilcev, ki so pravzaprav potlačene vsebine, na katere klient reagira z vrsto simptomov. Pri otrocih in mladostnikih je zelo učinkovita, ker dosežemo disociirane vsebine s pomočjo vizualizacije in somatskih odzivov in verbalizacija pogosto sploh ni potrebna. Na delavnici bodo sodelujoči spoznali teoretične osnove te metode in jo lahko preizkusili na sebi.

Psihološki in družbeni miti o pozitivni samopodobi

Aleksandra Meško in Nuša Klinar
Center za psihološko svetovanje, e-mail: sandra.mesko@siol.net

Ko se psihologi v praksi srečujemo z ljudmi, ki potrebujejo psihološko pomoč ali svetovanje, nas teorije osebnosti, teorije motivacije in emocij, predvsem pa teorije samopodobe, identitete ali doživljanja samega sebe, usmerjajo pri razreševanju težav, ki jih običajno opredeljujemo kot »slaba samopodoba«, »pomankljivo samozaupanje«, »pretirana samokritika« ali »strah pred zavrtnitvijo«. V delavnici bomo kritično prevetrili pojme, kot so samospoštovanje, samopodoba, samo-sprejemanje, samozavest, samozaupanje. Običajno jih obravnavamo kot sinonime in jih dobronamerno opredelimo kot smiselne cilje svetovalnega ali psihoterapevtskega procesa. Tega ne počnemo le v svetovalnem, ampak tudi v vzgojnem procesu ali kontekstu. Skupaj s klienti verjamemo, da sta pozitivna samopodoba ali samozavest temelj psihološkega zdravja in smiselnega življenja. Vendar pa je lahko takšno prepričanje disfunkcionalno in nas vodi v dolgotrajno in neučinkovito obravnavo človeka, ki v vsakdanjem življenju ali v medosebnih odnosih doživlja tremo, strah pred zavrtnitvijo, sram ali negotovost – čustva, katerih vir naj bi bila slaba samopodoba ali pomankljivo samozaupanje. V prvem delu delavnice bomo osvetlili najpogostejše psihološke in družbene mite o pozitivni samopodobi in samozaupanju, ki so zakoreninjeni v psihološki in psihoterapevtski literaturi. Udeleženci delavnice bodo skozi vaje spoznali možne pasti uporabe tehnik, namenjenih razvijanju pozitivne samopodobe in pasti »zdravilnega terapevtskega odnosa«, ki naj bi klientu

pomagal graditi temeljno samo-sprejemanje. V drugem delu delavnice bodo udeleženci spoznali nekaj smiselnih strategij obravnave pretirane samokritike, občutkov negotovosti ali manjvrednosti. Temu bo sledila demonstracija obravnave pretirane samokritike s pomočjo igre vlog.

Metakognitivni trening – predstavitev teoretičnih izhodišč in izkustvena delavnica

Katarina Strah, Iris Kračun in Ajda Škerjanc
Univerzitetna psihiatrična klinika Ljubljana,
e-mail: katarina.strah@psih-klinika.si

Metakognitivni treningi so kognitivno-vedenjsko usmerjeni treningi, ki jih razvija raziskovalna skupina kliničnih nevropsihologov pod vodstvom prof. dr. Steffena Moritza na Univerzi v Hamburgu. V slovenščino so bili pod vodstvom asist. dr. Tine Zadravec prevedeni trije skupinski programi (za paciente s psihozo/shizofrenijo, depresijo in mejno osebnostno motnjo), ki so prosto dostopni vsem zainteresiranim. Posamezen program vsebuje 8 ali 10 modulov, ki obravnavajo najpogostejše disfunkcionalne načine mišljenja pri pacientih s posamezno motnjo s ciljem, da bi pacienti boljše prepoznavali lastne disfunkcionalne vzorce mišljenja in bi dosegli zmanjšanje kognitivnih izkrivljanj. Na delavnici bomo spoznali teoretična izhodišča treningov, glavne vsebine (mišljenje in izpeljevanje zaključkov, čustvovanje in socialna kognicija, samopodoba, spomin, stigmatizacija) ter način izvedbe treninga. Udeleženci se bodo lahko tudi sami preizkusili v določenih vajah in nalogah, ki so vključene v trening. Predstavili pa bomo tudi nekatere izsledke raziskav, v katerih smo spremljali paciente, vključene v metakognitivni trening na Univerzitetni psihiatrični kliniki Ljubljana. Rezultati potrjujejo uporabnost programa za zmanjševanje kognitivnih izkrivljanj in učenje bolj učinkovitih strategij za njihovo spoprijemanje. Pacienti so s programom zadovoljni in ga ocenjujejo kot uporabnega v vsakdanjem življenju.

TOP 20: Kako v pedagoški praksi koristno uporabljati psihološka načela učenja in poučevanja?

Mojca Juriševič in Rena F. Subotnik
Pedagoška fakulteta, Univerza v Ljubljani,
e-mail: mojcajuriševic@pef.uni-lj.si

Ameriška psihološka zveza (APA) je nedavno izdala publikacijo, v kateri je strnila dvajset psiholoških načel, ki naj bi po mnenju različnih strokovnjakov (psihologov, učiteljev, ravnateljcev) najbolje prispevala k razumevanju učencev med učenjem ter po tej poti h kakovostnemu poučevanju. Načela so vsebinsko razdeljena v pet sklopov, ki enostavno in sistematično odgovarjajo na naslednja ključna vprašanja: Kako razmišljamo med učenjem? Kako smo motivirani za učenje?

Kakšna je vloga socialno-emocionalnih dejavnikov med učenjem? Kako voditi učence? Kako preverjati in ocenjevati znanje? V delavnici se bodo udeleženci uvodoma natančneje spoznali z omenjenimi načeli, nato bo sledil osrednji, interaktivni del, v katerem bomo na osnovi predstavljenih primerov dobre prakse iskali avtentične načine nove uporabe obravnavanih načel pri konkretnem pedagoškem delu. Pri tem bomo izpostavili vlogo psihologa v različnih situacijah: pri delu z učenci, učitelji, starši ter z drugimi strokovnimi javnostmi. V diskusiji, ki jo bomo razvili v zadnjem delu delavnice, bomo strnili kritične premisleke o ključni vlogi psihološke znanosti za dobro razumevanje učenja in poučevanja v sodobni šoli.

Okrogle mize / Round tables

Stanje psihodiagnostike v Sloveniji: izzivi in rešitve

Nataša Troha

Predsednica Komisije za psihodiagnostična sredstva; Ministrstvo za obrambo Republike Slovenije,
e-mail: natasa75.troha@gmail.com

Ljudje se po lastnostih, sposobnostih in spretnostih razlikujemo, te razlike pa je mogoče kvantificirati. Psihologija skozi desetletja razvija ustrezne psihodiagnostične instrumente, materiale in pristope, jih spreminja in posodablja. Čeprav se večina psihologov danes strinja glede uporabnosti testov, je omenjeno zavedanje v splošni javnosti le malo prisotno. Pogosto se pojavljajo vprašanja glede smiselnosti testiranja, nezaupanje do rezultatov in pritožbe glede dolžine postopkov. Ne glede na očitke pa psihološko testiranje v rokah kompetentnega strokovnjaka predstavlja pomemben dodatni vir informacij o posamezniku na različnih področjih psihologije. Pregled nad stanjem v Sloveniji razkriva, da se dejanska uporaba testov pri sprejemanju odločitev med uporabnimi področji psihologije (npr. psihologiji dela in organizacij, klinični psihologiji, pedagoški psihologiji) zelo razlikuje. Večje razlike med področji in psihologi je mogoče zaslediti tudi v načinih uporabe testov, spoštovanju smernic za uporabo testov in etičnega kodeksa ter kompetencah za uporabo testov. Psihologi smo pogosto priča uporabi testov z nejasnimi psihometričnimi značilnostmi, psihodiagnostiki s strani neusposobljenih posameznikov, opazamo pa tudi interpretacije rezultatov, ki jih testi dejansko ne dopuščajo. V okviru okrogle mize bomo s sogovorniki nagovorili nekatere izzive za psihodiagnostiko v Sloveniji. Naslovili bomo števila vprašanja vezana na kompetence za uporabo testov, iskali rešitve za prihodnost uporabe testov ter razmišljali o tem, kako ena ključnih psiholoških kompetenc lahko postane širše prepoznana in spoštovana.

Kako v vrtcih in šolah uspešno preprečevati in ustavljati nasilje?

Mateja Štirn in Melita Zagorc Vegelj

ISA institut - Institut za psihološko svetovanje in izobraževalno razvojne projekte, e-mail: mateja.stirn@isainstitut.si

Izkušnje nasilja so za nekatere otroke in mladostnike realnost tudi v Sloveniji. Po podatkih nacionalne raziskave o pogostosti izkušenj vrstniškega nasilja in spolnega nasilja pri starejših osnovnošolcih, ki je potekala v okviru Projekta Varni brez nasilja in v kateri je sodelovalo 4617 učencev tretjega triletja, je 13 % učencev žrtev različnih oblik vrstniškega nasilja, 12 % jih povzroča vrstniško nasilje, 32 % pa jih je priča vrstniškemu nasilju. 43 % jih poroča o tem, da so doživeli spletno nasilje. 24 % pa jih poroča o izkušnjah spolnega nasilja, ki so ga doživeli s strani odraslih. Med njimi jih 47 % o izkušnji spolnega nasilja ni nikomur povedalo. Na prvem mestu zaupnih oseb, na katere se otroci in mladostniki obrnejo v primeru izkušenj nasilja, so starši in njihovi

vrstniki. Zaradi nasilja imajo otroci in mladostniki različne kratkoročne in tudi dolgoročne posledice, ki bolj ali manj vplivajo na njihovo zdravje in psihosocialno dobrobit. Nasilje je torej resen problem, ki zahteva resen, sistematičen pristop. Na okrogli mizi, ki jo bo povezovala novinarka Sonja Merljak Zdovc, urednica spletnega časopisa za otroke Časoris, bomo z gosti (predstavniki pristojnih ministrstev, strokovnimi delavci iz VIZ, predstavnikom staršev) osvetlili, kaj so dejavniki uspešnih primarno-preventivnih pristopov/praks, kateri so izzivi, s katerimi se v vrtcih in šolah srečujejo pri razvijanju in izvajanju sistematičnih in celostnih programov, ter kako jih nasloviti. Izhajali bomo iz rezultatov študij, ki so bile izvedene na tem področju, in izkušenj dela v vrtcih in šolah. Okroglo mizo bomo strnili s sklepnimi mislimi kot izhodišči za nadaljnje korake za zagotavljanje učinkovitih preventivnih praks v VIZ na tem področju.

Sodno izvedenstvo v družinskih zadevah – Kje smo

Metoda Maj, Igor Areh, Marjeta Dečman, Robert Masten, Matija Svetina in Frida Burkelc

Sodna izvedenka za področje Psihologija družine in predsednica komisije pri DPS; CSD OSV - Enota Litija,
e-mail: metoda.maj@gmail.com

Slovenska sodišča se srečujejo s pomanjkanjem izvedencev s področja psihologije, z novo družinsko zakonodajo, ki nalaga sodiščem dodatne naloge in odločitve za zaščito otrok, pa je postal ta problem še bolj pereč. Ministrstvo za pravosodje je leta 2017 spodbudilo sistemske rešitve, ki so omogočile imenovanje novih izvedencev, ki niso klinični psihologi, a imajo prav tako specialistična in druga podiplomska znanja ter glede na družinsko problematiko ustrezne delovne izkušnje. Tako se je leta 2018 v imeniku sodnih izvedencev za področje psihologije pojavila nova kategorija, to je Psihologija družine; v njej sta trenutno dve izvedenki. Strokovne smernice in kriterije za izbor izvedencev za to področje je oblikovala Komisija za izvedenstvo na področju psihologije družine pri DPS. Poleg povečanja števila izvedencev bo potrebno poskrbeti še za splošen dvig strokovnosti, saj je psihološko izvedenstvo na raznih področjih že dolgo deležno utemeljenih kritik. Omenjena komisija si prizadeva za transparentno delo, v ospredje pa postavlja strokovni razvoj in etičnost pri delu z ljudmi. Prizadeva si za gradnjo celostnega in metodološko poglobljenega pristopa. Pri psihološkem ocenjevanju bo potrebno upoštevati izsledke novejših raziskav in strokovne novosti, v družinskih zadevah pa psihodiagnostiko prilagoditi družinski problematiki. Nadalje si komisija prizadeva za sodelovanje s strokovnimi združenji v smeri povezovanja in izobraževanja, tako izvedencev, kakor tudi kandidatov. Razprava bo usmerjena v aktualne razmere in dileme na področju psihološkega izvedenstva v družinskih zadevah - razvezni postopki, urejanje stikov, nov družinski zakonik. Posebej bomo osvetlili sodelovanje med sodišči in izvedenci, zato smo za okroglo mizo povabili izkušeno družinsko sodnico.

Sistemske oblike nasilja na delovnem mestu in ohranjanje poklicne identitete psihologov zaposlenih na CSD

Tamara Mijatović

Center za socialno delo Osrednja Slovenija Vzhod, Enota Kamnik,
e-mail: tamara.mijatovic@gov.si

Nasilje na delovnem mestu pomeni katerokoli obliko fizičnega, psihičnega, ekonomskega nasilja, ki vključuje neenako obravnavo glede na osebne in demografske značilnosti posameznih skupin, posrednega in neposrednega verbalnega nasilja, spolnega nasilja ali mobinga, ki mu je zaposleni izpostavljen na kateri koli lokaciji, kjer opravlja svoje delovne dolžnosti. Kadar nasilje preko lastnih mehanizmov delovanja izvaja institucija, v kateri je posameznik zaposlen, govorimo o institucionalnem nasilju. Raziskave kažejo, da je nasilje v kateri izmed oblik prisotno v večini delovnih organizacij, pri čemer so vzroki za nastanek nasilja ter posledice le tega neločljivo povezani s samo institucijo v okviru katere poteka delovni proces. V okviru okrogle mize bomo osvetlili problematiko nasilja na delovnem mestu, vpliv družbene ureditve ter sistemskih sprememb na pojavnost različnih oblik nasilja na delovnem mestu, vpliv nasilja na delovnem mestu na psihofizično zdravje zaposlenih ter načinov za preprečevanje in zmanjševanje posledic. V drugem delu se bomo osredotočili na vlogo psihologa in ohranjanja poklicne identitete v različnih organizacijah s poudarkom na psihologe zaposlene v okviru Centrov za socialno delo v luči reorganizacije centrov za socialno delo. Vprašanja, ki si jih zastavljamo so, na kakšen način se psihologi spoprijemamo z ohranjanjem poklicne identitete v organizacijah, kjer delovno mesto psihologa pogosto ni sistematizirano ter je redko zajeto v standarde in normative, ki opredeljujejo delovne naloge v okviru delovne organizacije.

Predstavitel baterije nevropsiholoških testov Cognitive Basic Assessment (COGBAT) - Vienna test system (VTS)

Julian Fuchs in Dušica Boben

SCHUHFRIED GmbH, Austria, e-mail: fuchs@schuhfried.at

Na 8. Kongresu psihologov Slovenije bomo predstavili baterijo nevropsiholoških testov Cognitive Basic Assessment (COGBAT), ki je del Schuhfriedovega sistema za digitalno psihološko testiranje Vienna test system (VTS). VTS je v svetu sinonim za digitalno psihološko testiranje. Vsako leto uporabniki iz 68 držav z VTS izvedejo približno 13 milijonov testiranj. Sistem nudi objektivne teste osebnosti, baterije za oceno intelektualnih sposobnosti, adaptivne teste in teste, ki vključujejo različne simulacije, animacije in multimedijske vsebine. Baterijo COGBAT uporabljajo pri različnih skupinah pacientov za oceno njihovih kognitivnih sposobnosti, na primer osebam s psihiatričnimi ali organskimi motnjami in tistimi, ki trpijo za zmanjšano kognitivno disfunkcijo zaradi operacije ali drugega zdravljenja. Cilj je čim širša, vendar tudi čimbolj časovno ekonomična ocena kognitivnih sposobnosti. Baterijo sestavlja skrben in v nekaterih primerih

prilagojen izbor testov in meri poddimenzije na področjih pozornosti, spomina in izvršilnih funkcij. Obstajata dve vzporedni različici, ki omogočata primerjavo med dvema ocenjevanjema (npr. pri oceni učinkov intervencije). Poročilo je razumljivo in omogoča hiter pregled nad težavami na področju pozornosti, spomina, izvršilnih funkcij ter hitrosti obdelave podatkov.

Študentska sekcija / Student section

Plenarno predavanje / Keynote

Odzivi vojaka na nasilje v vojni: od prilagoditve do duševnih motenj (študijski primeri)

Gregor Jazbec, Center vojaških šol Slovenske Konjice,
e-mail: gregajazbec@yahoo.com

Predavatelj bo predstavil nasilje in bojni stres skozi tri študijske primere. V prvem bo predstavil zgodbo mladega ameriškega vojaka iz Iraka, v katerem bomo sledili procesu izogrevanja. V drugem bo predstavljen tečaj preživetja in ujetništva SERE, ki ga izvaja mornarica ZDA. Tečaj temelji na dognanjih Zimbardovega eksperimenta in izkušnji, ki so jih z ujetništvom imeli ameriški vojaki v različnih vojnah. Končali bomo s primerom slovenskega vojaka, ki je skozi vojno zdrsel v duševne motnje. Rdeča nit predavanja oziroma študijskih primerov bo spoznavanje duševnih brazgotin, ki jih na vojakah pušča vojna, skozi oči vojaka.

Ustna predstavitev / Oral presentation

Samokontrola in deviantnost

Polonca Borko

Teorija o povezavi deviantnosti in samokontrole Gottfredsona in Hirschija pravi, da nizka samokontrola posameznika povečuje verjetnost izvajanja deviantnega vedenja. Namen naše študije je bila validacija uporabljenih vprašalnikov, raziskovanje povezave med deviantnostjo in samokontrolo ter sestavljanje regresijskega modela, ki bi dobro napovedoval splošno deviantnost. S pomočjo lestvice deviantnosti in lestvice samokontrole smo na vzorcu 909 udeležencev, od tega jih je bilo 498 (54,80 %) žensk in 411 (45,20 %) moških, povprečna starost udeležencev je bila 29,11 let ($SD = 12,38$), ugotovili, da se samokontrola pomembno pozitivno povezuje s splošno deviantnostjo ($r = 0,44$; $p < 0,01$) ter da obstajajo določene razlike v korelacijah med posameznimi dimenzijami samokontrole: takojšnja zadovoljitev ($r = 0,48$; $p < 0,01$), izražanje jeze ($r = 0,33$; $p < 0,01$), izogibanje težavnosti ($r = 0,16$; $p < 0,01$) ter fizična aktivnost ($r = 0,02$; $p > 0,01$). Največjo napovedno moč v regresijskem modelu je imela dimenzija takojšnja zadovoljitev ter spol udeležencev, prav tako pomembni pa sta se izkazali dimenziji fizična aktivnost in izražanje jeze ter starost udeležencev. Ugotovili smo tudi, da se samokontrola pomembno povezuje s postavko o fizičnem nasilju ($r = 0,34$; $p < 0,01$), a najvišja korelacija je bila med samokontrolo in postavko vezano na zlorabo substanc ($r = 0,40$; $p < 0,01$). V prihodnosti bi bilo smiselno v študijo vključiti še več prediktorjev oz. kontrolnih spremenljivk, ki bi omogočale pogled na fenomen samokontrole v širšem kontekstu (npr. SES, vzgojni stil ipd.), prav tako pa bi bilo smiselno raziskavo zasnovati longitudinalno. Trenutna študija prinaša dodatne empirične dokaze za področje samokontrole in deviantnosti, prav tako pa prispeva k razvoju merskih instrumentov samokontrole oz. deviantnost.

Ustna predstavitev / Oral presentation

Socialnopsihološki oris današnjih aktivistov v Sloveniji

Kristina Rakinić, Nejc Ašič, Nina Gartner, Vita Ornik, Blaž Skok Skočaj, Nina Stanojević, Vika Novak in Anže Baž

Aktivizem je kot pomemben mehanizem družbenih sprememb skozi zgodovino odigral osrednjo vlogo pri naslavljanju in razreševanju številnih družbenih problemov. Kljub temu je bil kot predmet raziskovanja v Sloveniji deležen relativno malo pozornosti. Namen raziskave je bil opisati demografske značilnosti aktivistov, ki so člani ene izmed aktivističnih skupin v Sloveniji in preko stališč, skupinske samopodobe, vrednot in zadovoljstva s temeljnimi psihičnimi potrebami bolj natančno določiti njihove značilnosti. Vzorec aktivistov smo primerjali tudi z vzorcem neaktivistov. Cilj raziskave je bil tudi oblikovanje modela napovedovanja aktivistične usmerjenosti, kjer smo med napovednike vključili upravičevanje sistema, skupinsko samopodobo, kompetentnost in prepričanje o pravičnosti sveta. Vzorec je sestavljalo 66 aktivistov povprečne starosti 29,72 let ($SD = 8,30$) in 66 neaktivistov povprečne starosti 30,42 let ($SD = 9,12$). Rezultati na vzorcu aktivistov so pokazali pomembno pozitivno povezanost med splošno zadovoljenostjo temeljnih psihičnih potreb in aktivistično usmerjenostjo, skupinska samopodoba se z aktivistično usmerjenostjo ni povezovala. Pri modelu aktivističnega vedenja se je kot edini pomemben napovednik izkazala stopnja posameznikovega upravičevanja sistema. Nadalje so rezultati vezani na primerjavo aktivistov z neaktivisti pokazali razlike v vrednotah, kjer so aktivisti povečini izbrali vrednoti svobode in enakosti, medtem ko so neaktivisti največkrat izbrali vrednoto pravega prijateljstva. Poleg tega so aktivisti v primerjavi z neaktivisti pomembno manj upravičevali družbeni in politični sistem in izražali pomembno nižja prepričanja o pravičnosti sveta. Naše ugotovitve lahko delujejo tudi kot smernice za nadaljnje raziskovanje tega področja.

Ustna predstavitev / Oral presentation

Psihološko osamosvajanje od staršev v različnih vrstah družin

Sabina Majerič

Ker postaja osamosvajanje od staršev za mlade problematično in daljše, v Sloveniji in po svetu pa iz tega področja primanjkuje raziskav na različnih vrstah družin, smo se odločili preveriti razlike v vidikih psihološkega osamosvajanja od staršev, v obdobju med 18. in 29. letom, in sicer pri mladih, katerih starša sta par (zakonska ali izvenzakonska zveza), nadalje pri mladih, katerih starša sta ločena, in mladih, ki so enega od staršev izgubili. Poleg pregleda dosedanjih raziskav in primerjave vidikov psihološkega osamosvajanja v različnih družinah na podlagi vprašalnika TOPO-K (Komidar, Zupančič, Puklek Levpušček in Bjornsen, 2016) nas je zanimalo še, ali obstajajo

razlike v vidikih osamosvajanja glede na spol starša, starost otroka v času ločitve staršev oz. smrti starša, dojemanje kvalitete odnosa med staršema ter kakšne so te razlike. V nadaljnjem raziskovanju je smiselno ob tovrstnih študijah še raziskovanje razlik v osamosvajanju oz. psihološki ločitvi staršev od osamosvajajočih otrok v različnih vrstah družin, saj je kombinacija lahko uvod v prepoznavanje (domnevno) rizičnih skupin ter pot do odgovora na potrebe različnih vrst družin po ustreznih psiholoških intervencijah. Namen naše študije je prav doprinos k tovrstnemu raziskovanju.

Ustna predstavitev / Oral presentation

Zmotna prepričanja o psihološkem poklicu in kako se s tem sooča stroka

Nina Malec, Anja Podlesek in Damjan Popič

Psihologija se kot znanost od svojega začetka pa do danes spopada z uveljavitvijo v javnosti (npr. nejasna razmejitev s pop psihologijo). Psihološki koncepti pogosto poimenujejo vsakodnevne pojave, ki ljudi zanimajo in jih posledično uporabljajo. Vendar pa je lahko znanje javnosti o psiholoških konceptih in delu psihologa pomanjkljivo, kar vodi do tvorjenja zmotnih prepričanj in grajenja mitov. V prispevku predstavljam rezultate analize zaznave javnosti o psihologih, ki je bila opravljena s pomočjo pregledovanja podatkov iz besedilnega korpusa Janes - obsežne zbirke realnih besedil s slovenskih družbenih omrežij (npr. tviti, blogi, forumi,...). Podrobneje se sprašujem tudi o tem, katera so tista zmotna prepričanja o poklicu psihologa, ki jih praktiki pri svojem delu največkrat zaznavajo pri ljudeh. Naslavljam tudi vprašanje, kako bi lahko psihologi javnost bolje ozaveščali in informirali o psiholoških spoznanjih.

Ustna predstavitev / Oral presentation

Vloga psiholoških dejavnikov in psihološka priprava pri e-športu

Nuša Klepec in Anja Podlesek

Igranje videoiger je ena najpogostejših priložnostnih dejavnosti. Spretnost igranja in obvladovanja videoiger se je v zadnjem desetletju profesionalizirala do te mere, da za nekatere posameznike predstavlja poklicno izbiro. Za profesionalno obliko igranja videoiger se je uveljavil pojem elektronski šport ali krajše e-šport. E-šport je definiran kot vrsta športne aktivnosti, pri kateri posamezniki razvijajo psihične in fizične sposobnosti, pri tem pa uporabljajo informacijske in komunikacijske tehnologije. Gre za organizirana, s pravili določena tekmovanja v igranju videoiger, najpogosteje v obliki turnirjev. E-šport ima ogromno privrženecov, ki tekmovanja spremljajo preko spletnih platform. Pravila, sistem igranja in prenosi v živo so pri e-športu podobni kot pri tradicionalnih športih, profesionalni igralci videoiger pa so izpostavljeni podobnim zahtevam in treningom kot profesionalni športniki (individualnim in skupinskim treningom, visoki fizični in psihični pripravljenosti). E-športne organizacije zato ugotavljajo, da vključitev psihologov v tim prispeva k optimalnemu razvoju ekipe. Ker je e-šport pri nas še neraziskan, sem izvedla raziskavo, v kateri sem opredelila

področja, na katerih se e-športniki srečujejo z največ ovirami, ter raziskala, na kakšen način jim lahko pri tem pomagamo. Izvedla sem polstrukturirane intervjuje s šestimi e-športniki, ki tekmujejo v eni od tekmovalnih videoiger (League of Legends, CS:GO). Iz odgovorov udeležencev sem z uporabo utemeljene teorije opredelila področja, na katerih se srečujejo z največ ovirami, ter oblikovala tehnike in strategije, s katerimi jim lahko pomagamo pri učinkovitem treniranju. Rezultati predstavljajo podlago za psihologe pri delu z e-športniki ter oblikovanju psiholoških treningov.

Ustna predstavitev / Oral presentation

Anksioznost in depresivnost mladih na prehodu v odraslost: vloga nesprejemanja negotovosti

Eva Markošek

Prehod v odraslost zaradi svojih razlikovalnih značilnosti, kot so identitetno raziskovanje, nestabilnost, preizkušanje in zaznavanje lastnega razvojnega položaja »nekje vmes« med mladostništvom in odraslostjo, velja za negotovo in čustveno zapleteno razvojno obdobje, kar se lahko odraža v visoki anksioznosti in depresivnosti, ki je pri mladih na prehodu v odraslost višja kot v katerikoli drugi populaciji odraslih. V raziskavi sem preučevala nesprejemanje negotovosti kot osebnostno lastnost in nagnjenost k dvema načinoma odzivanja na negotovost, in sicer k dejavnemu (pretirano iskanje manjkajočih informacij, zniževanje negotovosti) in inhibitornemu (vedenjska paraliza, izogibanje negotovosti) odzivanju, ki bi lahko prispevala k čustvenim težavam mladih. 436 posameznikov, starih med 19 in 28 let, je poročalo o nesprejemanju negotovosti, zaznanih značilnostih prehoda v odraslost ter o pogostosti soočanja z anksiozno in depresivno simptomatiko. Rezultati so pokazali, da je 35 % udeležencev poročalo o čustvenih težavah (tj. zmerno do visoki anksiozni simptomatiki, zmerno do visoki depresivni simptomatiki ali sopoljavnosti obeh), pri čemer ni bilo statističnih razlik med moškimi in ženskami ter mlajšimi in starejšimi udeleženci. Rezultati hierarhične regresijske analize so pokazali, da je k višji ravni depresivne simptomatike mladih prispevala nižja izobrazba, več zaznane nestabilnosti v razvojnem obdobju in višja nagnjenost k inhibitornemu odzivanju na negotovost, k višji ravni anksiozne simptomatike pa nižja izobrazba, več zaznane nestabilnosti ter višja nagnjenost tako k inhibitornemu kot tudi k dejavnemu odzivanju na negotovost. Izsledke raziskave je mogoče uporabiti pri svetovalnem in kliničnem delu z mladimi na prehodu v odraslost, predvsem z vidika razvoja strpnosti do negotovosti in oblikovanja strategij ob soočanju s pritiski in stresom v tem razvojnem obdobju.

Ustna predstavitev / Oral presentation

Dejavniki tradicionalnega in spletnega medvrstniškega nasilja

Igor Peras

Medvrstniško nasilje (poimenovano tudi kot tradicionalno medvrstniško nasilje) je opredeljeno kot izpostavljenost učenca negativnim dejanjem, povzročenih s strani enega ali več vrstnikov. Negativna dejanja se ponavljajo in trajajo

dlje časa, za udeležence (žrtev in nasilneža) je značilno neravnotežje moči. Področje raziskovanja medvrstniškega nasilja se je pričelo v sedemdesetih letih prejšnjega stoletja in je doprineslo številna poglobljena raziskovalna vprašanja in ugotovitve. Z razvojem sodobne tehnologije, socialnih omrežji in sredstev komunikacije, ki omogočajo pošiljanje sporočil preko spleta (npr. s telefonom, tablico ali računalnikom), se je področje raziskovanja usmerilo v preučevanje spletnega medvrstniškega nasilja in spletne viktimizacije. Izsledki preučevanj tradicionalnega in spletnega medvrstniškega nasilja izpostavljajo podobnosti (npr. iz vidika ponavljajočih se dejanj, neravnotežja moči) in razlike (npr. obstaja možnost, da se spletno medvrstniško nasilje izvaja 24 ur dnevno, nasilnež lahko spletno medvrstniško nasilje izvaja anonimno). Po zgledu aktualnih raziskav na tem področju bomo na velikem vzorcu učencev višjih razredov osnovne šole in srednje šole ter študentov prvega letnika različnih fakultet hkrati preučevali tradicionalno medvrstniško nasilje (verbalno, telesno, odnosno) in spletno medvrstniško nasilje. V raziskavi bomo preučili različne dejavnike (npr. empatijo, izražanje jeze, socialno oporo s strani vrstnikov) tradicionalnega in spletnega medvrstniškega nasilja ter preverili, kateri dejavniki in v kolikšni meri napovedujejo tradicionalno medvrstniško nasilje in spletno medvrstniško nasilje (tako viktimizacijo kot izvajanje nasilja). Ta prispevek nastaja v okviru magistrske naloge in predstavlja del obsežnejše študije spletnega medvrstniškega nasilja.

Ustna predstavitev / Oral presentation

Empatija in narcisizem med študenti psihologije in medicine

Lea Korošec

Novejša dognanja na področju empatije in narcisizma poročajo o zmanjšanju prisotnosti empatije, hkrati pa je moč zaslediti porast narcisizma, kar je zlasti opazno pri študentih. Namen raziskave je preučiti empatijo in narcisizem (tako odkriti kot prikriti) ter njuno povezanost na študentski populaciji. Zanimalo nas je, katere demografske lastnosti napovedujejo empatijo in narcisizem ter ali se pojavljajo razlike med skupinama študentov psihologije in medicine. Prav tako smo raziskali, kakšno vlogo nosita odkriti in prikriti narcisizem pri napovedovanju empatije – tudi kognitivne in emocionalne empatije. Na koncu smo preko regresije ugotavljali še težo smeri študija pri empatiji in odkritem narcisizmu na vzorcu vseh študentov. Končni vzorec je zajemal 323 študentov, od tega je bilo 236 študentov psihologije ($N = 109$) in medicine ($N = 127$). Podatke smo pridobili z apliciranjem testne baterije, ki je vsebovala demografski del, vprašalnik empatije Indeks medosebne odzivnosti IRI, Vprašalnik (odkritega) narcisizma NPI in Lestvico hipersenzitivnega (prikritega) narcisizma HSNS. Rezultati na vzorcu študentov psihologije in medicine so pokazali, da imajo ženske višje izraženo empatijo v primerjavi z moškimi. Hkrati imajo študentje z nižje izraženim odkritim narcisizmom in višje izraženim prikritim narcisizmom višje izraženo empatijo. Enako se je izkazalo tudi za emocionalno in kognitivno empatijo, le pri slednji se prikriti narcisizem ni izkazal kot statistično

pomemben napovednik. Nadalje se je pokazalo, da imajo moški višje izražen odkriti narcisizem v primerjavi z ženskami in da študentje psihologije izkazujejo višjo raven empatije v primerjavi s študenti medicine. Na vzorcu vseh študentov pa smo ugotovili, da imajo študentje psihologije in medicine višje izraženo empatijo v primerjavi z ostalimi študenti. Omenjeni rezultati opozarjajo na pomembnost proučevanja empatije in narcisizma ter nakazujejo na morebitne intervencije.

Ustna predstavitev / Oral presentation

Vpliv izpostavljenosti različnim vzgojnim stilom na nasilno vedenje v adolescenci: Primerjalna študija mladih v 10 državah Jugovzhodne Evrope

Lucija Dežan

Prispevek proučuje povezanost izpostavljenosti trem različnim vzgojnim stilom (permisivnemu, avtoritarnemu in avtoritativnemu) na nasilno vedenje v adolescenci. V raziskavi so obravnavani mladostniki (15-29 let) iz desetih državah Jugovzhodne Evrope (Albanija, Bosna in Hercegovina, Hrvaška, Srbija, Romunija, Bolgarija, Makedonija, Črna Gora, Kosovo in Slovenija). V študijo je zajeta tudi slovenska mladina, pri čemer vzorec slovenskih respondentov zajema 1014 mladih, vprašalnik pa so izpolnjevali med januarjem in marcem 2018. Rezultati kažejo, da obstaja med avtoritarnim vzgojnim stilom in nasilnim ravnanjem mladostnika zmerno močna pozitivna korelacija ($r = 0,25, p < 0,01$). Za permisivni vzgojni stil je značilna šibka pozitivna korelacija ($r = 0,15, p < 0,01$), pri avtoritativnem vzgojnemu stilu pa ugotavljamo zelo šibko negativno korelacijo ($r = -0,06, p < 0,01$). Primerjalno ugotavljamo, da v vseh deset državah Jugovzhodne Evrope velja, da je izpostavljenost avtoritarnemu vzgojnemu stilu pozitivno povezana s prisotnostjo nasilnega vedenja v mladosti. Ugotovitve so umeščene in podpirajo obstoječe raziskave s področja povezanosti in učinkov vzgojnih stilov na pojav nasilnega vedenja v adolescenci.

Poster

Pismenost o duševnem zdravju med mladimi na prehodu v odraslost v Sloveniji

Gaja Vatovec, Tina Durič in Rebeka Kovačec

Pismenost o duševnem zdravju (PDZ) je koncept, opredeljen kot znanje in verjetja o duševnih motnjah, ki pripomorejo k prepoznavanju, uravnavanju in preprečevanju različnih oblik duševnih motenj. Visoka PDZ v populaciji vodi do boljših izidov pri posameznikih z duševnimi motnjami. V raziskavi smo zbrali podatke o PDZ 474 udeležencev starih od 16 do 37 let. Raziskava je bila eksploratorne narave, namenjena oblikovanju ciljnih intervencij v sklopu projekta ozaveščanja mladih na prehodu v odraslost o duševnem zdravju. V rezultatih predstavljamo povezanost PDZ z različnimi demografskimi kriteriji (spol, status, regija, starost), kot jih odražajo naši podatki. Merjenje PDZ omogoča identifikacijo šibkih področij in temu ustrezno oblikovanje ciljnih intervencij glede na demografske skupine in področja (ne)znanja. Naša

raziskava služi kot podpora že obstoječim raziskavam PDZ na slovenskih vzorcih, z večjo osredotočenostjo na populacijo mladih na prehodu v odraslost.

Poster

Nasilje strank nad slovenskimi natakariji

Tina Pahovnik, Vida Peternelj, Zala Strojnik in Monika Špital

Namen raziskave je bil pridobiti vpogled v pojav nasilja na delovnem mestu natakarija. Pri tem smo se osredotočili na odkrivanje različnih oblik nasilja, ki so ga natakariji deležni s strani strank, in sicer psihično, fizično in spolno. V raziskavi je sodelovalo 14 udeležencev (9 natakarij in 5 natakarijev), starih med 21 in 37 let. Vsak udeleženec je najprej izpolnil vprašalnik, nato pa smo z njim izvedle še polstrukturiran intervju. Natakariji navajajo, da se največ nasilnih dejanj pojavi takrat, ko so stranke pod vplivom alkohola. Poročali so predvsem o verbalnem nasilju in spolnem nadlegovanju. Kot najučinkovitejši strategiji odzivanja na nasilje so izpostavili ignoriranje in uporabo humorja. Kratkoročne posledice nasilja se najpogosteje kažejo na čustveni ravni, dolgoročnih posledic udeleženci ne zaznavajo. Z nasiljem se običajno spoprijemajo tako, da se z nekom pogovorijo, najpogosteje s sodelavci. Večina udeležencev sicer meni, da je nasilje težko preprečiti, vendar so kljub temu podali nekaj predlogov preprečevanja oz. zmanjševanja nasilja strank nad natakariji.

Poster

Je prenašanje nasilja delovna naloga?

Maja Klančič, Sandra Klačnja, Leja Lampret, Kim Pletikos in Ana Rejec

Nasilje na delovnem mestu je vse pogostejši pojav, ki je v pomembni meri prisoten tudi v zdravstvenih poklicih. Zaradi pomembnosti ugotavljanja nasilja na delovnem mestu, njegovih pojavnih oblik ter odkrivanja vršilcev in zaupnikov, katerim žrtve o nasilju poročajo, smo se v pričujoči raziskavi osredotočale na še neraziskano področje doživljanja nasilja med zdravstvenimi delavci v slovenskih domovih za starejše občane (DSO). Za razliko od predhodnih raziskav smo se osredotočale na več vrst nasilja na delovnem mestu ter na vzorcu 136 zdravstvenih delavcev v skladu z ugotovitvami drugih raziskav potrdile najpogostejše pojavljanje psihičnega nasilja nad zdravstvenimi delavci v DSO, temu pa je sledilo fizično nasilje. Najpogostejši vršilci psihičnega, fizičnega in spolnega nasilja so pacienti, dober del psihičnega nasilja pa nad zaposlenimi vršijo tudi obiskovalci in sodelavci. Čeprav manj pogosto kot to navajajo druge raziskave, slaba desetina žrtv o nasilju še vedno ne poroča nikomur, kar zahteva posebno pozornost. Rezultati primerjave doživljanja različnih oblik nasilja glede na delovno dobo in čas delovanja v trenutni ustanovi niso pokazali statistično značilnih razlik. Pomembna razlika glede na celotno delovno dobo se je pojavila le pri doživljanju spolnega nasilja. V nadaljnjem raziskovanju bi bilo smiselno podrobneje proučiti te povezave, saj naš vzorec glede na navedene spremenljivke ni bil reprezentativen.

Poster

Preprečevanje nasilja na delovnem mestu

Alja Kopinič, Žiža Komac, Teo Ferfolja, Sara Cossutta in Josipa Krsnik

Preventivni ukrepi za preprečevanje nasilja na delovnem mestu se kažejo kot bistveno učinkovitejši v primerjavi s kurativo, zato nas je v raziskavi zanimalo, ali se organizacije v Sloveniji ukvarjajo s preventivnimi dejavnostmi za preprečevanje nasilja na delovnem mestu. V naši raziskavi je sodelovalo 132 različno velikih organizacij, ki so delovale na različnih področjih. Oblikovali smo vprašalnik, s katerim smo preverili, ali se organizacije ukvarjajo s preventivo proti nasilju na delovnem mestu, katere ukrepe imajo sprejete, pa tudi, če se nasilje pri njih pojavlja, katere oblike ter kako so se odzvali, ko se je pojavilo. Izkazalo se je, da se s preventivo proti nasilju na delovnem mestu ukvarja približno polovica sodelujočih organizacij, največ velikih, sledijo srednje velike organizacije in najmanj majhnih organizacij. Pri večini sklopov ukrepov se organizacije glede na velikost ne razlikujejo v ukrepih, ki jih izvajajo. V skoraj vseh organizacijah se ne glede na velikost najpogosteje pojavlja psihično nasilje, fizično in spolno nasilje sta redkejša. V večini organizacij se žrtv nasilja zaupa nekomu od sodelavcev. Izkazalo se je, da večine možnih ukrepov, ko se nasilje pojavi, več organizacij ne izvaja ali pa jih izvede redko. Zaključujemo, da bi morali biti vodje organizacij bolj ozaveščeni o nasilju in resnosti tega problema, katere posledice prinaša nasilje in na kakšen način lahko to preprečijo in zaščitijo svoje zaposlene. Potrebno bi bilo predvsem, da organizacije natančno opredelijo pravilnike, v katerih bi bili natančno definirani tudi ukrepi in kaznovanje nasilja na delovnem mestu.

Poster

Nasilje psihiatričnih pacientov nad medicinskimi sestrami

Gaja Vatovec, Urška Česnik, Tanja Drozg in Anamarija Plaznik Šporin

Nasilje na delovnem mestu so dogodki, v katerih so zaposleni ogroženi, napadeni ali žaljeni v delovnem okolju ali na poti na ali iz dela, ki vključujejo jasno ali prikrito grožnjo njihovi varnosti, dobrobiti ali zdravju. Nadpovprečno pogosto se z njim srečujejo medicinske sestre. V Sloveniji primanjkuje kakovostnih raziskav, ki bi omogočile razumevanje kompleksnih situacijskih okoliščin (angl. *settings*), v katerem se te oblike nasilja odvijajo. Naša raziskava je usmerjena na poglobljanje razumevanja kompleksnosti in dinamike interakcij med zdravstvenim osebjem, pacienti in okoljem na psihiatričnih oddelkih. Raziskavatemeljina kvalitativna analiza podatkov, pridobljenih s polstrukturiranimi intervjuji, ki smo jih izvedle z nenaključnim vzorcem medicinskih sester ($N = 9$), pridobljenim s pomočjo metode snežne kepe. Pridobljeni podatki so bili analizirani s pomočjo odprtega kodiranja in okvirno združeni v kategorije. Udeleženci navajajo, da se z nasiljem s strani pacientov srečujejo vsakodnevno. Poročajo o vseh pojavnih oblikah nasilja, prevladuje pa psihično

nasilje. Kljub številnim fizičnim in psihičnim negativnim posledicam nasilja na delovnem mestu je zaskrbljujoče predvsem poročanje o imunosti in sprejemanju nasilja kot rutine. Nasilje nad medicinskimi sestrami je postalo stalnica, vsakodnevni stresor, na katerega se morajo navaditi. Glede na pridobljene podatke ugotovljamo potrebo po razširiti raziskav nasilja psihiatričnih pacientov nad medicinskimi sestrami z usmeritvami k razvoju potrebnih korakov za preprečevanje nasilja in učinkovite obravnave njegovih posledic. Prav tako odkrivamo potrebo po jasnih, sistematičnih in formalno organiziranih oblikah pomoči obravnave posledic nasilja na delovnem mestu.

Poster

Nasilje se seli na splet

Nejka Progar, Kaja Turk in Nuša Zidarn

Pojav informacijsko komunikacijske tehnologije (IKT) na delovnem mestu je omogočil razvoj novih oblik nasilja med zaposlenimi. Kljub velikemu številu raziskav o spletnem nasilju med mladimi, najdemo malo študij tega pojava v delovnem kontekstu. V raziskavi definiramo spletno nasilje kot namerno, agresivno in ponavljajoče se vedenje, ki poteka s pomočjo IKT med nasilnežem in žrtvijo, neenakima v moči. Namen študije je bil narediti prvi pregled spletnega nasilja na delovnem mestu v Sloveniji. Oblikovale smo kratek spletni vprašalnik, ki je zajemal vprašanja o dosedanji izkušnji z nasiljem, njegovih značilnostih in oblikah ter doživljanju in ukrepah žrtev. Vprašalnik je izpolnilo 295 udeležencev (254 žensk in 41 moških). Večina je bila starih med 21 in 60 let. Na podlagi definicije jih je 14 % poročalo, da so že doživeli spletno nasilje na delovnem mestu. Podrobnejšo analizo smo izvedle na odgovorih zaposlenih z izkušnjo nasilja. Večina teh (81 %) je bila nadlegovana preko spletne pošte, nekaj manj kot polovica (45 %) preko telefonskih klicev in 31 % preko mobilnih sporočil. Najpogosteje so poročali o stalnem nadlegovanju s sporočili, klici ipd., razširjanju govoric in groženj, nekateri še o namernem povzročanju občutka sramu. Ob nasilju je večina doživljala občutke nezadovoljstva in jezo. Približno tretjina samoopredeljenih žrtev nasilja je ukrepala tako, da se je o težavi pogovorila s sodelavci, nadrejenim ali družino. Spletno nasilje na delovnem mestu je torej prisotno tudi v Sloveniji. Glede na to, da prinaša negativne posledice tako za posameznike kot organizacije, je to pomemben podatek za delodajalce.

Poster

Ko starši vedo veliko in še več, učitelji pa bolj malo: Nasilje staršev nad osnovnošolskimi in srednješolskimi učitelji v Sloveniji

Gaja Škerlj, Tina Oblak in Jerca Šubic

Namen raziskave je bil opozoriti na nasilje staršev nad učitelji ter poglobljeno preučiti pojavnost tovrstnega nasilja v slovenskih osnovnih in srednjih šolah. Zanimalo nas je, kakšna je dinamika med starši in učitelji, s kakšnim nasiljem s strani staršev se soočajo učitelji, kako ga doživljajo in

na koga se lahko obrnejo. Opravile smo 24 intervjujev s slovenskimi učitelji (21 žensk). Rezultate smo obdelale s pomočjo kvalitativne analize ter jih primerjale s podobnimi že objavljenimi raziskavami. V raziskavi smo ugotovile, da se slovenski starši vse več vključujejo v izobraževanje njihovih otrok, nekateri pa presežejo mejo njihovih pravic. Učitelji različno zaznavajo nasilno vedenje staršev. Na podlagi opravljenih intervjujev smo ugotovile, da se učitelji najpogosteje soočajo z verbalnimi napadi in vmešavanjem staršev v njihovo strokovnost, nekateri so omenili, da so bili deležni groženj in različnih prijav s strani staršev, fizično nasilje pa se je pojavilo le v enem primeru. Nasilje pri učiteljih pušča posledice na njihovem psihičnem in fizičnem zdravju. Stres, ki ga doživljajo, blaži dobra socialna opora. Učitelji so povedali, da se lahko večinoma po pomoč obrnejo na vodstvo in sodelavce, šolanje pa jih ne pripravi na sodelovanje s starši. Mnenja o učinkovitosti izobraževanja na to temo so deljena. Med intervjujem smo učitelje povprašale po konkretnih predlogih za izboljšanje sodelovanja s starši. Rešitve vidijo v večjem številu izobraževanja na to temo, sistemskih rešitvah, v izboljšanju spoštovanja do šole in učiteljev, izobraževanju staršev, mentorstvu in boljši komunikaciji.

Poster

Nasilje na delovnem mestu: primer novinar

Manca Ajdišek, Tina Durič, Maša Košorok, Rebeka Kovačec in Ana Reberc

Nasilje nad novinarji je dokaj neraziskana tema, a hkrati izrednega pomena glede na aktualno dogajanje pri nas in po svetu. Novinarji lahko na delovnem mestu doživljajo več vrst nasilja, ki je bodisi usmerjeno na njih, ali na njihovo delo. Zanimala nas je prevalenca različnih oblik nasilja (fizično, psihično, ekonomsko, spolno in vandalizem) v povezavi s sociodemografskimi karakteristikami. Predpostavile smo, da ne bo razlik v doživljanju nasilja glede na demografske spremenljivke; da bodo ženske deležne več spolnega nasilja v primerjavi z moškimi; in da ne bo razlik med doživljanjem različnih oblik nasilja znotraj in zunaj organizacije. V raziskavi je sodelovalo 88 novinarok in 48 novinarjev, katerih povprečna starost je 40 let. Udeleženci opravljajo svoj poklic preko različnih medijev, povprečna doba njihovega dela pa je 16 let. Izkazalo se je, da so novinarji v največji meri izpostavljeni ekonomskemu nasilju, ki se pojavlja znotraj organizacije, kateremu pa so bolj podvrženi novinarji, ki so zaposleni preko avtorske pogodbe ali s.p.-ja. Ženske, v primerjavi z moškimi, doživljajo več ekonomskega, spolnega (tako zunaj organizacije kot tudi znotraj organizacije) in psihičnega nasilja znotraj organizacije. Največ oblik nasilja, se povezuje z raziskovalnim novinarstvom, najmočnejša povezava se je pokazala pri doživljanju psihičnega nasilja. Novinarji so poročali, da se v splošnem ne počutijo ogrožene na delovnem mestu in največ jih je mnenja, da je nasilje prisotno v manjši meri. Uporabna vrednost raziskave je osvetlitev obravnavane problematike v Sloveniji in ponuja možnost nadaljnega raziskovanja in iskanja rešitev.

Poster

Ker stranka nima vedno prav - pojmovanje in doživljanje nasilja na delovnem mestu pri prodajalcih

Tjaša Vitez, Gloria Lang, Jana Vrbančič in Blaž Uršič

Namen raziskave je bil preučiti doživljanje nasilja na delovnem mestu prodajalca s strani strank. Z 14 udeleženci smo opravili strukturiran intervju. V raziskavi je sodelovalo 14 prodajalcev z različnim zaposlitvenim statusom v različnih vrstah trgovin. Ugotovili smo, da je zaznavanje nasilja odvisno od občutljivosti in preteklih izkušenj z nasiljem. Velika večina udeležencev poroča, da so bili žrtve nasilja s strani strank, pri čemer se v največji meri pojavlja psihično ali verbalno nasilje. Temu sledi fizično nasilje in spolno nasilje. Več kot polovica prodajalcev je nasilje občutila v zadnjem tednu in tretjina vprašanih oseb nasilje doživlja vsakodnevno. Podpore najpogosteje poiščejo v sodelavcih, ki zagotavljajo neformalno čustveno podporo. Vodja v večini primerov nasilja ne zaščiti zaposlenega, saj pogosto v trgovinah velja pravilo »da ima stranka vedno prav«. Ob nasilju s strani strank najpogosteje občutijo strah, nelagodje, občutke nemoči in manjvrednosti. Polovica udeležencev, ki so imeli izkušnjo z nasiljem, je poročala o spremembi v življenju in odnosih. Kot pozitivne spremembe zaznavajo boljše odnose s sodelavci ter spremembe na področju osebnosti in vedenja. Kot negativne pa strah in upad motivacije za delo. Večina organizacij po nasilju ni sprejela novih ali dodatnih ukrepov. Prav tako pa zaposlenim ne zagotavljajo nobene oblike pomoči.

Poster

Ko manipulator, samovšečnež in hladnokrvnež sedijo za (sosednjo) delovno mizo: Temna triada in nasilje na delovnem mestu

Kristina Kolle, Saša Bajc, Urška Burian, Jaša Čebulj in Ivana Prem

Pojem psihopatije je nekaj, kar v širši javnosti vzbuja velik strah, hkrati pa nam ni povsem jasno kaj točno pomeni. Vendarle, v vsakdanjem življenju hitro in nepremišljeno nekoga označimo za psihopata. Še posebej pogosto se to dogaja v poslovnem svetu, v katerem se psihopatija pogosto povezuje z nadrejenim položajem. Ker neustrezna informiranost lahko privede do oblikovanja škodljivih predsodkov in nepotrebne strahu, smo želeli odgovoriti na vprašanja kako se dimenzije temne triade (psihopatija, makiavelizem in narcisizem) izražajo na vzorcu slovenskih zaposlenih, kako se povezujejo z nasiljem na delovnem mestu ter ali prihaja do razlik med izraženo temno triado med nadrejenimi in podrejenimi posamezniki. Na vzorcu 200 slovenskih zaposlenih (38,5 % nadrejeni) smo preverili povezave med temno triado (Vprašalnik temne triade, D3-Short) in nasiljem na delovnem mestu (Vprašalnik nasilja, TBQ in Vprašalnik negativnih vedenj, NAQ-R). Povezanost med merami nasilja in temno triado smo kontrolirali s socialno zaželenostjo. Kot najvišje izraženi obliki nasilja sta se pokazali verbalno nasilje in medosebno nadlegovanje, kot najvišje izražena dimenzija temne triade pa makiavelizem.

Slednji je tudi višje izražen pri podrejenih, v primerjavi z nadrejenimi. Čeprav obstaja pozitivna povezava med temno triado in nasiljem na delovnem mestu, ugotavljamo, da je le ta nizka. Edini statistično pomemben napovednik nasilja na delovnem mestu, tako za nadrejene kot tudi za podrejene, pa je bila psihopatija.

Poster

Doživljanje in posledice spolnega nasilja na delovnem mestu

Katarina Molan, Martina Rošker, Klavdija Repnik Šernek in Blaž Šubic

V raziskavi smo se osredotočili na doživljanje in prepoznavanje spolnega nasilja žrtev na delovnem mestu. Postavili smo naslednja raziskovalna vprašanja: kako se zaznavanje spolnega nasilja na delovnem mestu razlikuje med posamezniki; kako spolno nasilje vpliva na dinamiko odnosov na delovnem mestu; kako izkušnja spolnega nasilja vpliva na počutje in kakšne so posledice za žrtev. V raziskavi je sodelovalo 11 udeleženk, starih od 23 do 40 let, zaposlenih za nedoločen delovni čas, iz različnih podjetjih in na različnih delovnih mestih. Vse udeleženke so imele visokošolsko izobrazbo. Rezultati vprašalnika o zaznavanju vedenja kot spolnega nasilja so pokazali, da za vse udeleženke spolno nadlegovanje predstavlja predlogi v zvezi s spolnostjo ali siljenje k spolni dejavnosti, spolno sugestivne pripombe in geste, spolni napad in vsiljeni spolni odnos. Iz intervjujev lahko sklepamo, da spolno nasilje pomembno vpliva na žrtve, posebej njihovo psihofizično počutje, še vedno pa ne vemo kakšne razsežnosti ima, saj žrtve le redkokdaj spolno nasilje na delovnem mestu tudi prijavijo.

Poster

Ali res vemo, kdaj ni(smo) žrtve nasilja na delovnem mestu? Pregled pojavnosti nasilja na delovnem mestu v Sloveniji

Tjaša Geršak, Tjaša Hauptman, Daša Jehart, Amadeja Lah in Andreja Petrovčič

Namen naše raziskave je bil ugotoviti splošno pogostost nasilja ter pojavnost posameznih oblik nasilja na delovnem mestu v Sloveniji ter ugotoviti razlike v prevalenci nasilja glede na različne demografske dejavnike (spol, starost, izobrazbo, sektor). Gre za prvo tovrstno raziskavo na slovenskem, ki je usmerjena na celotno populacijo in ne le na posamezne izbrane sektorje. V raziskavi je sodelovalo 546 redno zaposlenih oseb. O nasilju na delovnem mestu je poročalo 87,9 % sodelujočih v raziskavi. Največ jih je poročalo o psihičnem nasilju, sledilo je spolno nasilje, najmanj udeležencev pa je poročalo o fizičnem nasilju. Pri doživljanju fizičnega nasilja se starost, spol in izobrazba niso pokazali kot pomembni dejavniki doživljanja nasilja. O doživljanju psihičnega nasilja na delovnem mestu bolj pogosto poročajo starejši zaposleni. Spolno nasilje v večji meri zaznavajo ženske. Fizičnemu nasilju so najbolj izpostavljeni zaposleni v zdravstvu in socialnem varstvu ter zaposleni v gostinstvu in turizmu, ki so prav tako največkrat

žrtve spolnega nasilja. O doživljanju psihičnega nasilja poroča več kot 80 % udeležencev v osmih od desetih sektorjev. Izvedena raziskava prispeva k celovitejšemu razumevanju pojavnosti nasilja na delovnem mestu v slovenskem prostoru in enoznačno nakazuje na pomembnost trajnega vlaganja v ostrejši nadzor nasilja ter v oblikovanje intervencij za preprečevanje njegovega pojavljanja.

Poster

Nam zaznana prisotnost nasilja na delovnem mestu pove več o zadovoljstvu z življenjem posameznika, kot le njegove osebne lastnosti?

Lena Gabršček, Žiga Damjanac, Zala Konda in Aneja Kutin

Na delovnem mestu povprečno preživimo 33 % dneva in 252 dni na leto, zato so dobri odnosi s sodelavci zelo pomembni za posameznikovo zadovoljstvo z življenjem. Zadovoljni delavci so tudi bolj produktivni, ustvarjalni in učinkoviti. Nasilje na delovnem mestu tako škodi ne samo posameznikom, ki so nasilju izpostavljeni, ampak tudi organizacijam, saj je učinkovitost zaposlenih ob prisotnosti nasilja na delovnem mestu nižja. V raziskavi smo na slovenskem vzorcu preverjali ali se, če osebnostnim dejavnikom dodamo vidike nasilja na delovnem mestu, zmanjša posameznikovo zadovoljstvo z življenjem. Vzorec je sestavljalo 350 udeležencev, starih v povprečju 27,6 let, od tega 278 žensk in 72 moških, zaposlenih vsaj šest mesecev. Izpolnili so tri vprašalnike, in sicer Vprašalnik velikih pet (BFI), Lestvico zadovoljstva z življenjem (SWLS) ter Vprašalnik negativnih vedenj (NAQ-R). Rezultati kažejo, da se zadovoljstvo z življenjem, kot komponenta subjektivnega blagostanja, statistično značilno povezuje z vsemi merami osebnostnih lastnosti in nasilja na delovnem mestu. Hierarhični model, v katerega smo v prvem koraku vključili velikih pet faktorjev osebnosti, v drugem pa vidike nasilja na delovnem mestu, je podprl hipotezo, da tako osebne lastnosti kot nasilje na delovnem mestu pomembno vplivajo na posameznikovo zadovoljstvo z življenjem. Podprli smo tudi hipotezo, ki je predpostavljala, da se bo nevroticizem statistično značilno povezoval z zaznanim nasiljem na delovnem mestu. Rezultati raziskave podpirajo ugotovitve preteklih raziskav s področja povezav zadovoljstva z življenjem in nasilja na delovnem mestu in nakazujejo, da, v kolikor nadrejeni želijo bolj učinkovite zaposlene, ne smejo spregledati vidikov nasilja na delovnem mestu.

Delavnica / Workshop

Kritika in (medsebojno) spoštovanje v znanosti

Vodja delavnice: Sabina Majerič
e-mail: sabina.majeric@student.um.si

V tej uvodni delavnici Študentskega dne 8. kongresa psihologov Slovenije se bodo študentje najprej spoznali med seboj z različnimi povezovalnimi dejavnostmi na temo medsebojnega spoštovanja, saj nam ta omogoča kvalitetnejše sodelovanje pri soočanju z izzivi psihologije. Nato bomo

skupaj spoznali, kako podajati konstruktivno kritiko, ki ostaja spoštljiva, in kako se soočiti z drugačno ter ob tem prispevati največ k skupnemu cilju napredka. Razpravljali bomo tudi o primernih dobrih in slabih praks podajanja kritike, ki izhajajo iz psihologije in njej sorodnih znanosti, ter preko interaktivnih dejavnosti spoznavali in iskali rešitve za izzive interdisciplinarnosti. Delavnica je namenjena vsem udeležencem Študentskega dne.

Delavnica / Workshop

Svetovalno delo z žrtvami nasilja

Vodja delavnice: Matic Munc
Društvo za celostno podporo in razvoj človeka Brez limita,
e-mail: maticmunc@gmail.com

Delavnica bo temeljila na principu sociodrame in vsebina ni določena. Vsebino izrazijo udeleženci. Tako se tudi izvajalec podaja v neznano, na isti način kot to doživlja svetovalec, ki nikoli ne ve, kaj ga čaka. Struktura delavnice ima tri dele. V prvem delu je nekaj razlage o principu sociodrame, naredimo tudi pripravo na delo, dovoljena so vsa vprašanja. V drugem delu sledi sociodramska postavitev realne izkušnje svetovanja in v tretjem obširna evalvacija, ki delavnico tudi zapre.

Delavnica / Workshop

Spolna zloraba otroka - prvi odziv

Vodji delavnice: Maja Plaz in Katja Matko
Društvo SOS telefon za ženske in otroke,
e-mail: katja.matko@drustvo-sos.si

Otroci težko spregovorijo o zlorabah, nasilju, ki se jim dogaja, še posebej o spolni zlorabi, ki je povezana s številnimi družbenimi tabuji. Zato je pomembno, kako se odzovemo na otrokovo pripovedovanje o tem, kaj se mu dogaja. Tudi od našega odziva je odvisno, ali bo otrok nadaljeval s pripovedjo ali si ne bo upal več govoriti. Otroku, ki je bil spolno zlorabljen, se popolnoma poruši občutek varnosti, ki ga potrebuje za zdrav razvoj, zato smo mi, odrasli, tisti, ki mu lahko ta občutek povrnemo. Na delavnici bomo preko vaje in predstavitve primera izpovedi deklince o spolni zlorabi pogledali, kako se pristopiti in se pogovarjati z otrokom, ko spregovori o spolni zlorabi.